

Tapiolan Keskustorni

Rakennushistorian selvitys 2022

Tapiolan keskustorni
Rakennushistorian selvitys

Tilaaaja HGR Partners

Tekijä Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy
Mona Schalin, arkkitehti SAFA, vastuuhenkilö; raportin
toimitus, tekstit, taitto
Marica Schalin, arkkitehti SAFA; arkistotyöt

Valokuvat

Arkistokuvat ks. kuvatekstit
Uudet valokuvat 2022 Mona Schalin

Pysyvä rakennustunnus 1002221729

Käyttötarkoitus Toimistorakennukset

Valmistunut 31.12.1961

Osoite Tapiontori 1 - Kulttuuriaukio

Kerrosluku 13 (15)

Kaupunginosa 12

Kiinteistötunnus 49-12-2-11

Suunnittelija Arkkitehti Aarne Ervi

Kerrosala: 5 600 k-m²

Tontin pinta-ala 1 465 m²

Koordinaatit N 6673812.9 E 25489152.9

Asemakaava: 049 210412 Tapiolan keskus muutos osa 12002/1
ja 4 sekä siihen sisältyvä tonttijaon muutos. Lainvoimainen

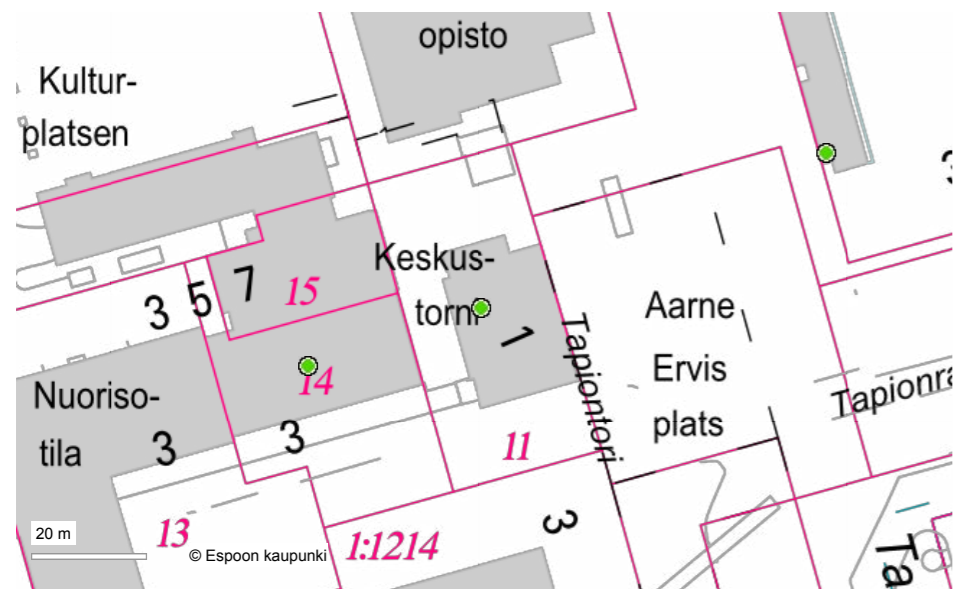
Kaavamerkintä: KL Liikerakennusten korttelialue

Rakennus sijaitsee Tapiolan valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön alueella

Kansikuva: Valokuva ajalta 1965-1970, kuvaaja Teuvo Kanerva,
Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto.....	5
1. TAPIOLAN SUUNNITTELU VUOTEEN 1954.....	6
2. TAPIOLAN KESKUS JA TAPIONTORI - ERVIN KESKUSTASUUNNITELMA.....	7
3. KESKUSTORNIN YMPÄRISTÖN RAKENTUMINEN.....	13
4. KESKUSTORNIN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS 1959-1961.....	16
4.1 Luonnoksesta toteutukseen	
4.2 Pääpiirustukset 1959	
4.3 Alkuperäiset tilaratkaisut	
4.4 Runko ja rakennusosat	
4.5 Selostuksia 1959-1960	
4.6 Urakkakilpailutus ja rakennustyö	
5. RAKENNUS VALMISTUESSAAN.....	34
6. KÄYTTÖ, MUUTOKSET JA KORJAUSTYÖT	50
7. OMINAISPIIRTEET JA SÄILYNEISYYS.....	61
7.1. Keskustorni Tapiolan kaupunkikuvassa	
7.2 Julkisivut	
7.3 Sisätilat	
8. YHTEENVETO.....	91
Lähteet.....	92

Rakennuksen perustiedot

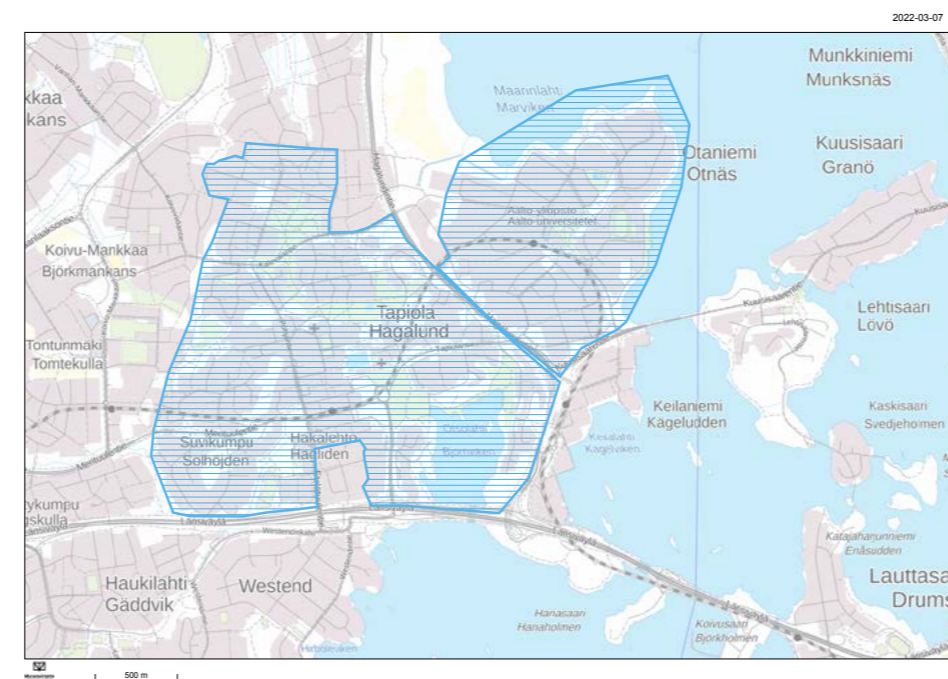
Pysyvä rakennustunnus	Käyttötarkoitus	Valmistunut	Kerrosluvu	Asuntoja
1002221729	Toimistorakennukset	31.12.1961	15	0
Osoitteet	Kiinteistötunnus			
Tapiontori 1 - Kulttuuriaukio -	49-12-2-11	6673812.9	25489152.9	

[Siirry tästä eCity palveluun.](#)

Paikannuskartta. Maanmittauslaitos, paikkatietoikkuna.

Alla Tapiolan sekä Otaniemen kampusalueen RKY-rajaukset.

Tapiolan puutarhakaupunki on yksi Museoviraston arvokkaiksi määrittämistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä, joita koskevat valtakunnalliset alueidenkäytön tavoitteet. Puutarhakaupunki on myös yksi Ympäristöministeriön määrittämistä Suomen kansallismaisemista. Tapiola kuuluu lisäksi DOCOMOMO:n valikoimaan suomalaisista modernismin merkkiteoksista. Valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä (RKY) koskevassa valtioneuvoston päätöksessä vuodelta 2009 todetaan, että ”Korkeatasoisen rakennuskannan joukossa maamerkkejä ovat mm. Ervin suunnittelemat Tapion torni ja Mäntytorni sekä Revellin suunnittelemat kerrostalot, ns. Taskumatit.”¹

¹ Tapiolan kulttuurikeskuksen, Kulttuuriaukion ja niiden ympäristön arkkitehtuurikilpailun arvostelupöytäkirja

Johdanto

Tässä esiteltävä suppea rakennushistorian selvitys käsittelee arkkitehti Aarne Ervin suunnittelemaa Tapiolan Keskustornia, maineikkaan puutarhakaupungin keskuksen maamerkkiä. Rakennus on aikoinaan toteutettu osana Ervin kilpailuvoittoon perustuvaa keskustasuunnitelmaa. Torni on katoksella yhdistetty Ervin suunnittelemaan Tapiontorin ostoskeskukseen. Tornin pohjoispuolelle on noussut Arto Sipisen suunnittelema Tapiolan kulttuurikeskus.

Liikerakennuksen rakennushistoriaselvityksen on tilannut HGR Property Partners. Selvityksen tekijä on Mona Schalin / Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy.

Selvitys on laadittu pääosin syys-lokakuussa 2022. Selvityksessä käsitellään Keskustornin ympäristön rakentamista, toimistorakennuksen suunnittelua, rakentamista ja myöhempiä muutoksia sekä nykytilannetta ja säilyneisyyttä. Selvitys ei sisällä yksityiskohtaista inventointia eikä yksittäisten rakennusosien tai tilojen säilyneisyyden kattavaa analyysia.

Liikerakennuksen alkuperäisistä arkkitehtisuunnitelmista on tässä selvityksessä tarkasteltu Espoon rakennusvalvonnan ja Arkkitehtuurimuseon Ervi-kokoelman arkistomateriaalia, piirustuksia ja asiakirjoja sekä verrattu niitä nykytilanteen havaintoihin. Selvityksen kirjallisen lähdetä ja vertailuaineiston muodostavat Tapiolan keskuksen historiaa ja Aarne Ervin arkkitehtuuria käsittelevät julkaisut, artikkelit ja selvitykset.

Vaikka Aarne Ervin arkkitehdintyöstä on julkaistu useita kirjoja ja tutkimuksia, juuri Keskustornista on kirjoitettu lähinnä Tapiolan keskustan yhteydessä. Ainoa yksinomaan Keskustornin vaiheita käsittelevä kirja ilmestyi 1994 Keskustornin hallituksen puheenjohtaja Uolevi Itkosen kirjoittamana.

Helsinki 16.12.2022

Mona Schalin, arkkitehti SAFA

1. TAPIOLAN SUUNNITTELU VUOTEEN 1954

Tapiola saavutti kansainvälistä mainetta 1950-1960-luvulla puutarhakaupungin modernina sovelluksena, jonka esimerkillistä, korkeatasoista kaupunkisuunnittelua, arkkitehtuuria ja maisema-arkkitehtuuria esiteltiin laajasti.

Vuonna 2003 julkaistussa Tapiola-kirjassa tutkija Timo Tuomi kirjoittaa Tapiolan puutarhakaupungin suunnittelun lähtökohdista: sodanjälkeisen asuntopulan voittamiseksi perustettiin useita kansalaisjärjestöjä, mm. Väestöliitto, joka perustamisestaan 1941 lähtien alkoi omalla tavallaan luoda sodasta toipuvan kansakunnan sosiaalipolitiikkaa. Perhe ja lapset nostettiin yhteiskunnan kehityksen keskeiseksi asiaksi. Tämä näkyi Väestöliiton toiminnanjohtajan, Heikki von Hertzenin kirjassa *Koti vaiko kasarmi lapsillemme*. Vuonna 1946 julkaistussa kirjassa näytettiin mm. esimerkkejä uusista pohjoismaisista asuinalueista, lähiöistä ja rivitaloalueista.

Väestöliitto osti 1951 Hagalundin kartanon maat perustettavan säätiön lukuun. Kaupunkisuunnittelun johtava suomalainen asiantuntija, Otto-livari Meurman, oli edellisen omistajan Arne Grahnin tilauksesta laatinut kartanon maille rakennettavan asuinalueen suunnitelman 1941. Suunnitelma, joka vahvistettiin 1946, loi puitteet puutarhakaupunkiaatteen soveltamiselle Hagalundin pelto- ja metsämaisemaan.

Vuonna 1951 perustettiin Asuntosäätiö suunnittelemaan ja rakennuttamaan uutta puutarhakaupunkia. Hanketta johti von Hertzen, taustalla vaikutti laajapohjainen perustajaryhmä, johon kuuluivat Väestöliitto, Mannerheimin lastensuojeluliitto, SAK, Suomen Siviili- ja Asevelvollisuusinvalidien Liitto, Virkamiesliitto ja Vuokralaisten Keskusliitto. Asuntosäätiön tarkoitus kirjattiin Patentti- ja rekisterihallituksen rekisteriin: ”Tarkoitus on työskennellä asuntopulan voittamiseksi ja yleisen

asumistason kohottamiseksi, kehittää sosiaalista asuntorakentamistoimintaa sekä pyrkiä luomaan yhtenäisiä nykyaikaisesti asemakaavoitettuja puisto- ja puutarhavaltaisia asuntoalueita, jotka on alunalkaen suunniteltu asunnontarvitsijain etuja ja erityisesti lasten ja nuorison huollon asettamia vaatimuksia silmälläpitäen.”

Timo Tuomi kiteyttää Asuntosäätiön tavoitteita seuraavin sanoin: ”puutarhakaupunki, joka olisi suomalainen yhteiskunta pienoiskoossa. Siellä asuisivat kaikki yhteiskuntaluokat ja siellä olisi erityyppisiä rakennuksia omakotitaloista rivi- ja kerrostaloihin.” Tavoitteena oli raitioyhteyden rakentaminen Tapiolasta Helsinkiin. Alkuperäisiin ihanteisiin kuului myös työpaikkaomavaraisuus, tämä tavoite jäi kuitenkin tulevana vuosikymmeninä toteutumatta.

Jo Asuntosäätiön perustamisvuonna alettiin valmistella puutarhakaupungin asemakaavan ja rakennussuunnitelman tarkistamista. Yhteistyössä Meurmanin kanssa nuoret arkkitehdit Aulis Blomstedt, Aarne Ervi, Viljo Revell ja Markus Tavio laativat kehityssuunnitelmat Tapiolan ensimmäisille osa-alueille. Toimintamalli, jossa kunkin osa-alueen toteutussuunnittelu asemakaavasta rakennuksiin jäi saman arkkitehdin vastuulle, johti lopputulokseen, jossa rakennukset sovittiin maastoon äärimmäisen huolella.

Lopulta kerrostaloja tarvittiin enemmän kuin Meurman oli alun perin suunnitellut. Sodanjälkeinen asuntopula oli realiteetti, johon oli vastattava myös puutarhakaupungin toteuttamisessa. Tapiolan suunnitteluun palkatut nuoret arkkitehdit olivat omaksuneet mm. Le Corbusierin edustaman modernismin kaupunki-ihanteet, joihin kuului myös vaikuttavia siluettinäkyymiä muodostavat tornitalot ja anglosaksista puutarhakaupunkiaatetta tiiviimpi rakennustapa. Timo Tuomi toteaa, että asemakaavoituksen

professoriksi nimitetty Meurman lopulta vetäytyi Tapiolan jatkosuunnittelusta.¹

Uolevi Itkonen on *Keskustorni*-kirjassa ja Juhani Lahti on artikkelissaan *Tapiolan suunnittelu - Ervin päätyö 1950-luvulla* käsitellyt keskustan kilpailua ja Aarne Ervin suunnittelutyötä. Tapiolan keskustan suunnittelukilpailu julistettiin 21.11.1953 ja kilpailuaika umpeutui 26.4.1954. Kilpailu oli luonteeltaan aatekilpailu, joka koski ”Tapiolan keskustan asemakaavallista sekä keskustaan sijoitettavien rakennusten pääpiirteistä suunnittelua”. Kilpailu oli järjestäjien mukaan ”Suomessa lajissaan ensimmäinen nykyaikaisen citysuunnittelun mahdollisuuksia tutkiva tehtävä”. Kilpailuohjelmassa kerrottiin minkälaisia toimintoja kaupunkikeskuksessa tullaan toteuttamaan. Asemakaavallisen ratkaisun lisäksi kilpailijoiden oli esitettävä mahdollisimman korkeatasoinen ehdotus keskustaan sijoitettavien rakennusten pääasiallisesta massoittelusta. Keskustaan oli tarkoitus rakentaa mm. hallintorakennus erilaisine virasto- ja toimistotiloineen. Kilpailijoita ohjeistettiin sijoittamaan hallintorakennuksen läheisyyteen juhla-aukio sekä liikenteeltä rauhoitettu pieni kauppatori.²

Kilpailuun osallistui kaikkiaan 17 ehdotusta. Tulokset julistettiin kesäkuussa 1954. Aarne Ervi voitti kilpailun ehdotuksella ”Don Hertzenin kylä” avustajinaan Olli Kuusi ja Tapani Nironen.

Kun keskustakilpailu oli ratkennut, Aarne Ervi sai tehtäväkseen kehittää ehdotustaan toteutettavaksi saakka. Työn valvojaksi Asuntosäätiö asetti toimikunnan, jonka puheenjohtajaksi valittiin Heikki von Hertzen.³

1 Tuomi 2003, 7-28; EKA

2 Lahti 2006, 121; Itkonen 1994, 14-16

3 Itkonen 1994, 17-18

2. TAPIOLAN KESKUS JA TAPIONTORI - ERVIN KESKUSTASUUNNITELMA

”Keskukseen kohottavaksi, kauas näkyväksi majakaksi on suunniteltu monikerroksinen konttoritalo” (Ervi 1954)

Arkkitehtuurimuseon tutkimuspäällikkö Juhana Lahti on Yhdyskuntasuunnittelu-lehdessä tarkastellut Arne Ervin 1954 laatimaa Tapiolan keskustan suunnitelmaa sekä keskustan myöhempiä vaiheita, ongelmia ja kehittämispaineita. Lahti huomauttaa, että alkuperäinen Tapiolan keskusta on koko maailmassa ainutlaatuinen esimerkki 1950-luvun kaupunkikeskusta-ajattelun toteutuksesta. ”Tapiola tehtiin aikanaan malliksi tulevalle kaupunkirakentamisella ja sellaisena se myös meillä Suomessa otettiin aikanaan vastaan.”¹

Tässä toistetaan suoraan Lahden artikkeliin sisältyvää Ervin sitaattia vuodelta 1954:

”Jokaisessa yli 10 000 asukkaan asumasolussa tulisi nykyisen yleistyneen käsityksen mukaan olla vain yksi, mutta sangen monipuolinen ja tiivis kauppakeskus pienoistavarataloineen, jotta puutarhakaupunkien asuntoalueiden asujaimistot eivät liiaksi hakeutuisi kaupunkien vanhanaikaisten katujen kahlehtimiin myymälöihin ja lisäisi muutenkin ylikuormitettua liikennettä.

Kilpailuehdotuksessa on hevosenkenkämäisesti ratkaistun myymälärakennelman keskiosa tarkoitettu torikauppaa varten, tai (jos sellainen jäisi aikanaan varsin vähäiseksi) osittain istutettavaksi. Kauppakeskukseen hieman sivummalta liittyvät käsityöhuoneet ja autonhuolto ym. korjaamotilat. Keskukseen kohottavaksi, kauas näkyväksi majakaksi on suunniteltu monikerroksinen konttoritalo, jonka alakerrokset liittyvät välittömästi kauppakeskukseen yhdellä sivulla ja elokuvateatteri toisella sivullaan (elokuvateatterin laajahko halli olisi samalla iltakaupankäynnin keskus jäätelöbaareineen ja erilaisine myyntikioskeineen). Kun liikenne aikanaan Helsingin keskustaan tulee erittäin nopeaksi (esim. jo pikaraitiotien tultua käytäntöön), voidaan olettaa konttoritilojen kysynnän kasvamista. Sen vuoksi on ajateltavissa tällaisten tilojen lisäämistä ensimmäisen

konttoritalon läheisyydessä, jossa on väljyyttä sekä luoteis- että eteläpuolella.”²

Uolevi Itkosen mukaan Ervi oli esittänyt kilpailussa kaksi vaihtoehtoista ratkaisua, joista toinen noudatti tarkkaan kilpailuohjeita ja toinen sisälsi joukon poikkeavia linjauksia. Lopullista suunnitelmaa alettiin kehittää tämän vaihtoehdon pohjalta, jossa Ervi oli poistanut Meurmanin rakennuskaavan keskusta-alueen halkovan liikenneväylän. Toinen oivallus oli idästä tulevan liikenteen ohjaaminen Tapionraittia etelämmäksi.

Neljä vuotta kestäneen suunnitteluvaiheen jälkeen Tapiolan keskustan rakentaminen pääsi alkuun 1958. Peruskiven muuraus järjestettiin hevosenkengän muotoisen ostoskeskuksen työmaalla, josta keskustan rakentaminen alkoi. Marraskuussa 1959 vietettiin ensimmäisen rakennusvaiheen vihkiäisiä.³

Keskustan esittely 1961

Vuonna 1961 Ervi esitteli Tapiolan uutta keskustaa Arkkitehtilehdessä:

”Tapiolan puutarhakaupunki on kasvanut vuosi vuodelta. Asukkaita on nyt yli 10 000 henkeä ja kun rakennustyöt pohjoisessa lähiössä muutaman vuoden kuluttua valmistuvat, tulee Tapiolan asukasmäärä olemaan 16 000 henkeä/270 ha, jolloin itälähiössä asuu 5 800 henkeä/75 ha, länsilähiössä 5 800 henkeä/85 ha, pohjoislähiössä 3 900 henkeä/65 ha ja keskustassa 500 henkeä/45 ha eli 60 henkeä/ha.

Samanaikaisesti asumalähiöiden kanssa on kehitetty keskustan suunnitelmia. Jo vuonna 1954 Asuntosäätiö toimeenpani kaukonäköisesti laaditun ohjelman puitteissa Tapiolan citystä yleisen arkkitehtuurikilpailun, jonka perusteella suunnitelmia on vähin erin viiden vuoden aikana täydennetty. Jo kilpailussa muodosti alueen

keskustassa oleva laaja, ruma sorakuoppa esteettisiä vaikeuksia, jotka nyt kuitenkin ovat väistymässä, kun suunnitelmaan kuulunut suuri vesiallas on saatu rakenteille niin että keskustan eräs arkkitehtoninen elementti, vesi, jo ensi kesänä on osallistumassa kokonaisuvaan.

Tapiolan keskustan rakennukset jakaantuvat lähinnä julkisiin ja liikerakennuksiin ja Asuntosäätiön eräänä pyrkimyksenä onkin ollut saada puutarhakaupungilleen sydän, jossa ostoskeskuksen rinnalla on kulttuurirakennuksia muodostamassa nykyajan ihmistä palvelevan monipuolisen elämänmiljöön, missä autoaikamme vaatimukset on pyritty ottamaan huomioon. Kuitenkaan ei liikenteestä ole haluttu tehdä ahdistavaa osaa keskustan elämässä, vaan sitä myötäilevä, sivuava osatekijä. Niinpä paikoitusalueille tullaan keskustaa kiertävältä autoväylältä pistokatuja pitkin siten, etteivät autot tule hallitsemaan näkymiä ... Liikerakennusten pääosa valmistui 1961 loppupuolella, jolloin parissa vaiheessa tehty hevosenkengän muotoinen lähinnä 2-kerroksinen kauppaosa valmistui ja konttoritorni edustoineen saatiin viimeistellyksi.

Keskustaan on suunniteltu kaikkiaan hallinnollisia tiloja 12 000 m², konttoreita, toimistoja 20 000 m², myymälätiloja 10 000 m², julkisia rakennuksia 23 000 m², erilaisia tiloja 10 000 m², yht. 75 000 m².

Myymäläryhmässä on parikymmentä erisuuruista myymälää kioskimaisista parissa kerroksessa pienoistavarataloihin asti ja m.m. Kansallis-Osake-Pankin konttori. Toisessa kerroksessa on konttoreita ja m.m. lääkärin vastaanottotiloja. Tavarankuljetus on keskuspihan, Tapion torin, molemmilta ulkopuolilta ja siten, että vain pohjoissivulta on yhteydet suoraan kellaritiloihin (etelä-sivulla kalliomaaston takia ei ole kellaria).⁴

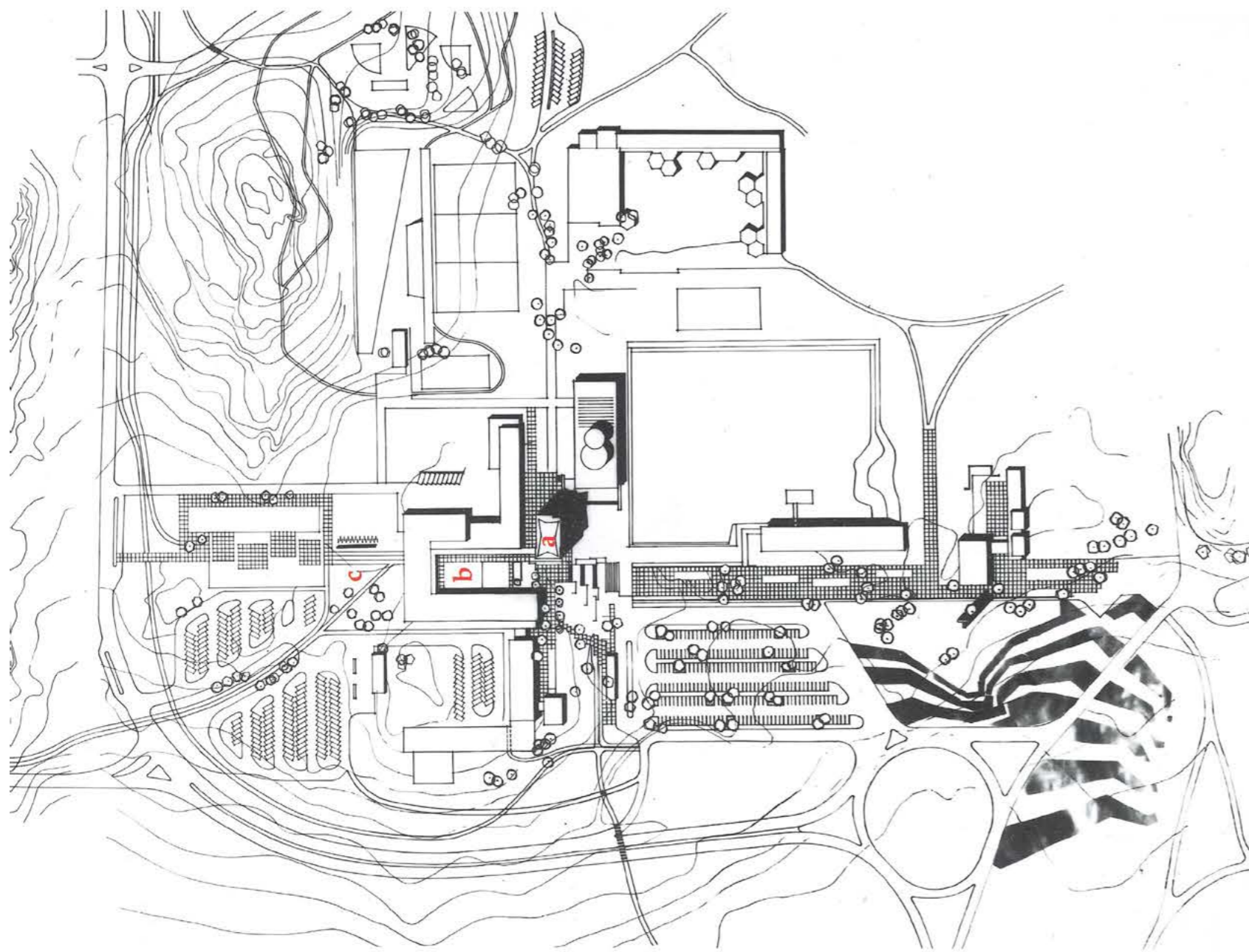
Keskustorni, jota tuolloin vielä kutsuttiin konttoritorniksi, esiteltiin samassa Arkkitehti-lehdessä.

¹ Lahti 2014, myös Lahti 2006, 121

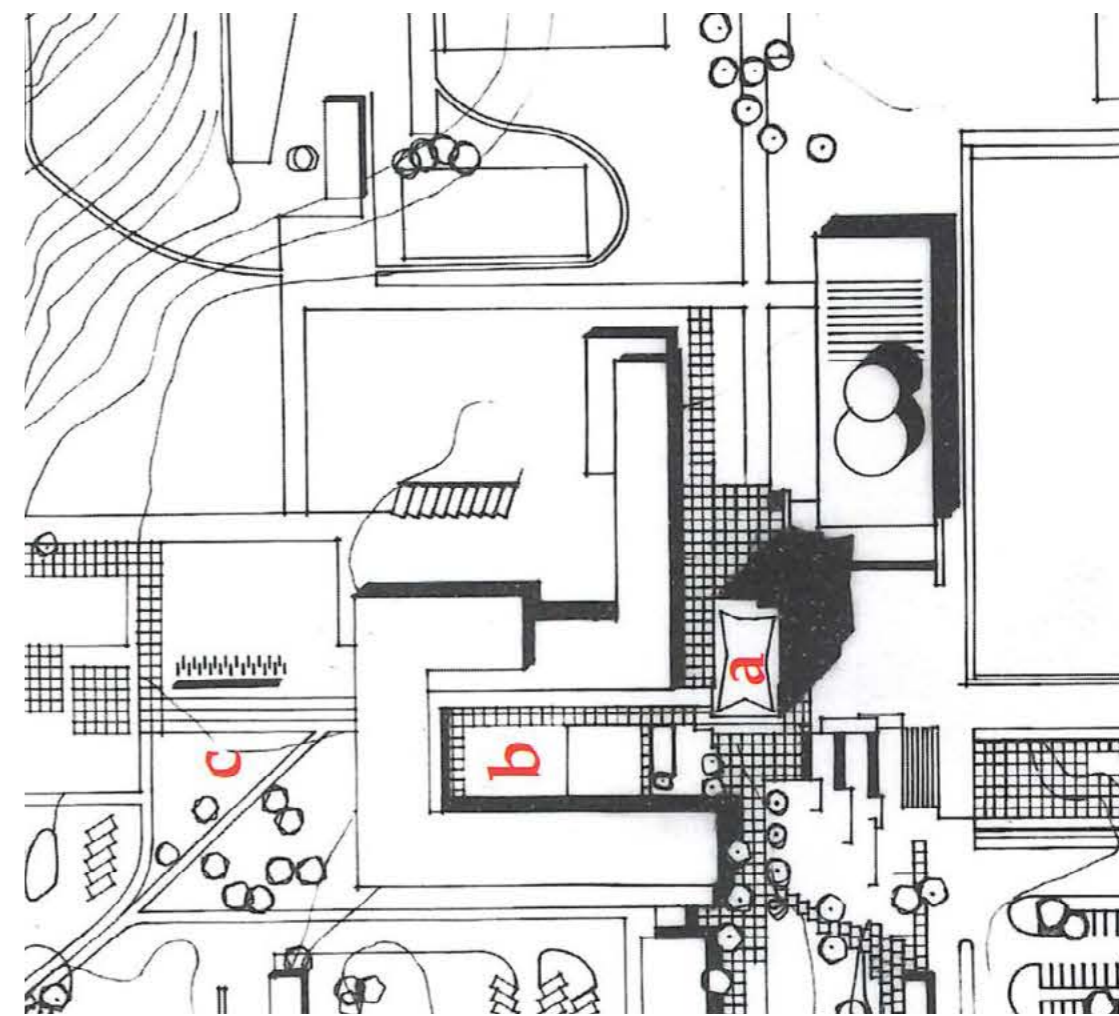
² Ervi 1954; Lahti 2006 ja 2014

³ Itkonen 1994, 17-18

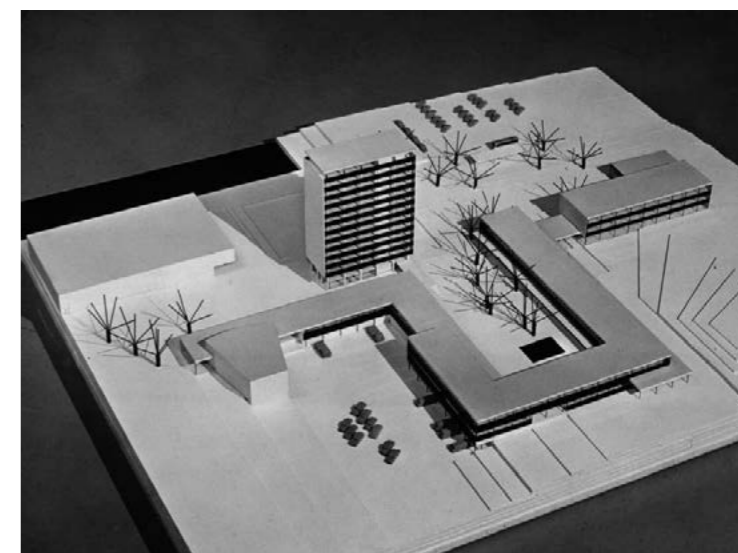
⁴ Ervi 1961

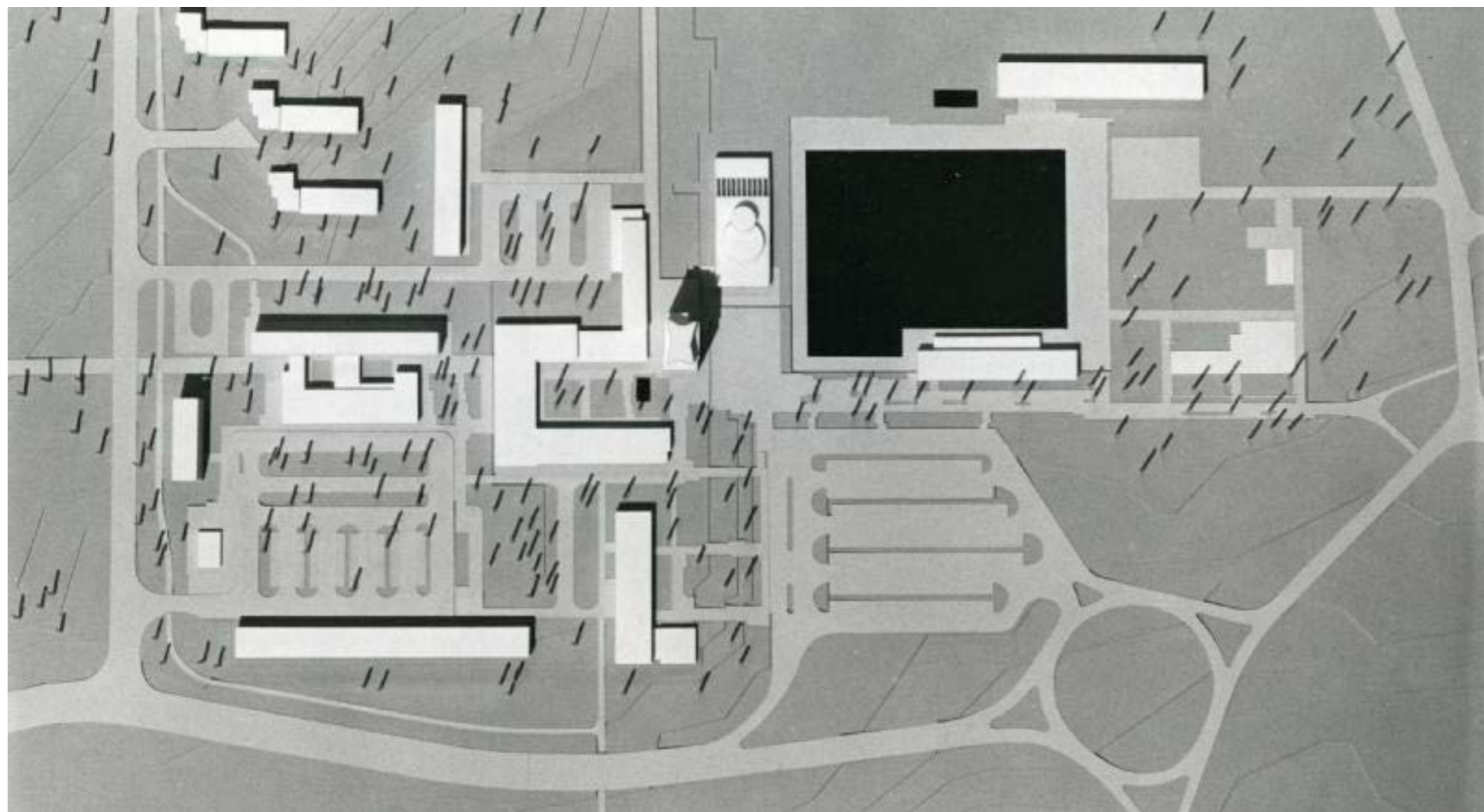

Tapiolan keskustan asemakaava, 1954. a Keskustorni b Tapiontori. Kuva Arkkitehtuurimuseo, julkaistu kirjassa Tapiola. Elämää ja arkkitehtuuria, s. 62.

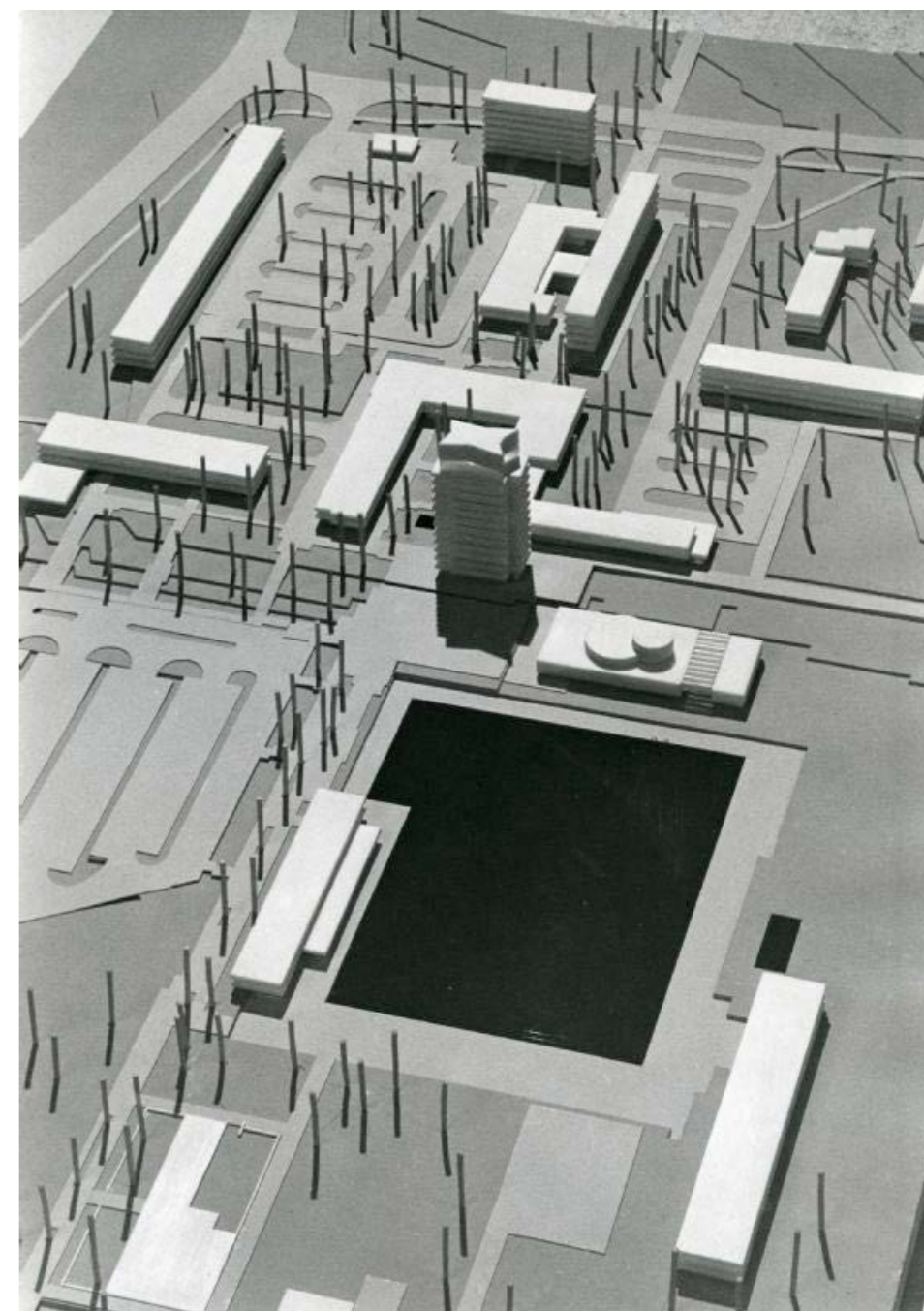

Viereisen asemapiirustuksen osasuurennos, alla pienoismalli 1950-luvulta.

Tapiolan keskus, pienoismalli Tapiolan keskustan suunnittelualajalta 1950-luvulta arkkitehti Aarne Ervi. Asuntosäätiö, kuvaaja Eero Troberg, Espoon kaupunginmuseo.

Pienoismalli 1950-luvulta, arkkitehti Aarne Ervi. Asuntosäätiö, kuvaaja Eero Troberg, Espoon kaupunginmuseo. Tornin vieressä ”musiikkiopisto ja teatteritalo” rajaa toriaukion Keskusaltaan taustana

Tapiontori ja Keskustorni. Tapiolan uuden keskustan ensimmäinen kokonaisuus. Eero Troberg 1961, Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo.

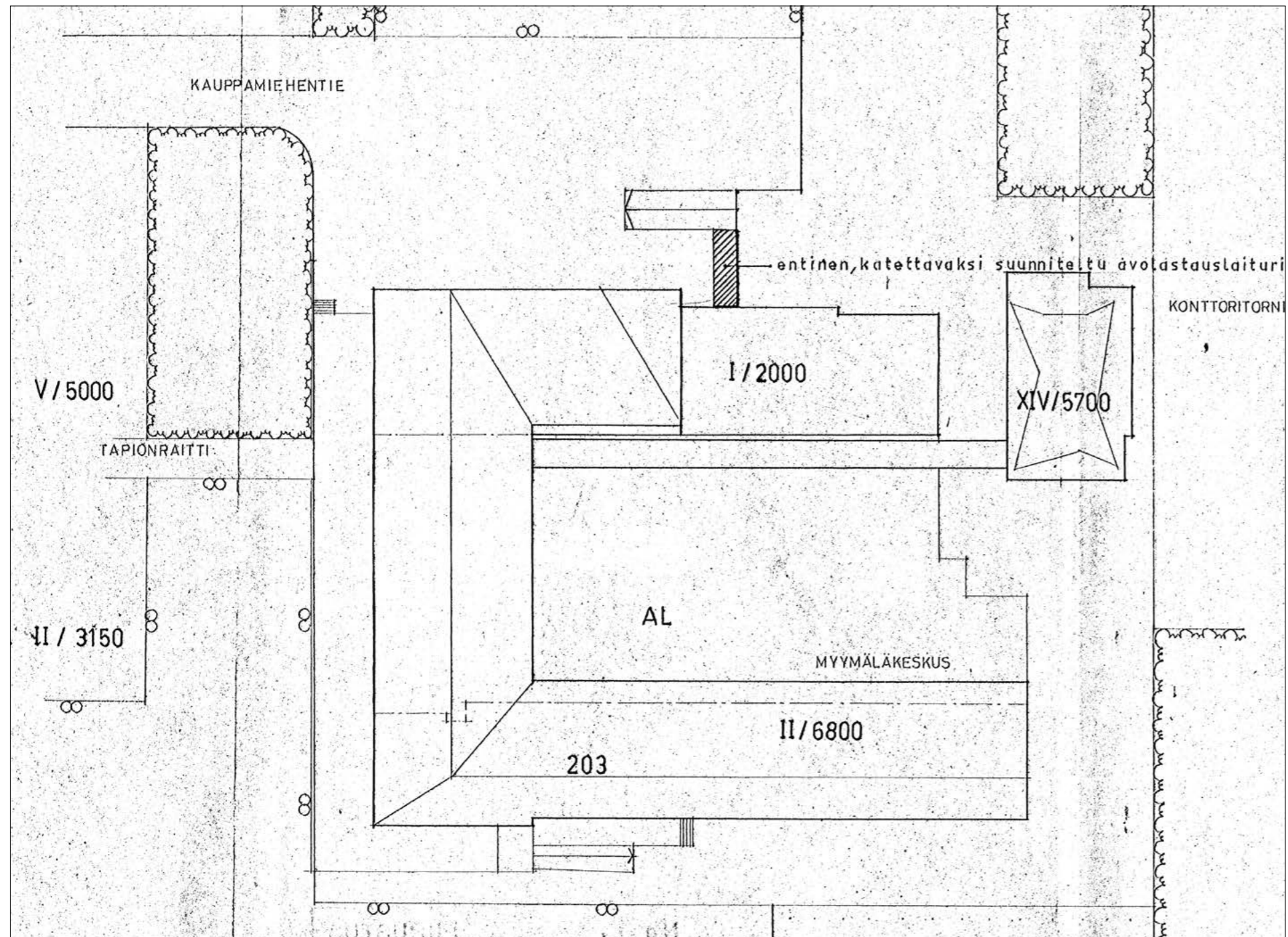
Tapiontori avautui itään, joka oli autolla saapuvien asiakkaiden päätulosuunta. Terrassien edessä oli alemmalla tasolla sijaitseva pysäköintialue, jonka yli avautuivat näkymät Tapionraitille ja Leimuniityn viimeistelyyn maisemaan.

Tapiontorin myymäläkeskuksen sisäpiha noin 1965, tuntematon kuvaaja. Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo.

Sisäpihan näkymä 2022.

Vuonna 1959-1961 rakennetun Tapiontorin muutospiirustuksen pääpiirustus vuodelta 1968. Lupaa haettiin myymäläkeskuksen pohjoissivun lastauslaiturille rakennettavalle katokselle. Piirustuksessa näkyy itä-länsisuuntaisen Tapionraitin linja. Tapiolan liiketalo Oy, asemapiirros 29.3.1968, Elanto, rakennustoimisto. EKA

Tapiontorin myymäläkeskuksen julkisivut olivat pohjois- ja eteläisivuilla varsin sulkeutuneita. U-muotoisen rakennuksen myymälät avautuivat sisäpihalle ja pohjoissivu oli varattu huoltotoiminnoille, sinne sijoitettiin mm. lastauslaituri.

Vasemmalla Tapiontorin länsijulkisivu, keskellä vilkas Sampotori ja oikealla Heikintori, kuva ajalta 1968-1980. Kuvaaja Teuvo Kanerva. Espoon kaupunginmuseo

Arne Ervin alkuperäiseen keskustaehdoukseen sisältyi matala, U-muotoinen liikekeskus. Arne Ervin suunnittelema, osittain kaksikerroksinen ostoskeskus rakennettiin neljässä vaiheessa 1959-1961. Syksyllä 1959 valmistunut osa oli Suomessa tuolloin alkaneen ostoskeskusmuodin ensimmäisiä edustajia. Ostoskeskukseen tuli tiloja eri kokoisille liikkeille kioskista pienoistavarataloon.

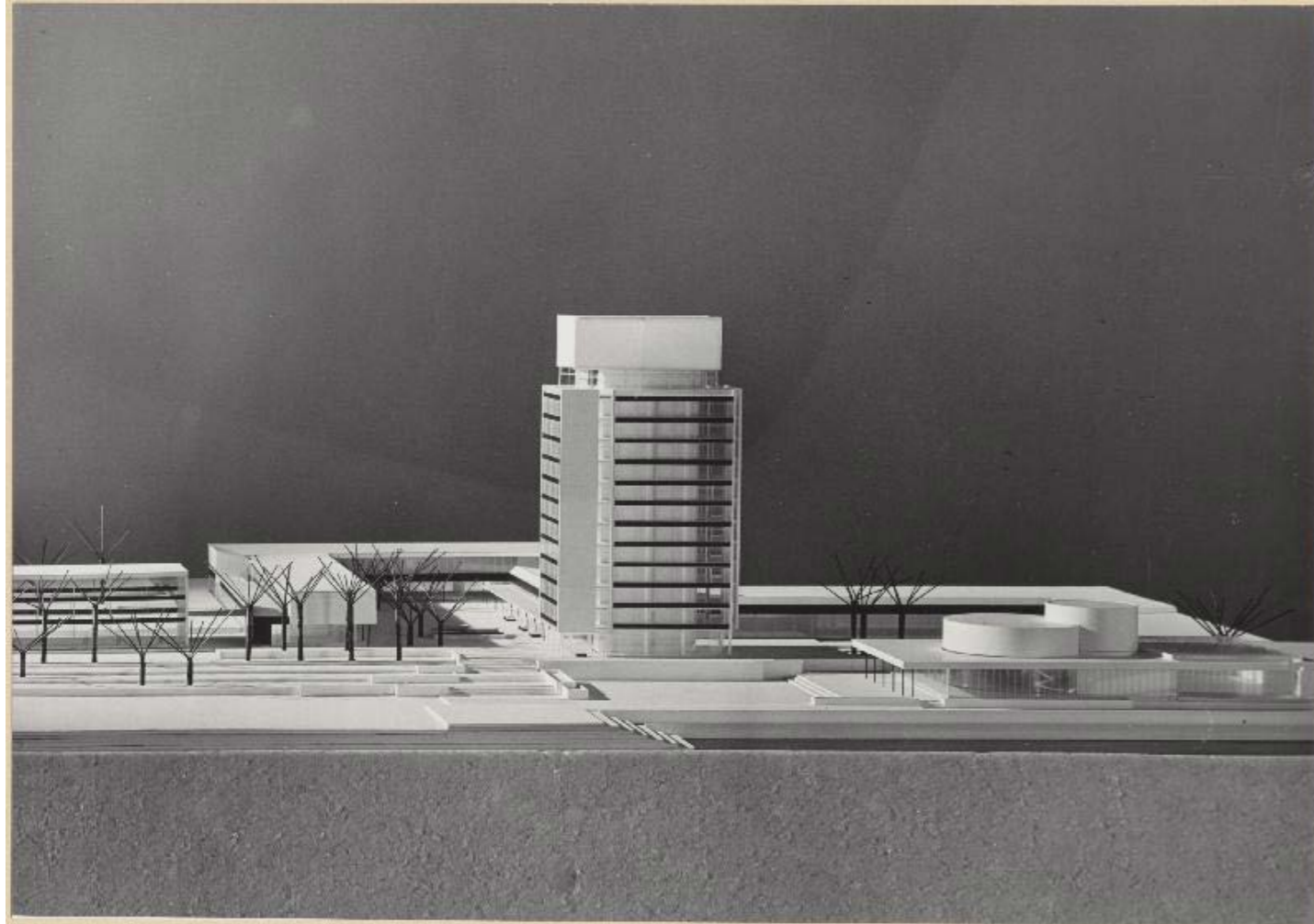

Arne Ervin suunnittelema keskusallas valmistui 1962. Keskusaltaan myötä alue sai arkkitehtonista kokonaisuutta täydentävän vesiaiheen. Viistokuva kohti keskusallasta, Keskustornia ja uimahallia ajalta noin 1969-1970. Asuntosäätiö, tuntematon kuvaaja, Espoon kaupunginmuseo.

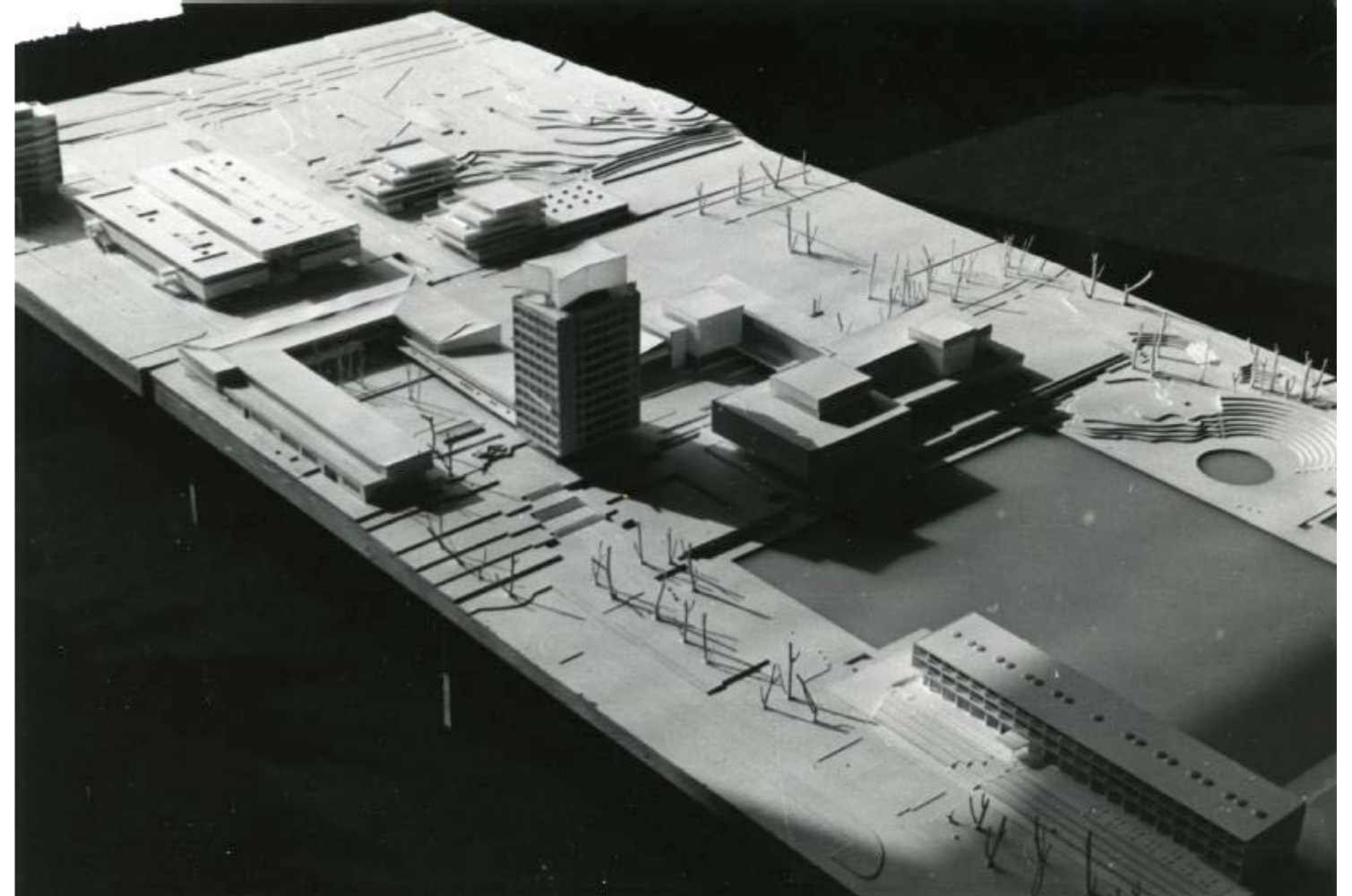
Viistokuvassa katsotaan Tapiolan keskustaa lännestä ennen 1970-luvun laajennuksia, kuvan keskellä näkyy Tapionraitti, jonka linjaan on rakennettu Tapiontorin myymäläkeskus 1959-1961 ja Heikintori 1968. Kuva Espoon kaupunginmuseo / Kai R. Lehtonen. Kuva on julkaistu kirjassa Tapiola, elämää ja arkkitehtuuria.

3. KESKUSTORNIN YMPÄRISTÖN RAKENTUMINEN - KULTTUURIKESKUS JA KULTTUURIAUKIO

Espoon Kulttuurikeskuksen suunnittelu ja toteutus

Tapiolan keskustornin pienoismallissa näkyy Tapiolan uuden keskuksen edustusjulkisivu; Tapiontorin ostoskeskus, keskustorni ja keskusaltaan reunalle kaavailtu teatterirakennus. Kuva Eero Troberg, kuva ajalta 1954–1959. Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo.

Kuva pienoismallista, julkaistu *Tapiola tänään* 36/1964 -lehdessä kuvatekstillä: ”Arkkitehti Aarne Ervin suunnittelema Tapiolan hallinnollinen, liike- ja kulttuurikeskus. Etualalla hotelli, lammen takana uimahalli sekä tornin oikealla puolella tuleva musiikkiopisto- ja teatteritalo.” Kuva Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo

Espoon kulttuurikeskus on rakennettu Tapiolan keskusaltaan äärelle samaan paikkaan, jonne Aarne Ervi oli sijoittanut teatterirakennuksen alkuperäisessä keskusta-suunnitelmassaan. Kulttuurikeskuksen suunnittelusta järjestettiin 1979-1980 yleinen arkkitehtuurikilpailu, jonka voitti arkkitehti Arto Sipinen toimistoineen ehdotuksella ”Kuunsilta”. Espoon kaupungin rakennuttaman kulttuurikeskuksen rakennustyöt aloitettiin lokakuussa 1986 ja talo valmistui tammikuussa 1989. Toteutunut rakennus

sisälsi konsertti- ja teatteritilojen lisäksi tilat Tapiolan sivukirjastolle, Espoon musiikkiopistolle, työväenopistolle, näyttelyille sekä erilaisille vapaa-ajan toiminnoille.

Sipinen kirjoitti rakennuspaikan vaativuudesta: ”Tapiolan keskusta-alueen arkkitehtoninen merkittävyys asetti ratkaisulle suuret vaatimukset. Keskustorni muodostaa alueen dominantin, eikä kulttuurikeskuksen tule kilpailla sen kanssa uusien liikerakennusten mittasuhteilla, vaan

pyrkä riittävän pieneen mittakaavaisen jäsentelyn avulla sopeutumaan olemassa olevaan miljööseen.”¹

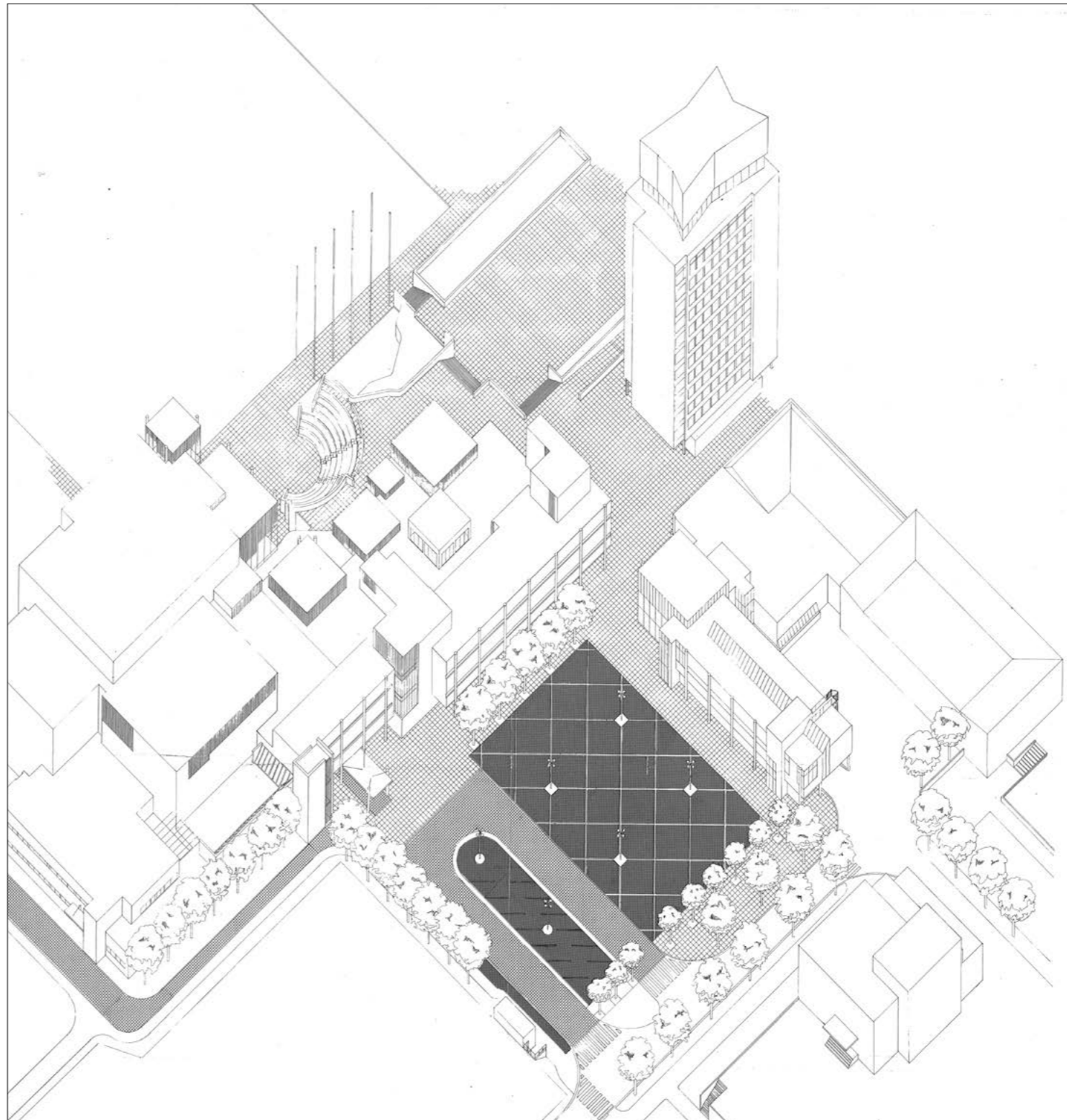
¹ Sipinen 1989, 44-50

Liikerakennus Kulttuuriauktion eteläreunalle 1987-1989

Kulttuuriauktion, tuolloin vielä Kauppiamiehenauktion eteläsivulle rakennettavan liikerakennuksen suunnittelu käynnistyi kulttuurikeskuksen suunnittelun rinnalla. Osakeyhtiö Tapiolan Liiketalo Oy rekisteröitiin 1982. Rakentamisen puitteet määriteltiin vuonna 1984 vahvistetussa asemakaavan muutoksessa.

Tapiolan Liiketalo Oy ja Asuntosäätiö hakivat rakennuslupaa Tapiolatorin lisärakennukselle 27.5.1987. Hakemuksen kohteena olevan uudisrakennuksen kersosalaksi ilmoitettiin 1 275 k-m². Pääsuunnittelusta ja arkkitehtisuunnittelusta vastasi Arkkitehtitoimisto Arto Sipinen. Lupahakemukseen liitettiin ympäristöministeriön poikkeuslupapäätös. Rakennuslupa myönnettiin joulukuussa 1987 ja rakennustyöt valmistuivat elokuussa 1989.¹

Arkkitehdit Mustonen Oy on haastatellut kulttuurikeskuksen suunnitteluun osallistunutta arkkitehtia. Hänen mukaansa Marimekkotalo on suunniteltu eheyttämään Kulttuuriauktion eteläisivua, ts. kätkemään Tapiolatorin ja liikekeskustan huoltojärjestelyistä muodostuva taustajulkisivu. Marimekkotalo muodostaa aukion suuntaan Kulttuurikeskuksen kanssa kokonaisuuden.²

Liikerakennuksen vuoden 1987 lupahakemukseen liittyvä aksonometrinen esitys kulttuurikeskuksen ja ns. Marimekko-talon lähiympäristöstä. Luonnospöirustuksen päiväys on 10.10. 1986 Arkkitehtitoimisto Arto Sipinen Ky. EKA

1 Rakennushistorian selvitys 2022, Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit oy

2 Arkkitehdit Mustonen 2021, 24, Juha Huovisen haastattelu

Tapiolan keskuksen ortokuva 2021. Maanmittauslaitos, paikkatietoikkuna

4. KESKUSTORNIN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

4.1 Luonnoksesta toteutukseen

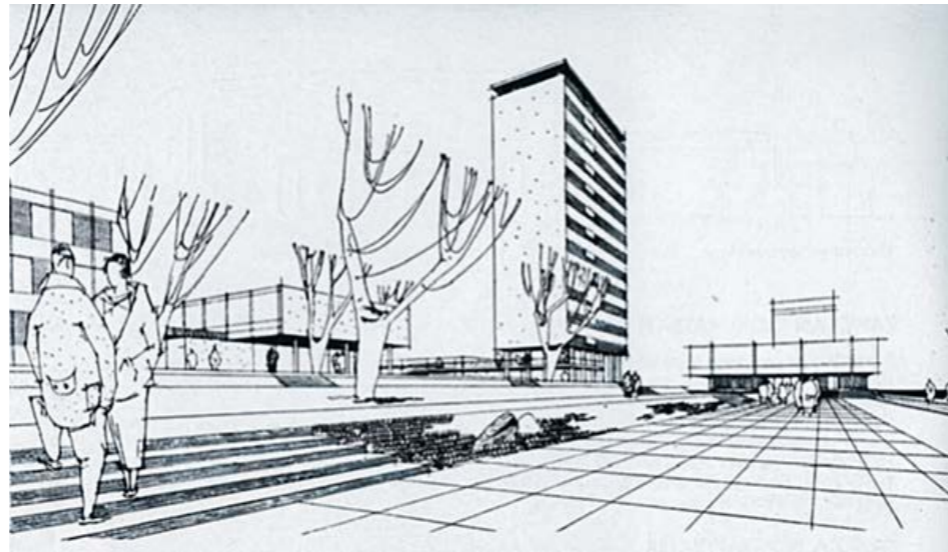
Keskustornin suunnittelu oli monivaiheinen prosessi vuonna 1954 järjestetystä kilpailusta vuonna 1959 valmistuneisiin pää- ja toteutuspiirustuksiin. Voittaneessa kilpailutyössä tornin pohjamuoto kapeni etelä- ja pohjoispäätä kohti. Julkisivusommittelua hallitsivat nauhaikkunat, joita katkaisi itäsivun keskikohtaan sijoitettu vertikaalinen, sisään vedetty osa. Keskustornin lopullinen muoto ja ulkoasu muotoutui suunnittelun edetessä ja lopputulos sai uusia piirteitä. Uolevi Itkonen on *Keskustorni*-kirjassaan kirjoittanut luonnosvaiheista. Arkkitehtuurimuseon Ervikokoelmassa on säilynyt lukuisia luonnoksia, joiden avulla voi pienoismallien lisäksi seurata miten rakennus hakee muotoaan.

Luonnossuunnittelutyö alkoi 1956 ja ensimmäisinä vuosina laadittiin erilaisia vaihtoehtoja. Helmikuussa 1959 Asuntosäätiön hallitus päätti tilata Erviltä toteutuspiirustukset ja nimitti hanketta varten rakennustoimikunnan, jonka tehtävänä oli neuvotella arkkitehdin kanssa rakennusohjelmasta ja hyväksyttää ohjelma säätiön hallituksella. Toimikuntaan nimettiin Heikki von Hertzen, varatuomari Yrjö Riikonen, rakennuspäällikkö Reino Tuomarla, dipl.ins. Kauko Rastas ja arkkitehti Tapani Nironen, joka oli toiminut Ervin kilpailuavustajana.

Asuntosäätiön hallituksen päätöksellä Keskustorniin suunniteltiin 14 kerrosta. Kaksi alinta kerrosta oli varattava pankkihuoneistoiksi ja ylin kerros ravintolaksi.

Suurin muutos suunnittelun edetessä koski tornin yläosaa, jossa ei kilpailuvaiheessa ollut hissitorneja. Uudessa ratkaisussa toimistokerrosten yläpuolelle kohosi neljä hissitornia, jotka verhottiin korkeaan, taitteiseen peiterakennelmaan. Tornin yläosa suunniteltiin valaistavaksi sisäpuolelta.¹

¹ Itkonen 1994, 22-23

Tornitalon arkkitehtuuri muotoutui monia vaihtoehtoja tutkimalla luonnostyön aikana. Aarne Ervin perspektiiviluonnos Tapiolan keskustasta, Arkkitehti-lehti 1-2/1956.

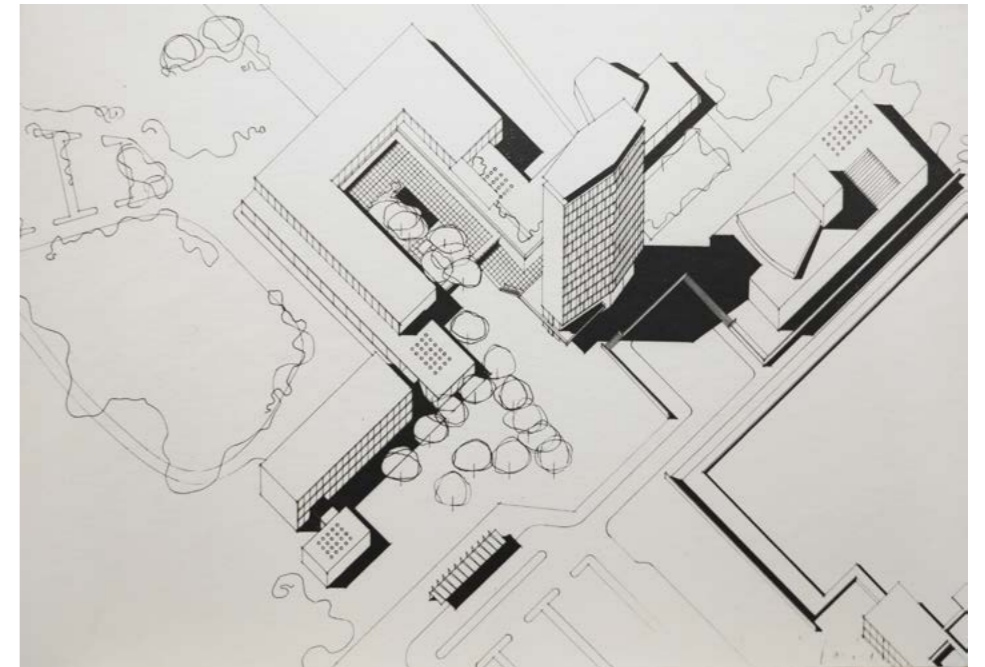
Hissitornien suojarakennelman ja julkisivujen valaistamisen lisäksi keskustornille johtavien portaiden muurin yhteyteen suunniteltiin valaistus osana kokonaissommittelmaa. Näin laajan valaistusohjelman toteuttaminen kaupunkikuvan osatekijänä oli vielä tuolloin harvinaista.

Arkkitehdit ja erikoissuunnittelijat

Aarne Ervi esitti keskustornin ja liikerakennusten suunnittelijaryhmän Arkkitehti-lehdessä 1961:

Rakenteiden suunnittelijana on ollut Insinööritoimisto P. Simula,(...), konttoritornin rakenteita dipl.ins. Bertel Ekengren. Terveysteknillisen suunnittelun on suorittanut Lämpöteknillinen Insinööritoimisto Oy. Sähkösuunnittelusta on huolehtinut Insinööritoimisto Risto Mäenpää. Sisustajista mainittakoon: (...) Pohjoismaiden Yhdyspankki, arkkiteht. Mertsu Lauro.

Arkkitehtuuritoimistossa ovat keskustornin suunnitteluun

Luonnosvaiheen aksonometrinen piirros, jossa toimistotalon pohjamuoto on päätyjä kohti kapeneva. Arkkitehtuurimuseo

osallistuneet ennen muita arkkitehtejä. Olli Kuusi, joka arkkitehti. Tapani Nirosen kanssa oli jo kilpailussa avustajana. Edellisen lisäksi ovat suunnitteluun osallistuneet (arkkitehti) Antero Markelin ja arkkitehti-yliopp. Mauri Liedenpohja (konttoritorni), (...) sekä useat ulkomaalaiset arkkitehdit.²

Keskustornin kahvilan sisustukset suunnitteli sisustusarkkitehti Lasse Ollinkari.³

Itkosen mukaan Paavo Simulan insinööritoimistossa työskentelevä nuori insinööri Bertel Ekengren palkattiin 1959 Ervin toimistoon osallistumaan keskustornin rakennussuunnittelutehtäviin ja työpiirustusten tekoon. Ekengren korosti haastattelussa, että Ervi rakasti vaaleita julkisivuja ja että ikkunoiden suuruus oli itsestäänselvyys. ”Peltikasetin valitseminen julkisivumateriaaliksi oli näis-

² Ervi 1961

³ Arkkitehtuurimuseon arkisto

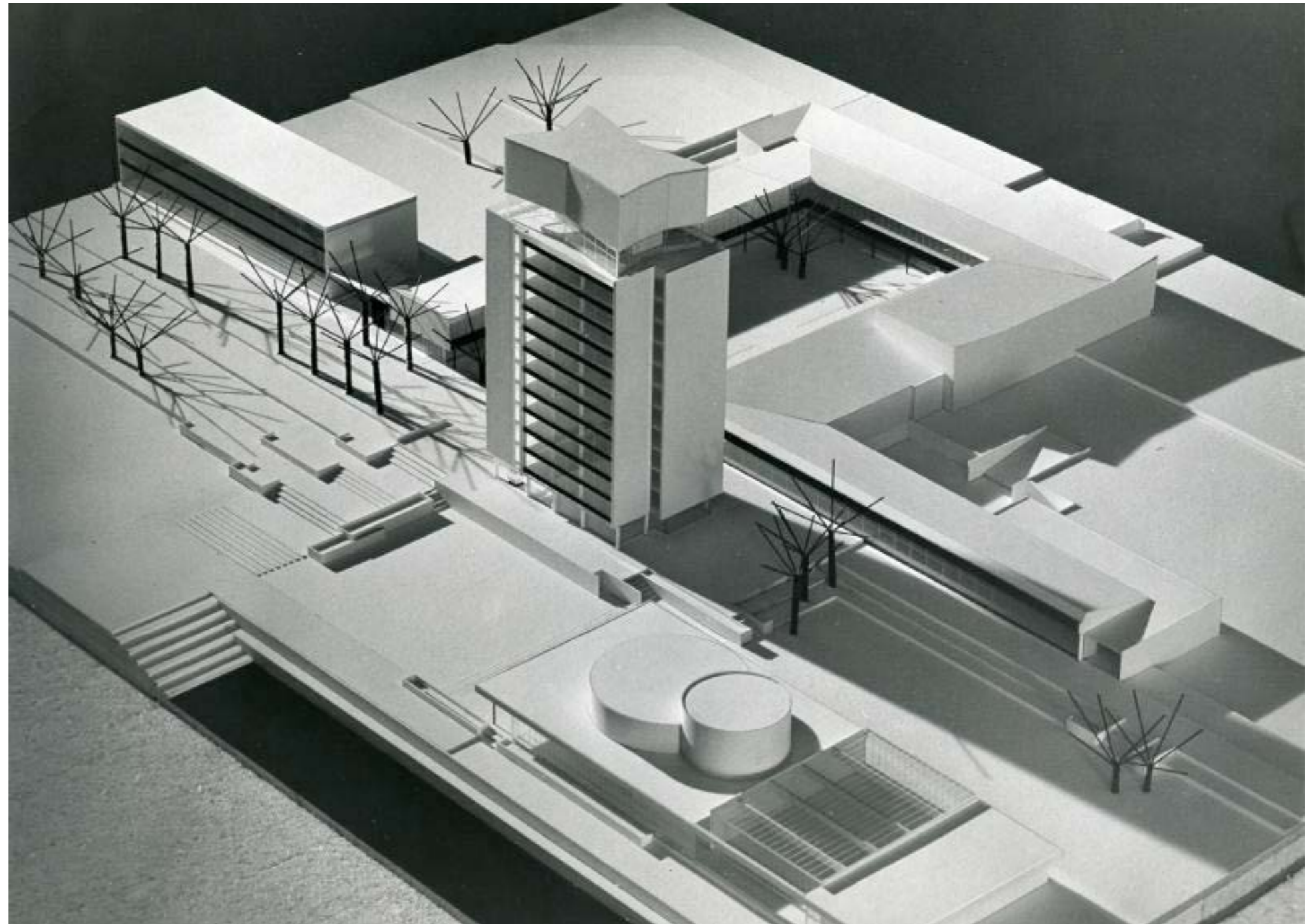
sä oloissa niin uusi ajatus, että pelkäsin keveistä seinistä tuulevan läpi”. ”Kevyttä, valoisaa ja ilmavaa oli Ervin ohjenuorana.” Keskustornin piti myös nousta maasta kevyesti, siksi rungon ulkopuolisten pilareiden materiaaliksi valittiin teräs, jolla saatiin riittävän sirot mittasuhteet. Laatutaso oli heloja myöten korkea ja esimerkiksi ikkunapainikkeet suunniteltiin varta vasten keskustornia varten”.¹

Aarne Ervi kuvailee Keskustornin ratkaisua

Keskustornin valmistuessa Ervi kuvaili tornin suunnitteluratkaisuja lyhyesti Arkkitehti-lehdessä 1961. Kuvituksena julkaistiin laajempi maantason piirustus, konttoritornin normaalikerros, kattokerros kahviloineen, tornin yläosan leikkaus ja ulkoseinärakenteen detaljileikkaus sekä sisäkuvia pankkisalista ja Asuntosäätiön 11. kerroksen toimistotiloista.

”Konttoritornissa on torin tasossa Pohjoismaiden Yhdyspankin pankkihuoneisto ja ylemmissä kerroksissa erilaisia virastoja ja toimistoja, m.m. Asuntosäätiön konttori ja Espoon kunnan huoneistoja. Torniosaan sisustetaan parhaillaan näköalakahvilaa.

Huipussa on betonisessa sydänosassa teknillisiä tiloja, m.m. hissikonehuoneet, ilmanvaihtokeskus, raitisilma otetaan huipun akrylimuovilla verhotun mainoksien asennustilan kautta, lämmitetään ja puhalletaan neljää putkea myöden alaspäin toimistoihin, joissa tapahtuu jakelu ikkunoiden alareunassa olevien laitteiden kautta huoneisiin, ja lisäksi m.m. kahvilan aputiloja.”²

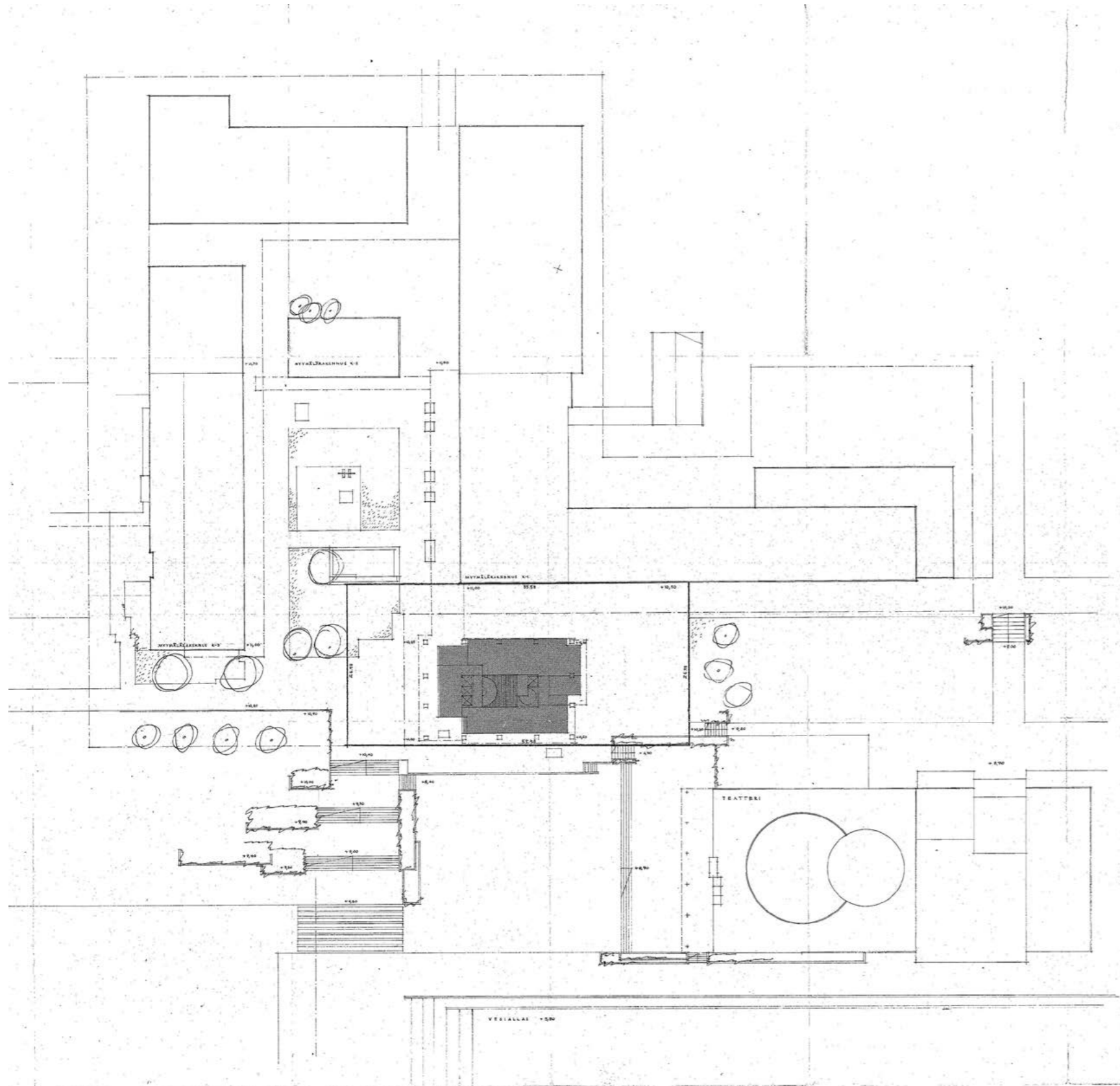

Tapiola, uusi keskusta, pienoismalli. Kuva Eero Troberg, Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo.

1 Itkonen 1994, 27-28, Itkosen tekstissä siteerataan Ekengreniä

2 Ervi 1961

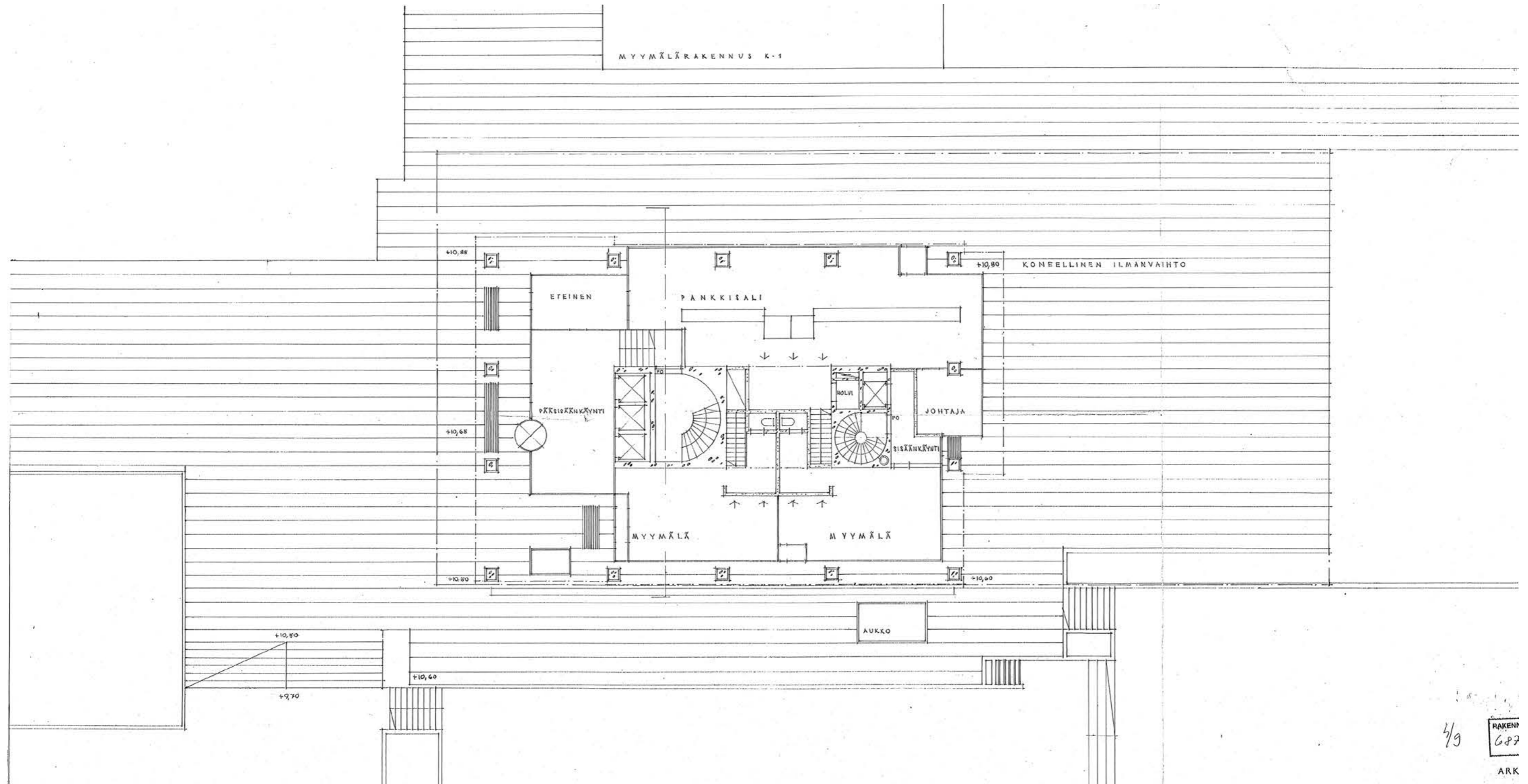
4.2 Pääpiirustukset 1959

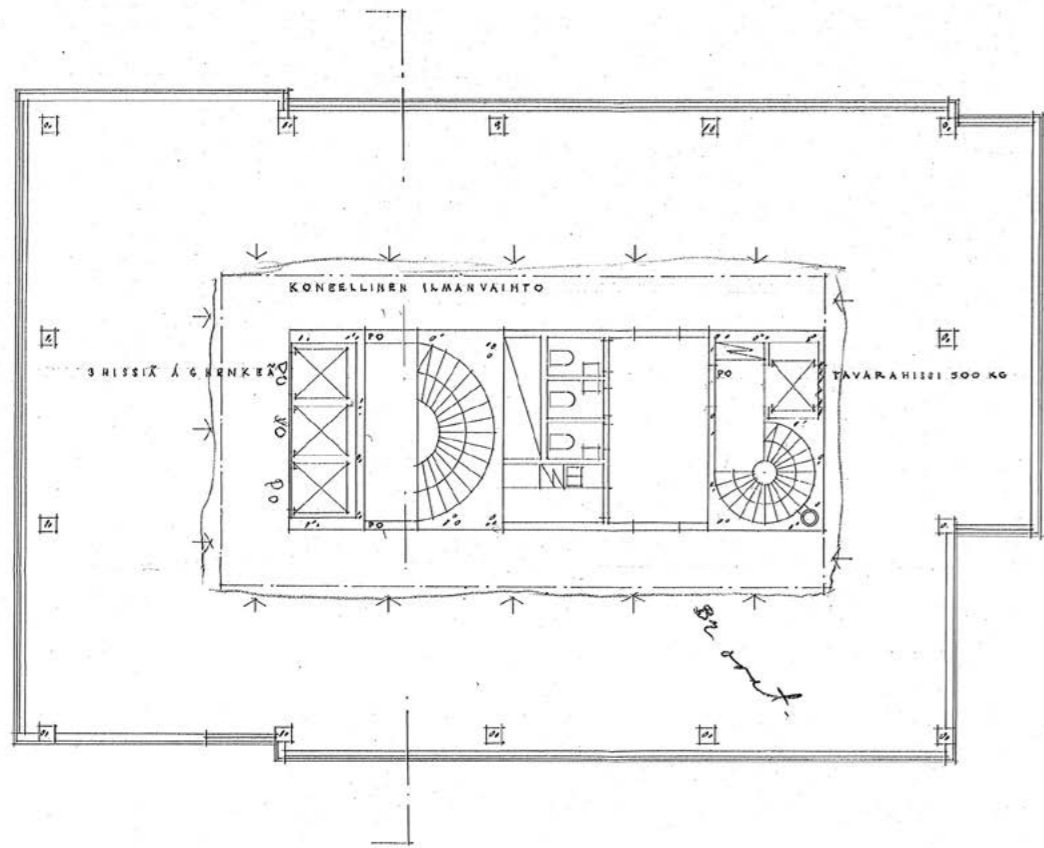
Asemapiirros, piir 01 6.4.1959 Arkkitehtuuri-toimisto Aarne Ervi, Espoon rakennusvalvonta. Pohjoinen on asemapiirroksessa ja pohjapiirustuksissa oikealle.

4. Keskustornin suunnittelu ja toteutus

4.2 Pääpiirustukset 1959

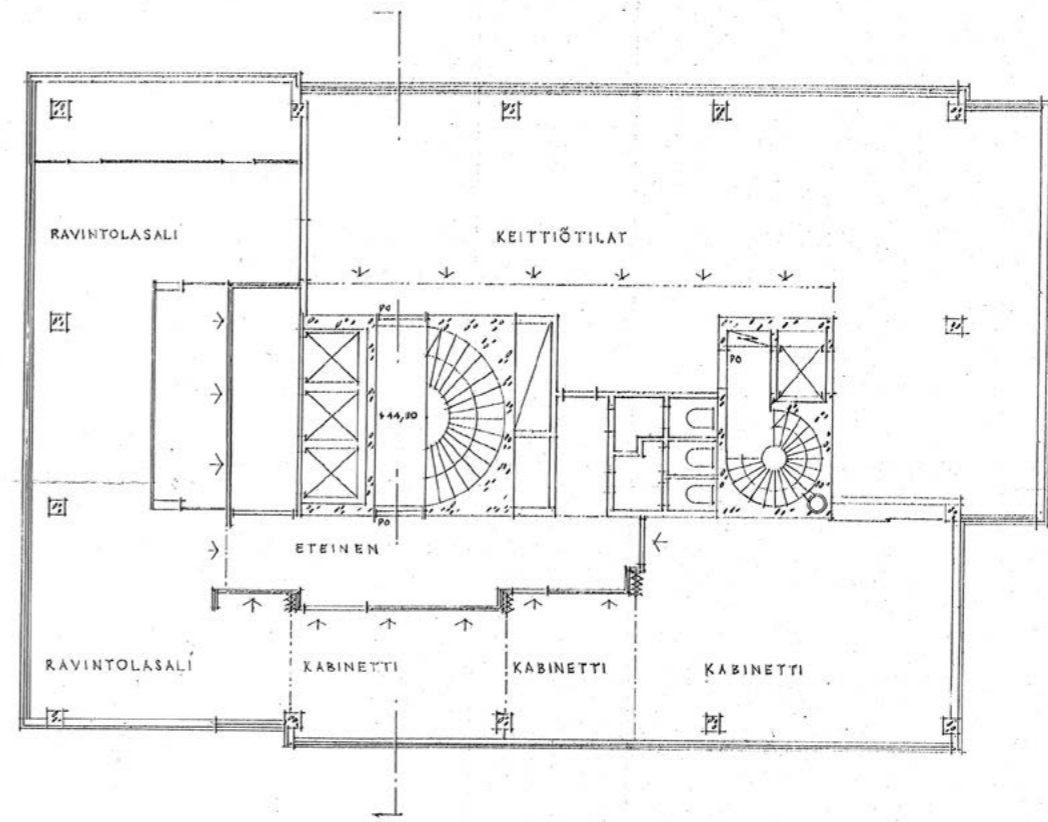
1.kerros, pohjapiirros. Pääpiirustus 6.4.1959 Arkkitehtuuritoimisto Aarne Ervi, Espoon rakennusvalvonta. Kantavan rungon ulkokehän muodostaa suorakaiteen muotoinen teräspilaririvi. Pääsisäänkäynnin ulkoseinä on vedetty sisään ylempiin kerroksiin nähden. Tornin betonirunkoinen ydinosa erottuu selvästi pohjakerroksessa. Länsisivulla on pitkänomainen pankkisali ja itäisivulla kaksi myymälähuoneistoa. Niiden lisäksi itäisivulla on ulkotilaan sijoitettu lasivitriini. Toimistokerrosten pääsisäänkäynti ja hissiaula on eteläpäädyssä. Kolmen hissien rivi sijaitsee pääovea vastapäätä. Niiden takana on portaita ja aputiloja sekä pohjoispäässä huoltoporras ja huoltohissi, joiden sisäänkäynti on pohjoispäädyssä.

Normaalikerros, pohjapiirros. Pääpiirustus 1959 Arkkitehtuuritoimisto Aarne Ervi, Espoon rakennusvalvonta.

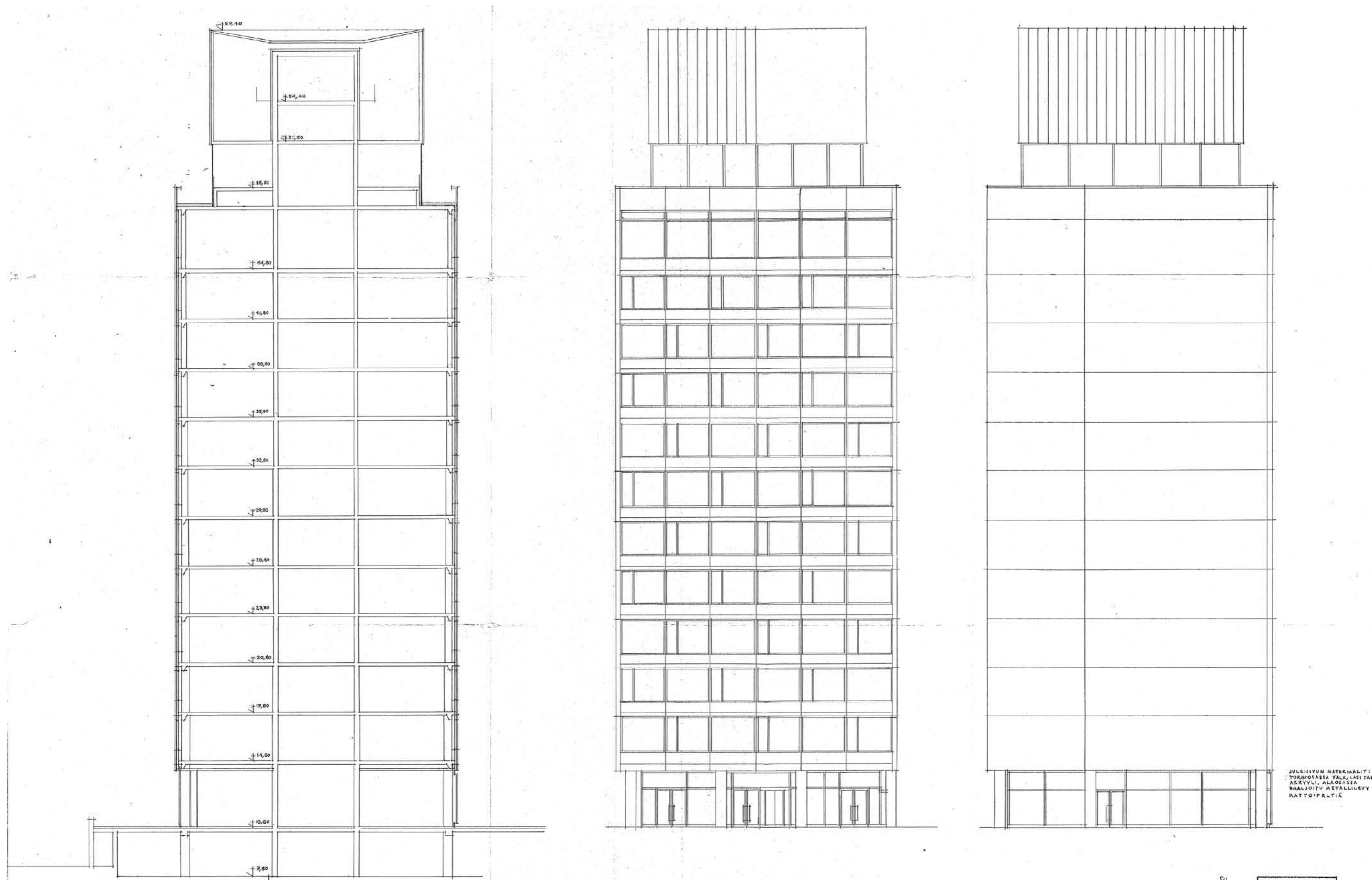
Pohjakerroksen päällä kohoaa tornin ”varsi”, jossa on kymmenen perusratkaisultaan identtistä toimistokerrosta: hissiryhmän, porrashuoneiden ja aputilojen muodostamaa ydinosaa kiertää aula- ja käytäväyöhyke, joka voi olla luonteeltaan avoin tai väliseinillä erotettu työtiloista. Rakennuksen ulkokehälle sijoittuvat eri kokoiset työ- ja neuvotteluhuoneet. Niiden mitoituksen määrittää ulkoseinän nauhaikkuna, jossa vuorottelevat isot, kiinteät ikkunat ja kapeat tuuletus ikkunat. Joustava tilaratkaisu on osoitettu alkuperäisissä pääpiirustuksissa (1959), joissa ei ole esitetty lainkaan toimistokerrosten kevyitä väliseiniä.

Rakennuksen pohjoinen ulkoseinä on pohjakerroksen yläpuolelta kahdenteentoista kerrokseen saakka umpinainen, lisäksi kerrosten ikkunauhat katkeavat länsi- ja itäsivulla kapeaan, pystysuoraan umpipintaan.

Ravintola, 12. kerros, pohjapiirros. Pääpiirustus 1959 Arkkitehtuuritoimisto Aarne Ervi, Espoon rakennusvalvonta.

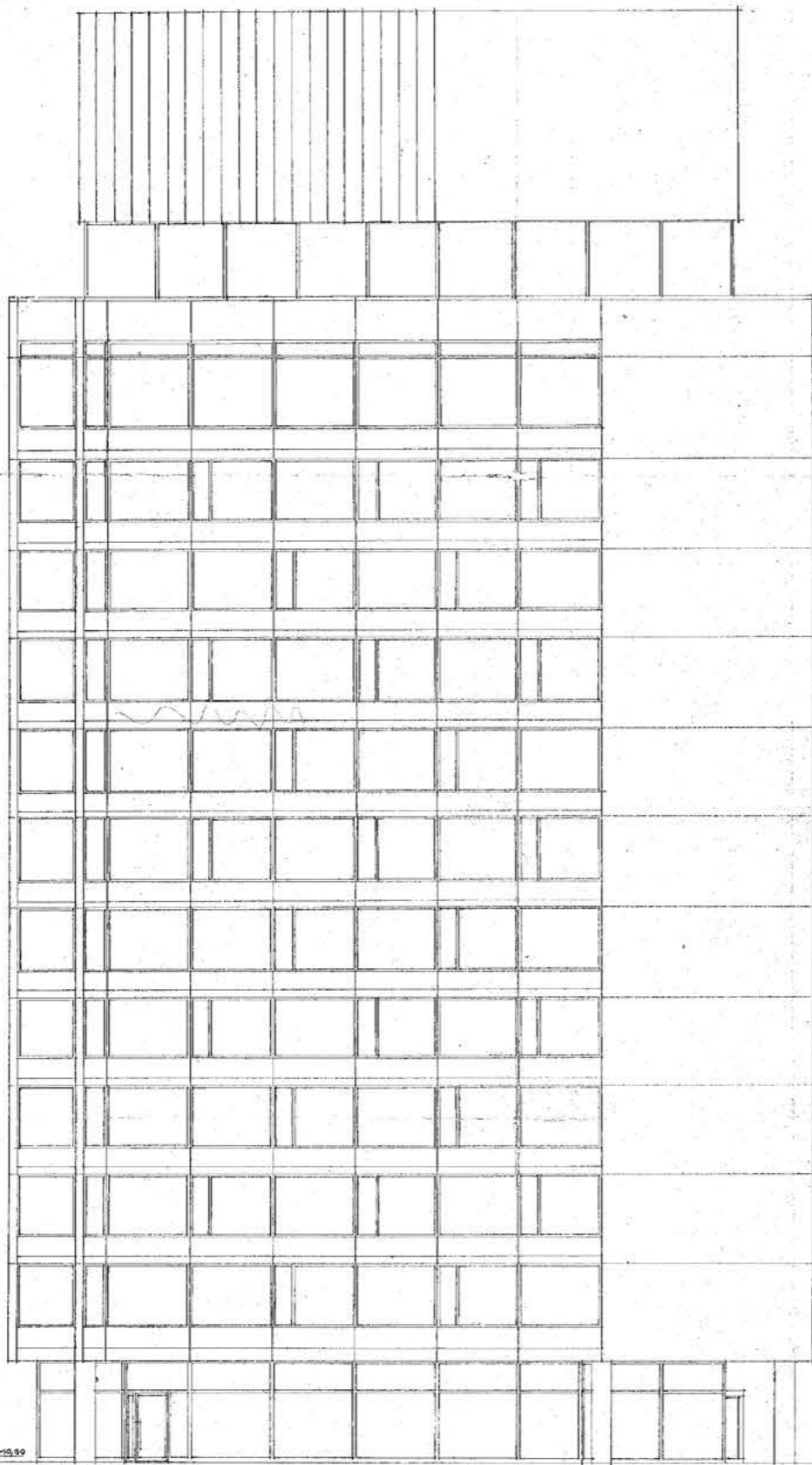
Ravintola on sijoitettu 12. kerrokseen. Pääpiirustuksissa (1959) on esitetty ravintolasali tornin eteläosaan, kabinetteja itäsivulle ja keittiötiloja länsi- ja pohjoissivulle.

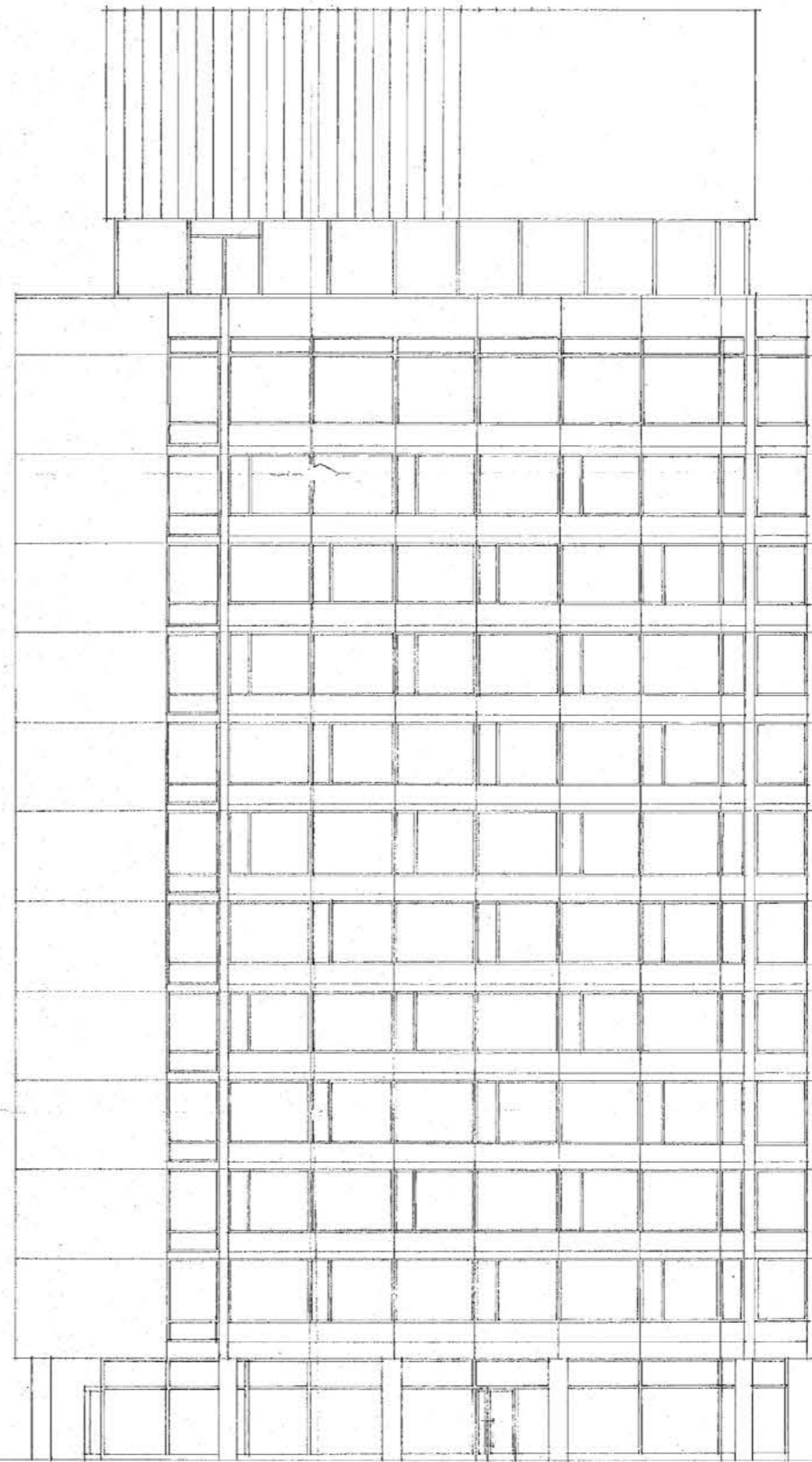
Leikkaus ja julkisivut etelään ja pohjoiseen. Pääpiirustus 1959 Arkkitehtuuritoimisto Aarne Ervi, Espoon rakennusvalvonta. Tornin kolmesta ylimmästä kerroksesta hissitorneineen on muodostettu tornin ”varresta” kohoava, sisäänvedetty torninhuippu, joka on verhottu korkeaan, taitteiseen peiterakennelmaan. Kolmanteentoista kerrokseen on suunniteltu terassikahvila, jonka julkisivun muodostaa kaikkiin suuntiin avautuva ikkunanauha.

± 59,40
JULKISIVUN MATERIAALIT
PORNOSÄSSÄ VALKUISIEN
AANYSIEN ALUESSA SAAL-
JOITU METALLILEVY
KATTO: FELTIX

± 48,40

± 15,59

Julkisivut itään ja länteen. Pääpiirustus 1959 Arkkitehtuuritoimisto Aarne Ervi, Espoon rakennusvalvonta

4.3 Alkuperäiset tilaratkaisut

Alkuperäisiä tilaratkaisuja kuvaillaan tässä alkuperäisten pääpiirustusten, arkistovalokuvien ja myöhempien muutospirustusten perusteella.

Rakennuksessa on maanalainen kellari, johon on ajoluis-ka Tapiontorin huoltopihan suunnalta. Kellarissa on väestönsuoja, varastoja, lastauspiha ja pankin henkilökunnan tiloja. Kellarista on tavarahissi- ja kierreporrasyhteys ylempiin kerroksiin. Kellari on tornin pohjakerrosta laajempi. Kellarissa on kantavat teräsbetonipilarit ja betoniseinät.

Pohjakerroksen kantavan rungon ulkokehän muodostaa suorakaiteen muotoinen teräspilaririvi, jonka pilarit asetuvat pääsisäänkäynnin, pankin ja myymälöiden ikkunaseinään nähden joko sisä- tai ulkopuolelle. Pääsisäänkäynnin ulkoseinä on vedetty sisään ylempiin kerroksiin nähden ja sen eteen jää pilaririvin suojaama katettu etutila. Tornin betonirunkoinen ydinosa erottuu selvästi pohjakerroksessa, jossa lähes kaikki ulkoseinät ovat lattiasta kattoon ulottuvia teräslasiseiniä. Länsisivulla on pitkänomainen pankkisali ja itäisivulla kaksi myymälähuoneistoa. Niiden lisäksi itäisivulla on ulkotilaan sijoitettu lasivitriini.

Toimistokerrosten pääsisäänkäynti ja hissiaula on eteläpäädyssä. Hissiaulaan johtaa lasinen pyöröovi. Kolmen hissin rivi sijaitsee pääovea vastapäätä. Niiden takana on porrashuone kaarevine porrasmuureineen, kellariporaat, WC- ja muita aputiloja sekä pohjoispäässä huoltoporras ja huoltohissi, joiden sisäänkäynti on pohjoispäädyssä.

Pohjakerroksen päällä kohoaa tornin ”varsi”, jossa on kymmenen perusratkaisultaan identtistä toimistokerrosta: hissiryhmän, porrashuoneiden ja aputilojen muodostamaa ydinosaa kiertää aula- ja käytävävyöhyke, joka voi olla luonteeltaan avoin tai väliseinillä erotettu työtiloista. Rakennuksen ulkokehälle sijoittuvat eri kokoiset työ- ja

neuvotteluhuoneet. Niiden mitoituksen määrittää ulkoseinän nauhaikkuna, jossa vuorottelevat isot, kiinteät ikkunat ja kapeat tuuletusikkunat. Joustava tilaratkaisu on osoitettu alkuperäisissä pääpiirustuksissa (1959), joissa ei ole esitetty lainkaan toimistokerrosten kevyitä väliseiniä.

Rakennuksen pohjoinen ulkoseinä on pohjakerroksen yläpuolelta kahdenteentoista kerrokseen saakka umpinainen, lisäksi kerrosten ikkunauhat katkeavat länsi- ja itäisivulla kapeaan, pystysuoraan umpipintaan.

Ravintola on sijoitettu 12. kerrokseen. Pääpiirustuksissa (1959) on esitetty ravintolasali tornin eteläosaan, kabinetteja itäisivulle ja keittötiloja länsi- ja pohjoissivulle.

Tornin kolmesta ylimmästä kerroksesta hissitorneineen on muodostettu tornin ”varresta” kohoava, sisäänvedetty tornihuippu, joka on verhottu korkeaan, taitteiseen peiterakennelmaan. Tornin huippu on suunniteltu valaistavaksi sisäpuolelta. Kolmanteentoista kerrokseen on suunniteltu terassikahvila, jonka julkisivun muodostaa kaikkiin suuntiin avautuva ikkunauha.

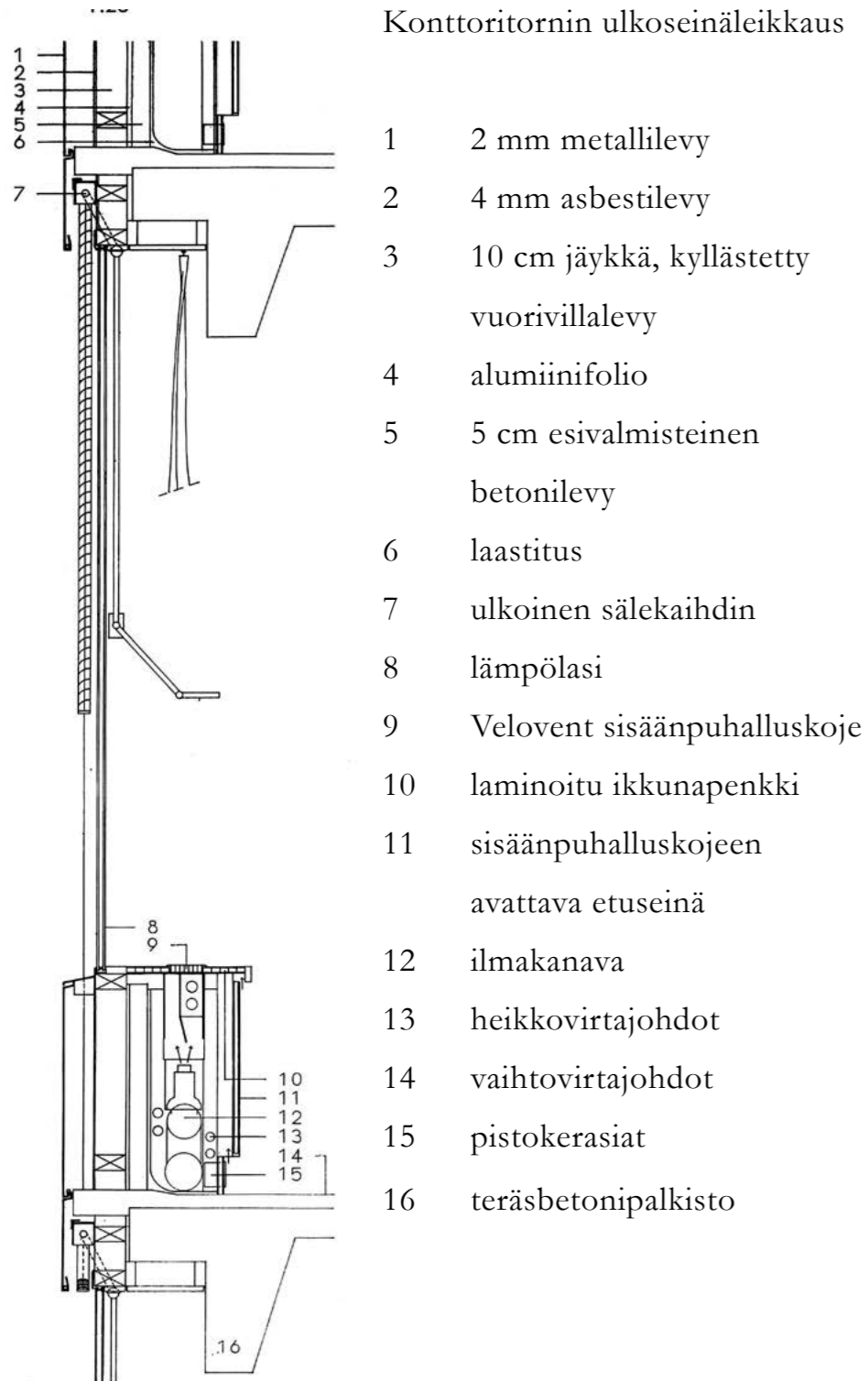
Uolevi Itkonen kirjoittaa terassikahvilan suunnittelusta, joka muodostui valon ja näkymien suhteen normaalikerrokseen nähden vaativaksi tehtäväksi. Hänen tekstinsä perustuu arkkitehti Antero Markelinin haastatteluun:

”Kahvilaa kiertävän parvekkeen täyttyessä ihmisistä, kahvilassa istuja ei näkisi maisemia ja muutenkin osa näkymästä jäisivät aina terassin katveeseen. Ratkaisuna oli kahvilan lattian nostaminen parveketasoa ylemmäksi, jotta sisällä istuja voisi katsoa maisemaa parvekkeella seisojien pään yli. Tämä maisemakatselu osana kahvilelämystä korostui myöskin sisustusratkaisussa, jossa ikkunan puolelle sijoitettiin pienet pöydät ja niiden taakse leveät penkkimäiset tuolit, jotka suunnat-

tiin kohti maisemaa. Valo ja Suomenlahden maiseman näkeminen olivat Markelinin mukaan niin tärkeitä suunnittelutavoitteita, että tulijan oli saatava aistia ne heti hissistä kahvilaan astuessaan.”¹

1 Itkonen 1994, 24-26

4.4 Runko ja rakennusosat

Seinäleikkaus, detaljipiirustus julkaistu 1961 Arkkitehti-lehdessä.

Toteutuspiirustukset ja asiakirjat

Suunnitelmien sisältö on selvitetty Arkkitehtuurimuseon arkiston ja rakennusvalvonnan pääpiirustusarkiston aineiston perusteella. Tähän selvitystyöhön ei ole sisältynyt alkuperäisten työpiirustusten luettelointi eikä piirustuksia ole skannattu. Osa Arkkitehtuurimuseon arkistokokoelmassa säilytettävistä piirustuksista on kuitenkin valokuvattu käsin syksyllä 2022 ja niitä on käytetty tämän selvityksen lähdeaineistona.

Keskustornin työselitystä, johon viitataan urakkakyselyyn liitettyssä selvennyksessä, ei ole toistaiseksi löytynyt Ervin arkistokokoelmasta. Sen sijaan arkistossa on säilynyt osittainen maalaus- ja huoneselostus, hissejä koskeva selostus sekä muita materiaalivalintoja kuvaavia asiakirjoja. Arkkitehti-lehdessä 1961 julkaistu esittely ja toteutuspiirustuksiin merkityt selvennykset muodostavat perustan alkuperäisen ratkaisun tunnistamiseksi. Seuraavassa esitetään rakennusosien yleispiirteinen kuvaus.

Runkorakenteet ja julkisivu

Rakennuksessa on hissi- ja porrastornin lisäksi kantava teräs- ja betonipilarirunko, välipohjat ovat teräsbetonipalkistoja. Nauhaikkunajulkisivun umpinaisten vaakanauhojen runkona on välipohjaan tukeutuva 50 mm betonilaatta, ulkoverhouksena on puukehikkoon kiinnitetty 2 mm emaloitu metallilevykasetti.

Tornin huipun verhouksena on teräsprofiilirunkoon kiinnitetty, valkoinen akryylilevykasetti.

Ikkunat

Toimistokerrosten ikkunauhoissa vuorottelevat kiinteät, puukarmiin kiinnitetyt eristyslasit, joiden lasiaukot

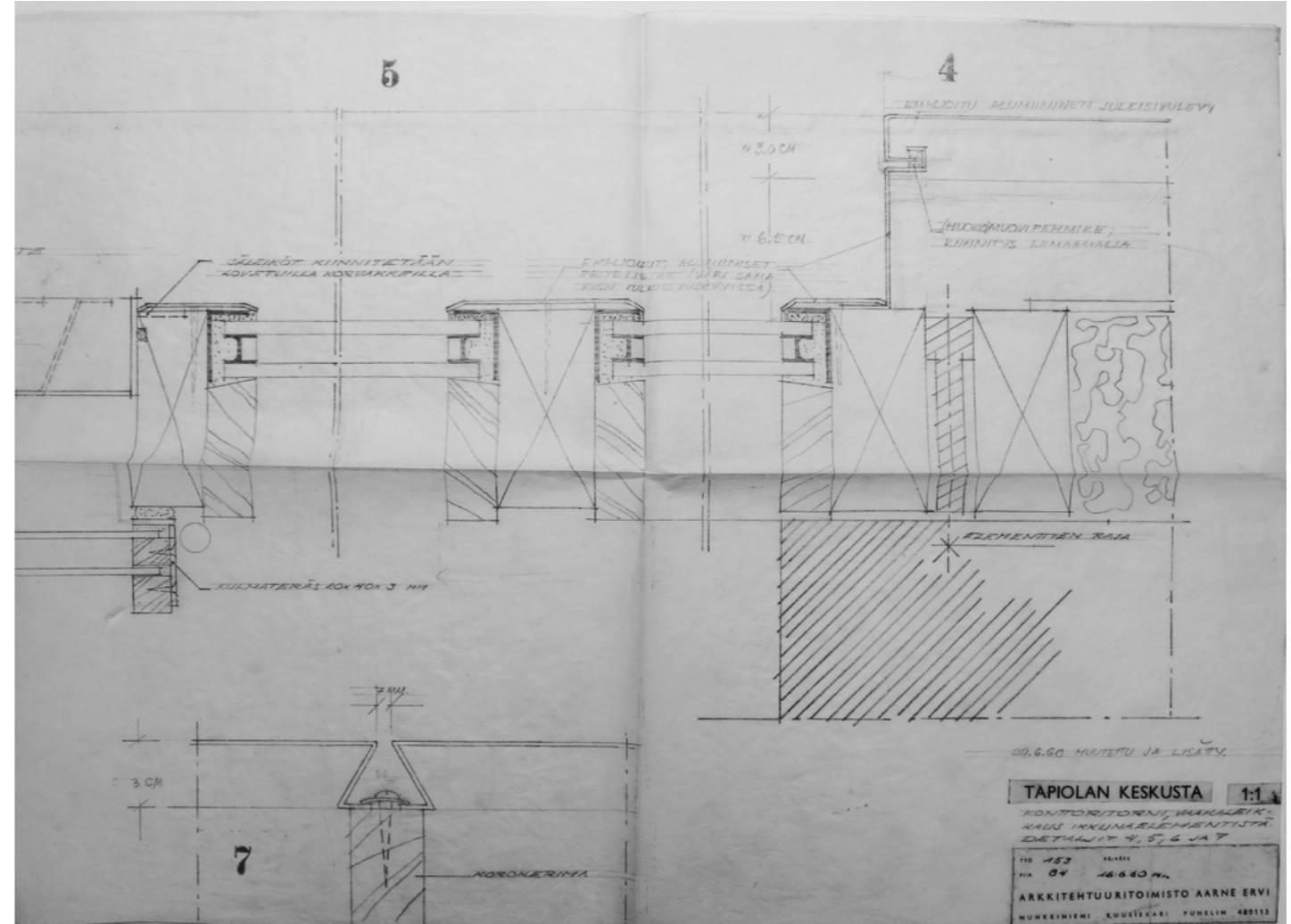
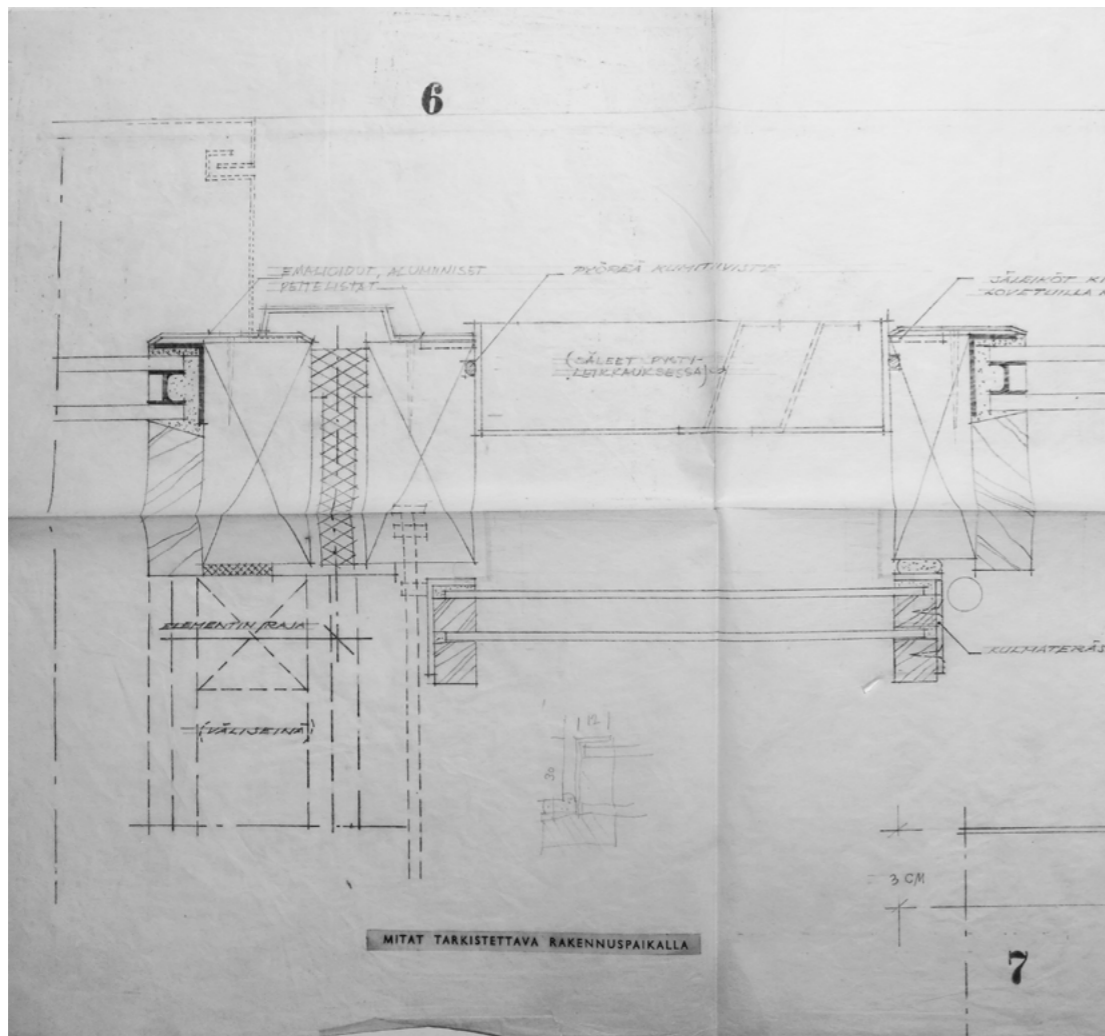
Keskustorni rakenteilla. Kuva Aarne Ervi, Arkkitehtuurimuseo

ovat kooltaan n. 1790 x 2080 mm, ja ulkopuolisella metallisäleellä verhotut kapeat, korkeat tuuletusikkunat.

Ravintolakerroksessa on muita kerroksia korkeammat ikkunat.

Toimisto- ja ravintolakerrosten ikkunoiden ulkopuolelle on peltikasetin alareunan taakse kiinnitetty ulkoinen sälekaihdin.

Kahvilan ikkunoissa on käytetty kolminkertaista eristyslasia.

Piirustus 153 (osia). Konttorikerroksen ikkunoiden ja tuuletusikkunoiden vaakaleikkaus, sivuliittymä umpinaiseen julkisivuosaan 16.6.1960, muutettu 29.6.1960. Käsivaraisvalokuva, Arkkitehtuurimuseo.

Väliseinät, sisäovet

Myyvälöiden välinen seinä on teräsrakenteinen väliseinä. Toimistokerrosten kevytrakenteisten väliseinien liittyminen ikkunaseinään ja käytäväseinien oviliittymät yläikkunanauhoineen on suunniteltu huolella välttämällä esimerkiksi peitelistoja. Muotokieli edustaa 1950-luvun modernistiselle arkkitehtuurille ominaista ”minimalismia”. Toimistokäytävien sisäovien pinnat ovat lakattua puuviilua.

Sisäpinnat

Sisääntuloaulan lattiassa on käytetty samoja, Tapiolalle tunnusomaisia isokokoisia betonilaattoja kuin rakennuksen ulkopuolella. Hissien edessä on uurrekumimatto.

Hissiryhmän seinät on pohjakerroksessa näyttävästi verhottu kuparipellillä, toimistokerroksissa jalopuulla.

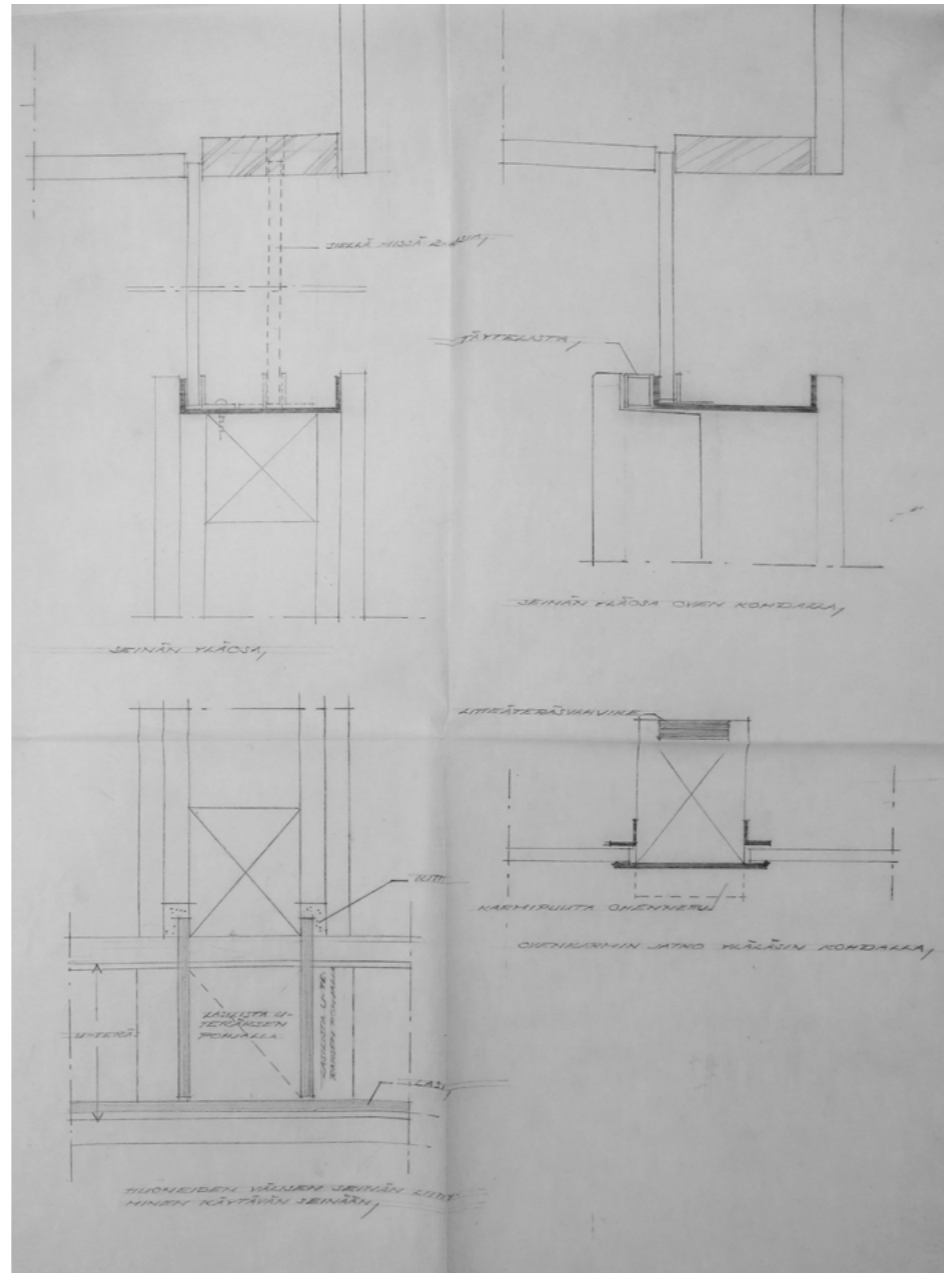
Sisääntuloaulan alakattoverhous jatkuu samanlaisena myös lasiulkoseinän ulkopuolella.

Pääporras on päällystetty kvartsivinyylipäällysteellä 2. kerrokseen saakka, siitä ylöspäin portaat ovat maalattua betonia.

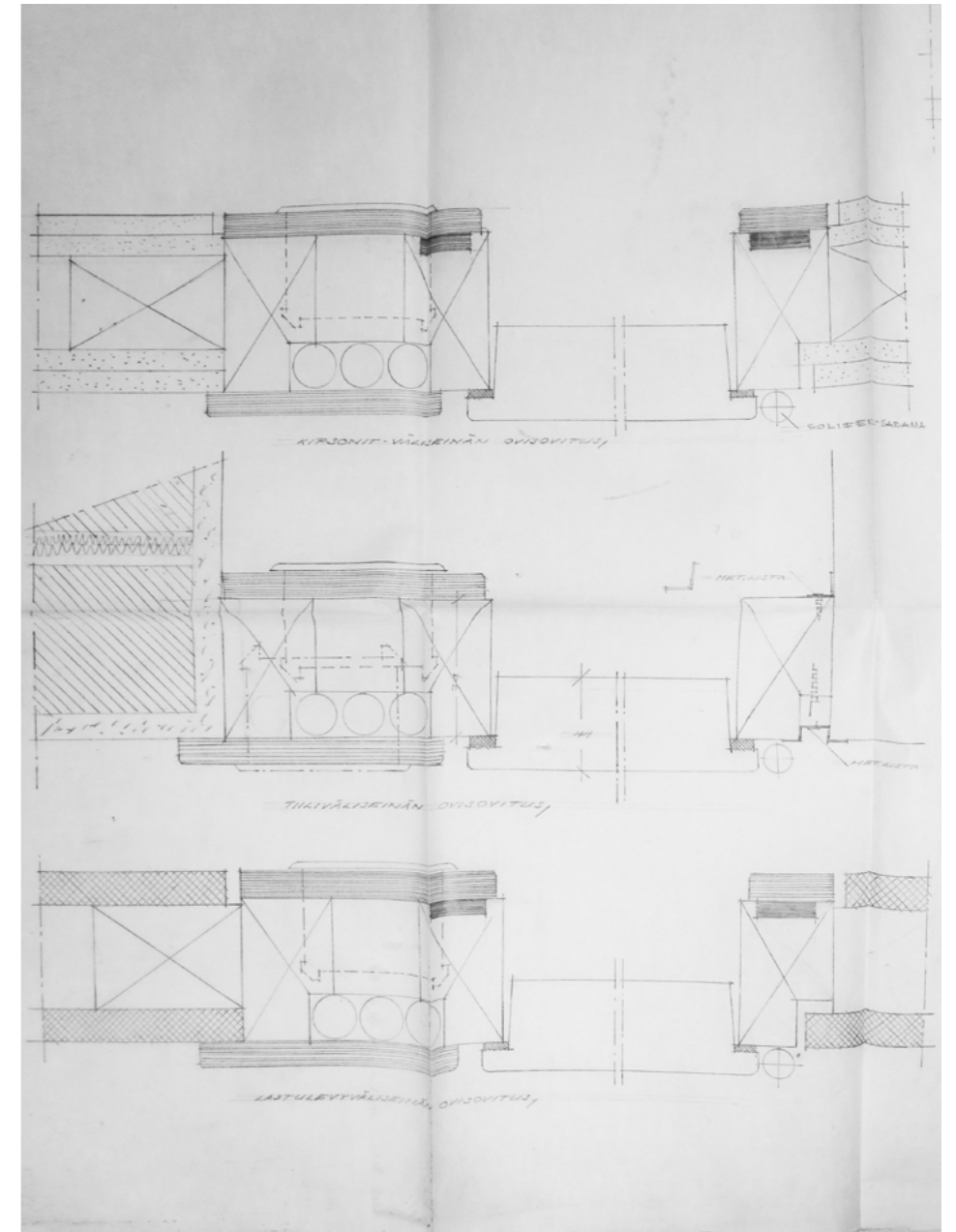
Selostusten mukaan toimistokerrosten lattiat on päällystetty kvartsivinyylilaatoilla.

Kevyet levyrakenteiset väliseinät ovat maalattuja.

Käytävätiloissa on käytetty rei'itettyjä alakattolevyjä.

Työpiirustus (osa) 121 27.10.1960 esittää levyväliseinien yksityiskohtia ja ylälasin liittymää. Piirustuksessa lukee ”korvattu 3.11.1960”, ts. ei ole tällaisenaan toteutunut. Käsivaraivalokuva, Arkkitehtuurimuseo.

Kipsi-, lastu- ja tiiliväliseinän ovisovitus. Työpiirustuksen esimerkki. Käsivaraivalokuva, Arkkitehtuurimuseo.

4.5 Selostuksia 1959-1960

Hissit

Hissien osalta löytyy seuraavassa siteerattu yksityiskohdainen selostus:

1. Yleistä

Rakennukseen asennetaan kolme/2 henkilöhissiä ja yksi tavarahissi täydellisine laitteineen, koneineen ja oviseinineen. Hissien konehuoneet sijaitsevat torniosan ylimmässä (15.) kerroksessa/kellarikerroksessa.

...

2. Henkilöhissit

Henkilöhissit ovat veräjättömiä 6/5 hengen hissejä, maksiminopeudella kulkevia. Ohjaus on kokoava ja valitseva. Jotta hissejä voitaisiin käyttää ravintolan ja kahvilan yleisöliikenteeseen, on välikerrosten ovet voitava lukita esim. sisäänkäyntiaulassa olevasta keskuksesta käsin. henkilöhissit palvelevat 13 kerrosta. Tasausmoottori.

Hissikorit sisustetaan erityispiirustusten mukaan, seinät verhotaan kuparilla, alaosassa 15 cm ruostumaton 1 mm teräspelti, lattia päällystetään uurrekumimatolla. Takaseinälle tulee koko seinän levyinen hiottu peili. Valaistus upotetaan kattoon. Kaiteet jalopuuta, kiinnikkeet messinkiä.

Hissiryhmän etuseinä ovineen tehdään teräsrakenteisena ja se päällystetään jalopuulla lattiasta kattoon erityispiirustuksen mukaan. 1. kerroksen hissifrontti pielineen verhotaan kuparilla erit. piir. mukaan. saranat ja sulkulaitteet mahdollisimman näkymättömiä, kerrososoittimet sähköiset, kilvet, kädensijat, ym. arkkitehtuuritoimiston hyväksymää mallia.

3. Tavarahissi

Tavarahissi veräjätön ”läpimentävä” 750 kg:n hissi. Maksiminopeus, kokoava ohjaus. Tavarahissi palvelee 16 kerrosta, kellari ja väliker-

ros 12½ mukaanluettuna. Hissi aukeaa kahteen suuntaan 12. ja 14. kerroksessa. Hissikorin seinät verhotaan ruostumattomalla teräksellä 1 mm:n teräs/emalipellillä, lattia peitetään uurrekumimatolla. Kaiteet teräsputkea. Hissikuilun etuseinä ovineen tehdään lattiasta kattoon ulottuvana teräksestä ja se päällystetään ruostumattomalla 1 mm:n teräksellä. Saranat ja sulkulaitteet mahdollisimman näkymättömiä, kerrososoittimet sähköiset, kilvet, kädensijat ym. arkkitehtuuritoimiston hyväksymää mallia.

Työselityksen liite 3

Puu-ikkunat ja ovet	Ikkunalementtien näkyvät puuosat ja pankin kahvion ikkuna	P. 3	
	Peittomaalattavat ovet, karmit ja listat sekä lasiväliseinät	P.2	
	Jalopuu-ovet	L. 2	
	Puu-jalkalistat	P. 3	
	Puu-kynnykset	L. 4	peittomaalattavat P. 3
Teräs-ikkunat ovet ym teräsosat	Teräsikkunoiden näkyvät teräosat, teräslasiväliseinät ja teräs-ovet karmeineen	E. 1	+ tarvittava tasoitus Tornol pikatäytekitillä
	Teräslevyiset palo-ovet karmeineen	P. 3	
	Väestösuojan teräs-ovet, luukut ja karmit ym. erikseen luettelematta olevat näkyviin jäävät teräsosat	E. 8	
Kalustot	Keittokomeroiden kalustot ulkopuolelta ja ovet sisäpuolelta	P. 2	
	Edelliset sisäpuolelta, alakaapit kokonaan	L. 4	
	Yläkaapit kokonaan	E. 1	
	Vaatekaapit ulkopuolelta kuten keittokomeroiden kalustot - ja sisäpuolelta kokonaan	L. 4	
	Patterikaappien reunat	L. 4	
	Verhokiskojen peitelevyt	V. 3	
Sekalaista	Patterikaappien taustat	V.	
	Näkyvät putket, venttiilit ja kannet	E. 2	
	Pesu- ja WC-tilojen patterit ja lavoarikannakkeet	E. 1	
	Lämpöeristetyt putket ja vastaavat kohdat boilerissa	E. 3	puuverhous L. 4 vanteet E. 8
	Pietyt putket, hajulukot ja WC-viemäriputkien juuret	E. 9	
	Porraskaiteet	E. 1	
	Portaiden maalattavat jalkalistat	E. 8	
	Peltiset ilmanvaihtotorvet	E. 2	

Urakkakyselyä selventävässä liitteessä 3 on viitattu pintakäsittelyiden osalta maa-lausselostuksen koodeihin.

Taulukot esitetään tällä ja seuraavalla si-vulla. Niiden avulla muodostuu käsitys alkuperäisistä rakennusosista, jotka ovat tunnistettavista piirustuksista ja valoku-vista, ja monin paikoin nykyisestä raken-nuksesta.

Rakennuksen kattokerroksessa toimi-neen kahvilan sisäpintojakin on kuvat-tu huoneselosteessa. Tässä huoneselos-teessa ei ole sisustussuunnittelija Lasse Ollinkarin määrittelemiä pintaverhouk-sia yms.

4. Keskustornin suunnittelu ja toteutus

4.2 Selostuksia 1959-1960

Ulkomaalaus käsittelyt

11 Ulkomaalaus

Puuosat	Puu-ovet ja ikkunat sekä kaikki muut näkyvät peittomaalattavat puuosat: oksien lakkaus, pohjustus, kittaus, välimaalaukset ja maalaus Permalak-kevytemalilla tai vastaavalla.
Teräsosat	Teräsikkunoiden näkyvät teräsosat, teräsrevet, teräspalkit ja kaiteet, näytevitriini, ulkokatoksen teräsrakenteet, jalkarivilat, julkisivukelkka (kelkan puupohja Cresotol sively 2 x), venttilit, luukut ja putket ym erikseen luettelematta olevat teräsosat E. 1
	Suojaus ja jälkipuhdistus, kuten siitä on sanottu sisämaalauksen yhteydessä.

Huoneseloste, 12. - 15. kerros

TILA	LATTIA	SEINÄT	KATTO
keittokomero	kvartsivinyli	betoni, laatoja V.3	kipsonit V.2
konttoritila	kvartsivinyli	RS 32 kipsonit V.2, lastulevy V.3	kipsonit V.2
<u>12. kerros</u>			
pääporras	kvartsivinyli	betoni V.3	kipsonit V.2
sivuporras	betoni E.7	betoni V.3	betoni V.3
toiletit	kvartsivinyli	kvartsivinyli	kipsonit V.2
keittiöosasto	rihlapintainen kvartsivinyli	betoni, tiili R.2 laatat	reijit.alum.
ravintola	kvartsivinyli	betoni, tiili R.3	kipsonit V.2
<u>12½-kerros</u>			
pääporras	kvartsivinyli	betoni V.3	kipsonit V.2
sivuporras	betoni E.7	betoni V.3	betoni V.3
ravintolan aputilat	kvartsivinyli	betoni, tiili R.2	kipsonit V.2
kahvilan eteinen	terassin betonilaatat	lasi, puu L.2	kipsonit V.2
<u>13.kerros</u>			
pääporras	kvartsivinyli	betoni V.3	kipsonit V.2
sivuporras	betoni E.7	betoni V.3	betoni V.3
kahvila	kvartsivinyli	lasi, tiili, betoni R.3	kipsonit V.2
keittiö	uurattu kvartsivinyli	- " -	reijit.alumiini
<u>14.kerros</u>			
konehuone	asbestivinyli	betoni V.3 vain ositt.	kipsonit V.2
kahvilan aputilat	asbestivinyli	betoni V.3	kipsonit V.2
toiletit	kvartsivinyli	kvartsivinyli	kipsonit V.2
<u>15.kerros</u>			
konehuoneet	asbestivinyli	betoni V.3, ositt. vaimennettu	kipsonit V.2
ulkoseiniä kantavat teräsket E.1			

Urakkaa koskeva selvennys, arkistoasiakirja

Seuraava 2.2.1960 päivätty teksti on osoitettu urakkakilpailuun osallistuville urakoitsijoille¹.

Arv. Urakoitsija! Koska Tapiolan konttoritornin suunnitelmia on jouduttu täydentämään ja osittain muuttamaan, pyydämme kohteliaimmin urakkatarjoustanne näin uusittujen suunnitelmien mukaisesta rakennustyöstä.

Pyydämme huomioimaan seuraavat täydennykset:

- 1) Työselitys, siv. 16, kohta 48: "Konttorikerrosten 70 x 140 cm, kunkin kerroksen katosta tulee 100 m² reijitettynä."
- 2) Työselitys, siv. 16, kohta 49: Lause: "Nämä katot eivät kuulu urakkaan, mutta varten", koskee vain ravintolan ja kahvilan yleisten tilojen kattoja.
 - Konttorikerrosten yleisten tilojen katot rakennetaan alaslaskettuina piirustuksen Nro 24 esittämän väliseinäkaavion mukaisesti.
- 3) Työselitys siv. 9, kohta 27 a), pintalaatta 5 cm teräsbetonia.
- 4) Työselityksen maalaustyöselitystä täydennetään oheisella liitteellä.
- 5) Kellarissa ja 1. kerroksessa on tapahtunut pieniä väliseinäsiirtoja.
- 6) Kahvilan lämmitysjärjestelmä on muutettu lämminilmapuhelluksesta patterilämmitykseksi. Ikkunat eivät mene lattiaan saakka.
- 7) 1. kerroksessa olevan sisääntulohallin lämmitysjärjestelmä on muutettu lattialämmitykseksi. Rak. urakoitsijan tulee huomioida tästä aiheutuvat aputyöt ja rak. tekn. työt urakkatarjoukseen.
- 8) Työselitys sivu 9. kohta 29: Pääportaan kvartsivinylipäällystys korvataan 2. kerroksesta ylöspäin lujalla betonimaalilla.
- 9) Ikkunat, lasitetaan piirustusten osoittamiin ruutukokoihin yleensä 2-kertaisilla lämpölaseilla. Kahvilan ikkunat ovat kuitenkin

kin 3-kertaisia lämpölaseja. Tuuletussäleiköiden takana olevat avattavat ikkunat lasitetaan kahdella kiinteällä lasilla, jotka ovat samassa puitteessa (ei lämpölasi). Lämpölasi joko kotimaista tai ulkomaista prima-konelasia. Kahvila- ja myymäläkerroksien lasit belgialaista prima-konelasia.

- Lämpölasien lasipaksuuksien tulee olla asiantuntijoiden määrittelemien vaatimusten mukaisesti ruutukokoja vastaavia. Lämpölaseista vaaditaan takuu.

- Ilmoitamme käyneemme neuvotteluja seuraavien lämpölasihankkijoiden kanssa, joten he ovat ainakin alustavasti tustuneet ko. hankintaan: Oy Bergholm Ab, Ins. Eugen Erroll, Lasirakenne Oy, Lundström & Lindblad, Riihimäen Lasi Oy.

Tarkistetun tarjouksenne pyydämme laatimaan siten, että siinä on vaihtoehtoisesti ilmoitettu urakkahinta käyttäen joko kotimaassa valmistettuja lämpölaseja tai belgialaista "Thermopane" tai vastaavia lämpölaseja.

Tarkistetun tarjouksemme pyydämme jättämään meille viimeistään 25.1.1960 klo 16.00 mennessä.

ASUNTOSÄÄTIÖ

Selvennyksiä Konttoritornin rakennusurakkaan

1. Kaikki lämpölasi-ikkunat ovat belgialaista valmistetta "Thermopane" tai vastaavaa. Ei kotimaassa valmistettuja.
2. Kaikki väliseinät, myös urakkaan kuulumattomat yksikköhinnoitettut, rakennetaan yläpuoliseen betoniholviin ulottuviksi.
3. Työselityksen kohdassa 12.c) oleva lause: "Portaat kokonaan itsekantavina" tarkoittaa, etteivät portaat ole maanvaraisia, vaan routimattomaan syvyyteen perustettuja.
4. Työselityksen kohdasta 24 poistetaan viimeinen kappale: "Ullakon lattiaan on bitumihuopa Ao". Piirustuksessa Nro 33 oleva rakenneleikkaus korvaa poistetun määryksen.
5. Myymälöiden välinen seinä on teräsrakenteinen lasiseinä. Muut 1. kerroksen kevyistä väliseinistä ovat puurakenteisia lasiseiniä.
6. Tasakattojen päälle tulevien betonilaattojen alushiekoitus tehdään kallistukset huomioiden vähintään 5 cm paksuksi.

7. Konttoritilojen lattiat päällystetään huoneluettelon mukaisesti 2.5 mm kvartsivinyllillä.

8. Akkuhuoneen lattia päällystetään huoneluettelosta poiketen haponkestävillä laatoilla, kts. liite sähkötöihin liittyvistä rakennustöistä.

9. Ulko-ovien eteen tulevat "raparaastimet" tehdään RT-kortiston tyyppinä noudattaen muototeräksistä.

10. Siivouskomeroiden lattiat tehdään teräshierrettyinä betonista E.7, seinät V.3. Sisustukset eivät kuulu urakkaan.

11. 1. kerroksessa pankin holvit ja lomakevarasto: katot ja seinät rappaus V.3, lattiat kvartsivinyllillä.

12. 1. kerroksen sivuportaan eteisen ja tuulikaappien (ei pankin) lattiat päällystetään kvartsivinyllillä.

13. 12½ kerros eli matalatila: lattia teräshierretty betoni E.6.

Ylläesitetyt selvennykset ja lisäykset täydentävät urakkasopimusasiapapereita ja piirustuksia ja sisältyvät urakkaan.

Helsinki 3.2.1960.

4.6 Urakkakilpailutus ja rakennustyö

Urakkakilpailu ja toteutus

Uolevi Itkonen mukaan rakennusurakkakilpailusta tuli mutkikas. Kilpailu käynnistyi syksyllä 1959. Halvimman tarjouksen antoi Rakennustoimisto Armas Puolimatka OY. Koska osa rakennusosista eivät sisältyneet hintoihin vaan niistä oli pyydetty ainoastaan yksikköhinnat, rakennuspäällikkö pyysi vielä urakoitsijoilta vertailukelpoisuuden vuoksi tiettyjä korjauksia ja oikaisuja. Toisella kierroksella rakennusliike Yrjö Karjalainen Oy oli halvin. Vielä todettiin, että ikkunalasien osalta oli suoritettava kustannusvertailu ja pyydettiin lisätarjouksia urakoitsijoilta. Heille lähetettiin uudet ikkunapiirustukset sekä selvitys välipohjarakenteista ja muista yksityiskohdista. Ikkunalaseista pyydettiin kahta vaihtoehtoista hintaa, joista toisessa olisi belgialainen lasitoimittaja, toisessa suomalainen.

Kun urakoitsijoilta saatiin uusimmat tarjoukset, suoritettiin vielä uusi tarkistus laskemalla yhteen eri tarjousvaiheissa olleita erillishintoja, jolloin osoittautui, että Puolimatkan tarjous oli edullisin. Puolimatkan yritys lupautui suorittamaan rakennustyöt kuukautta lyhyemmässä ajassa kuin kilpailija, joka ilmoitti tarvitsevansa kaksitoista kuukautta keskustornin rakentamiseen. Puolimatka valittiin rakennusurakoitsijaksi ja Asuntosäätiön hallituksessa päätettiin, että julkisivuissa oli käytettävä belgialaista lasia.¹

Rakennustoimisto A. Puolimatka Oy:n kanssa tehtiin urakkasopimus helmikuussa 1960. Rakennustyöt alkoivat välittömästi urakkasopimuksen jälkeen.

Keskustornin yhtiö rekisteröitiin maaliskuussa 1960. Yhtiön osakkaina olivat Pohjoismaiden Yhdyspankki, Espoon Auto Oy, professori Viljo Kuuskoski, Asuntosäätiö ja

Väestöliitto ry. Yhtiökokous päätti ostaa Keskustornin tontin Asuntosäätiöltä. Rakentamisen aikana Asuntosäätiö ja sen asettama rakennustoimikunta seurasivat tarkkaan hankkeen etenemistä.²

Rakentaminen eteni rakennuttajan ja urakoitsijan neuvottelujen ja lisälaskujen saattamana. Itkonen kertoo erilaisista ristiriidoista ja vakavista keskusteluista koskien materiaalitoimituksia ja muita teknisiä kysymyksiä.

Julkisivulevyn lopullinen hyväksyminen tapahtui vasta useiden vaihtoehtojen vertailun jälkeen. Ensimmäinen malli, polttoemaloitu teräslevy, oli sekä väriltään että tasaisuudeltaan epätydyttävä, kun taas toinen malli, kaksinkertainen alumiinilevy, osoittautui liian kalliiksi. Näiden jälkeen pyydettiin malli silikoniaalkydimaalauksella käsitellystä 2 mm:n alumiinilevystä. Tätä pidettiin sekä väriltään että tasaisuudeltaan hyvänä ratkaisuna, eikä sen hinta poikennut sanottavasti emaloidusta teräslevystä.

Rakennuksen ulkopuoliset sälekaihtimet valittiin vasta materiaalien ja vetovaijereiden soveltuvuuden tarkastelun jälkeen.

Keskustornin hissejä pidettiin talon valmistuttua huipunopeina. Vaikka hissien toimittaja oli tarjonnut nopeampiakin vaihtoehtoja, päädyttiin hintavertailun perusteella 1,5 metriä sekunnissa kulkevan hissien valintaan. Hissien sisustusmateriaaleissa ei säästetty.

Keskustornin harjannostajaisia pidettiin 7.10.1960.³

² Itkonen 1994, 33-34

³ Itkonen 1994, 34-37

Tapiolan Keskustornin urakkasopimuksen allekirjoitustilaisuus, vas. diplomi-insinööri Eero Väätäinen (Asuntosäätiöltä), varatuomari Yrjö Riikonen (Asuntosäätiöltä), Asuntosäätiön toimitusjohtaja Heikki von Hertzen, arkkitehti Aarne Ervi, Keskustornin rakennusurakan tehneen rakennusliike A. Puolimatkan omistaja Armas Puolimatka, diplom-insinööri Aarne Ahtiainen (Puolimatkalta). Kuva Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo.

Rakennustyö valmistuu

Keskustornin rakennustyöt valmistuivat vaiheittain, Ensimmäiset käyttöönottotarkastukset suoritettiin maaliskuun alkupuoliskolla 1961 10. ja 11. kerroksessa, jonne Asuntosäätiö muutti Helsingistä maaliskuun lopulla. Muiden kerrosten viimeistelytyöt olivat vielä kesken. Keskustorni valmistui virallisesti 15.9. 1961 alkuperäisestä aikataulusta myöhässä.⁴

⁴ Itkonen 1994, 45

¹ Itkonen 1994, 29-32

Urakoitsijat

Ervin kirjoittamassa esittelyssä mainittiin seuraavat urakoitsijat:

Urakoitsijoina ovat olleet rakennusliike A. Puolimatka myymäläryhmän 1. vaiheessa ja konttoritornissa.

[huom. alla olevat tiedot käsittävät koko keskustan]

Pääurakoitsijat: Rakennustoimisto A. Puolimatka Oy, vast.mest. rkm Viherketo, M. Aalto, J. Sunden,

Alaurakoitsijoita ja hankkijoita:

Maankaivu ja louhinta: Louhintaliike Karppinen.

Vesi-, viemäri- ja lämpöjohtotyöt: Onninen Oy, Suomen Hissi ja Lämpöjohto Oy.

Ilmastointi: Suomen Puhallintehdas Oy.

Maalaustyöt: J. Mellais Oy.

Julkisivuelementit: Julkisivurakenne Oy.

Ovet ja ikkunat: Puutyötehdas Tuominen Oy.

Turvaovet: Kolho Oy. Palo-ovet: Teräsovi Oy, Halava Oy.

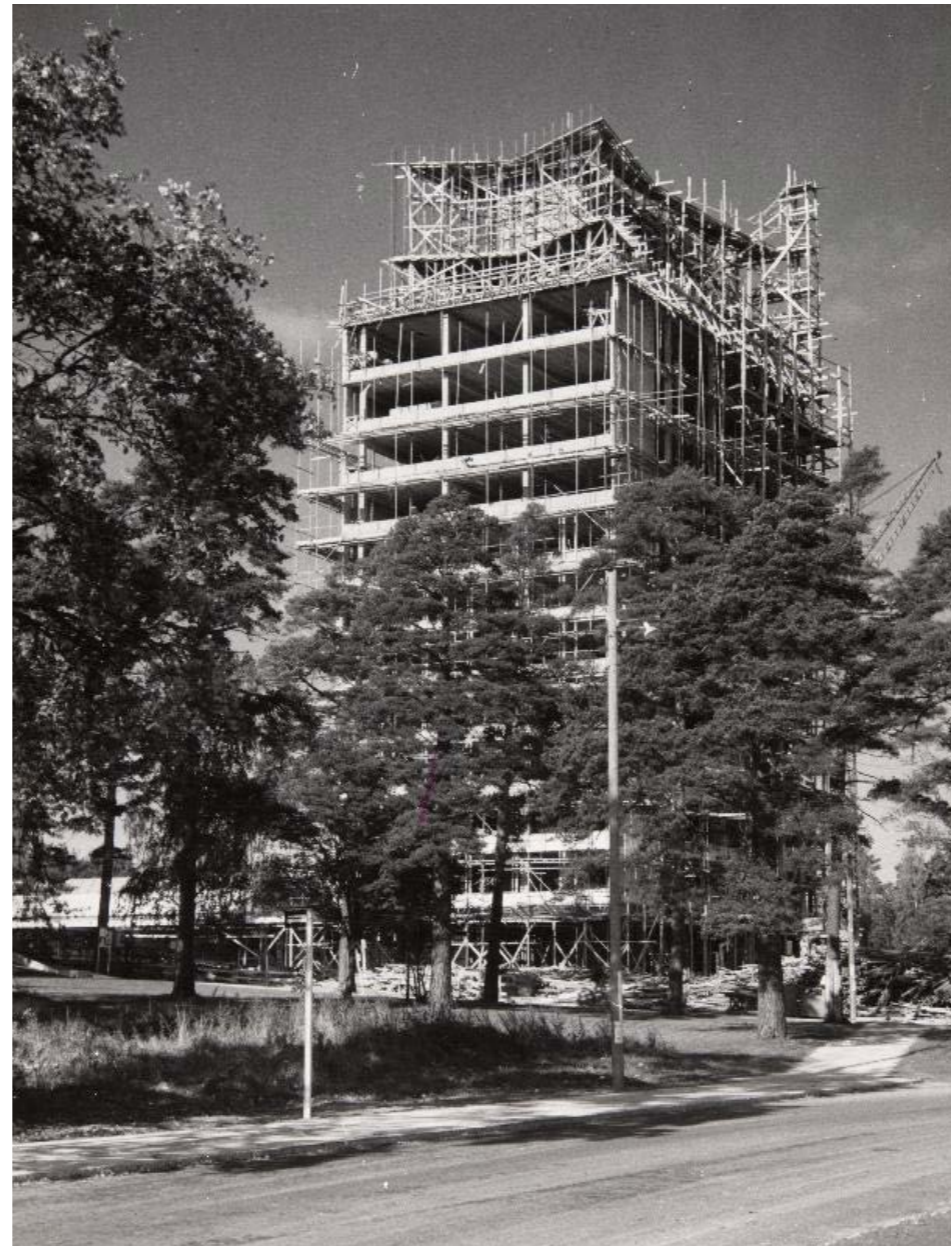
Lattiapäällysteitä: Yhtyneet Muovitehtaat Oy.

Vuorivillaa: Paraisten Kalkkivuori Oy.

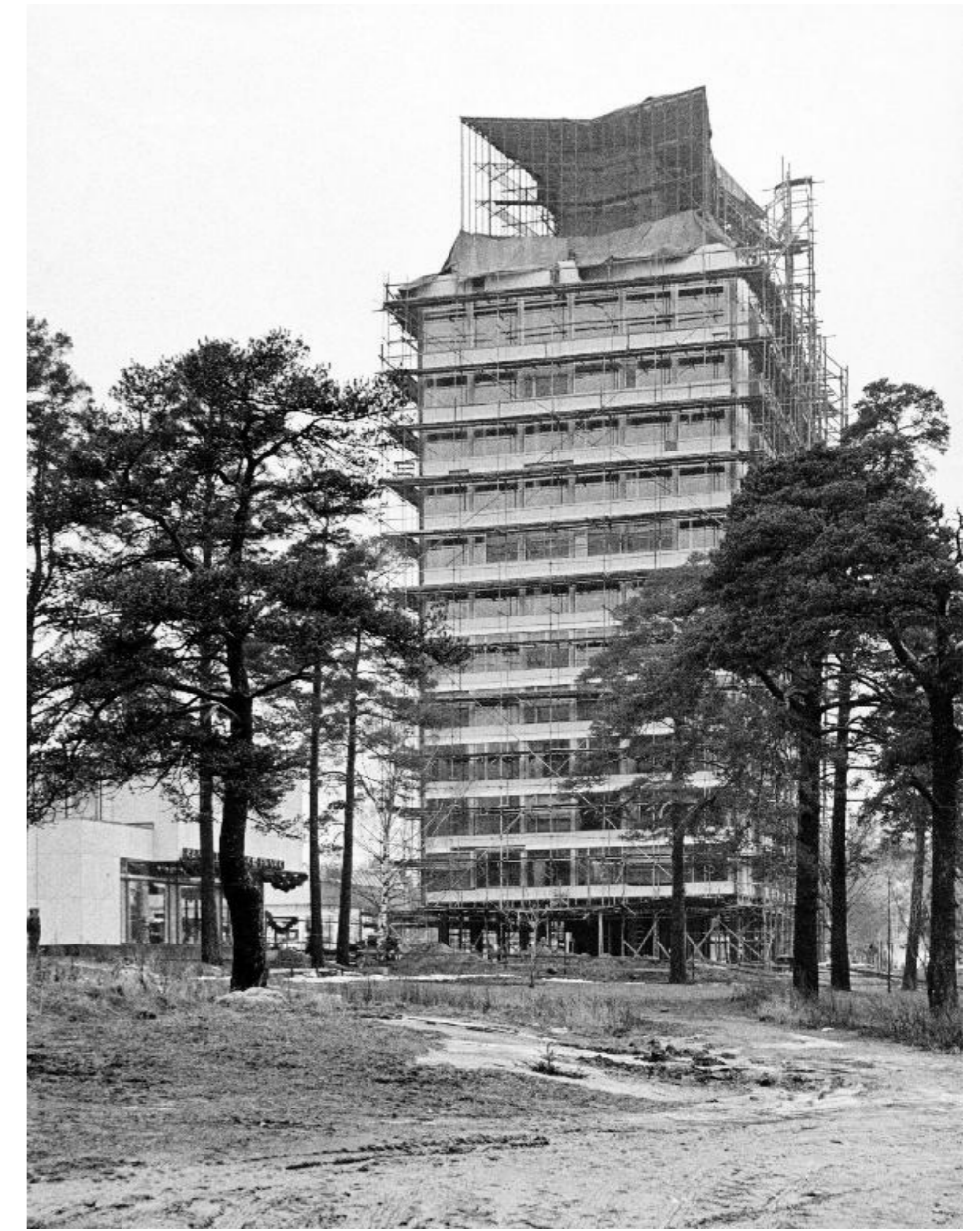
Kattolaattoja: Myllykosken Paperitehdas Oy. Kateaineet: Outokumpu Oy.

Porraspäällysteitä: Suomen Kumitehdas Oy.

Muovilevyjä: Finnacryl, Falcken & Co.1

Keskustorni rakenteilla. Kuva Filmiteos, Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo

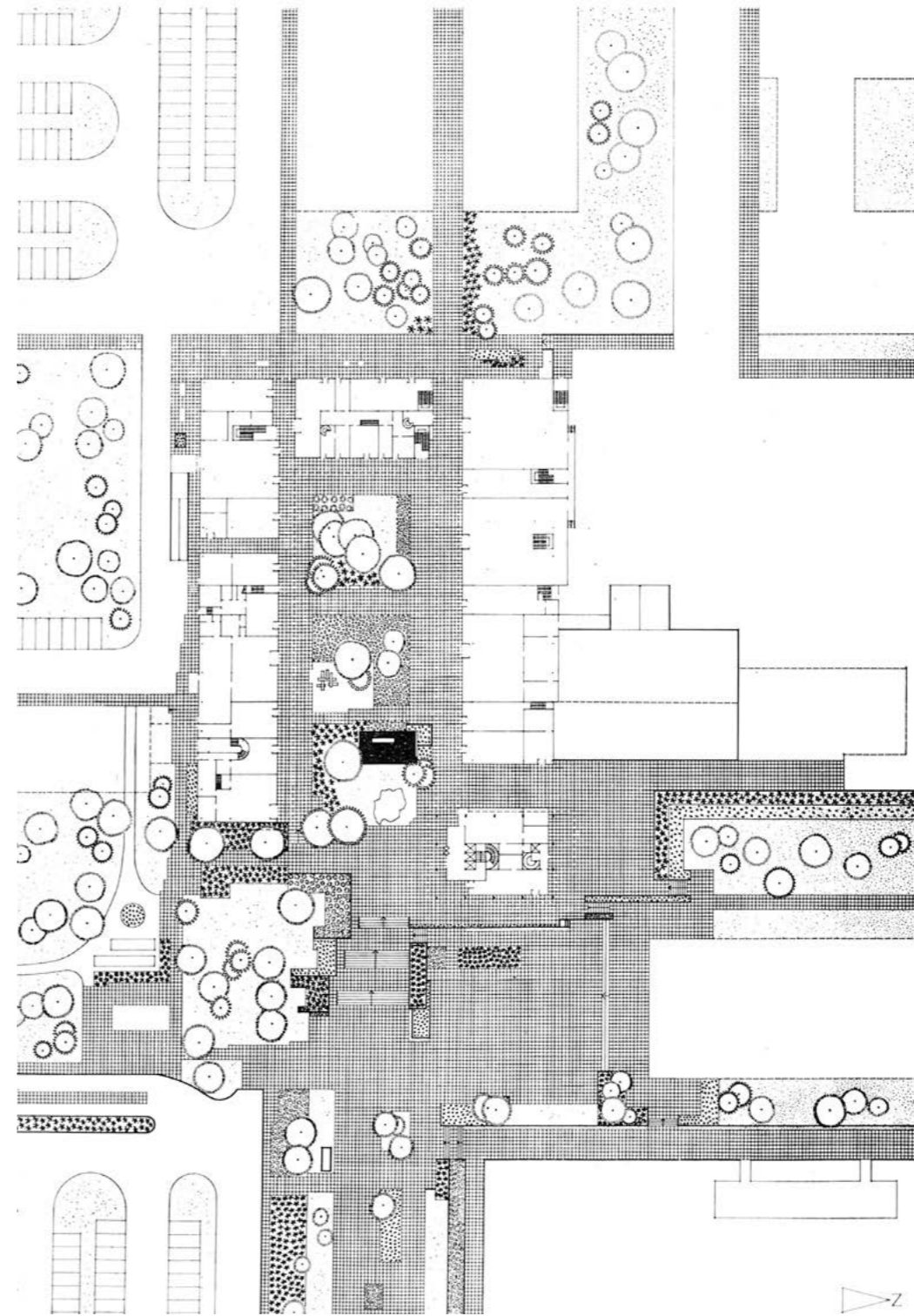

Kuva Eero Troberg, Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo.

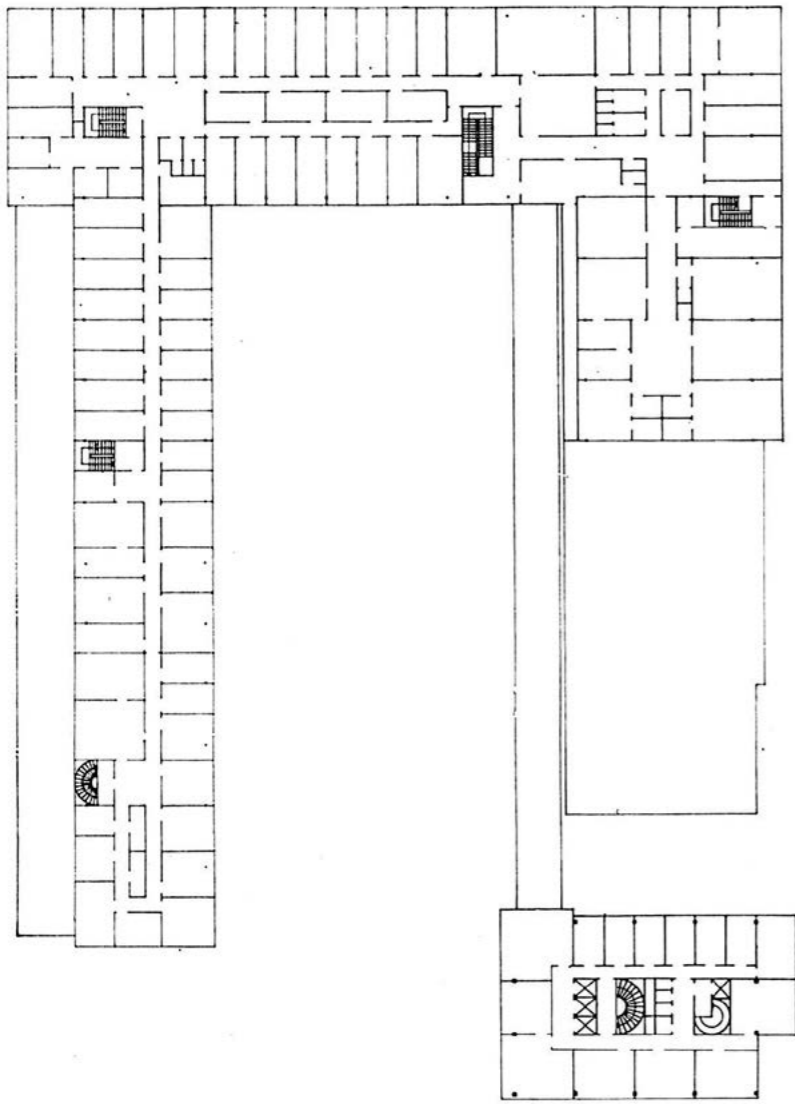
5. RAKENNUS VALMISTUESSAAN

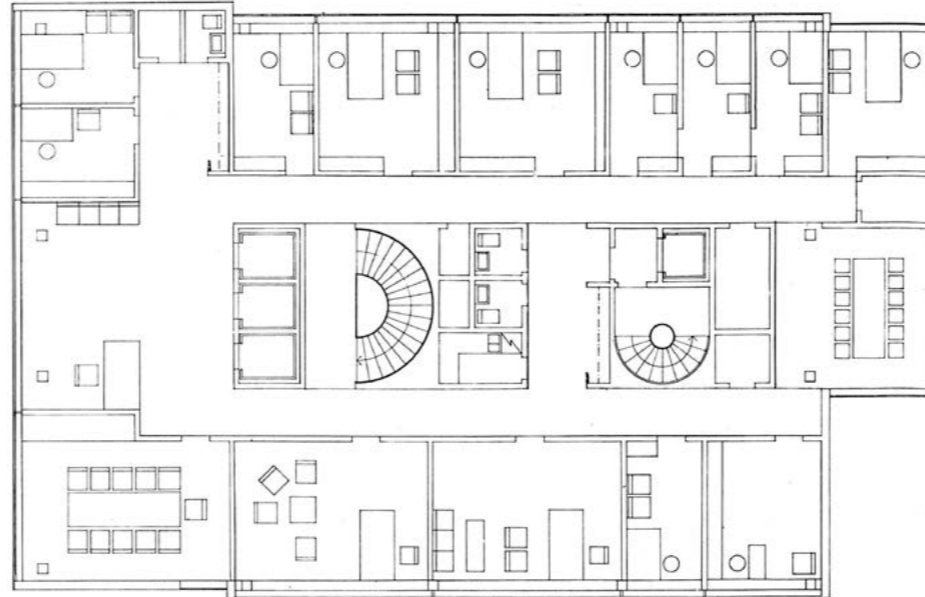
Kuva Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo

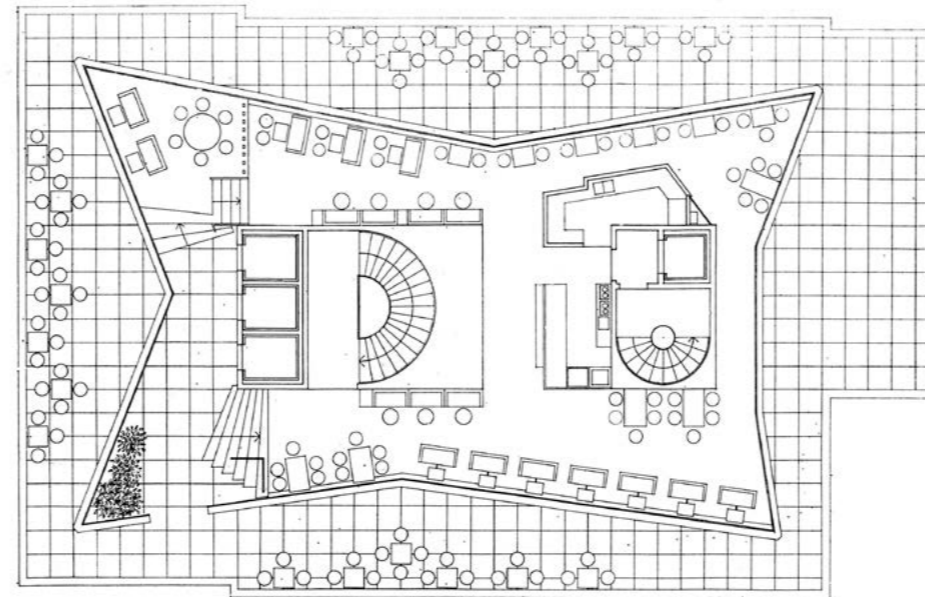
1. kerros ympäristöineen, piirros julkaistu 1961 Arkkitehti-lehdessä

Tapiontori ja tornitalo, 2. kerros. Piirros julkaistu 1961 Arkkitehti-lehdessä

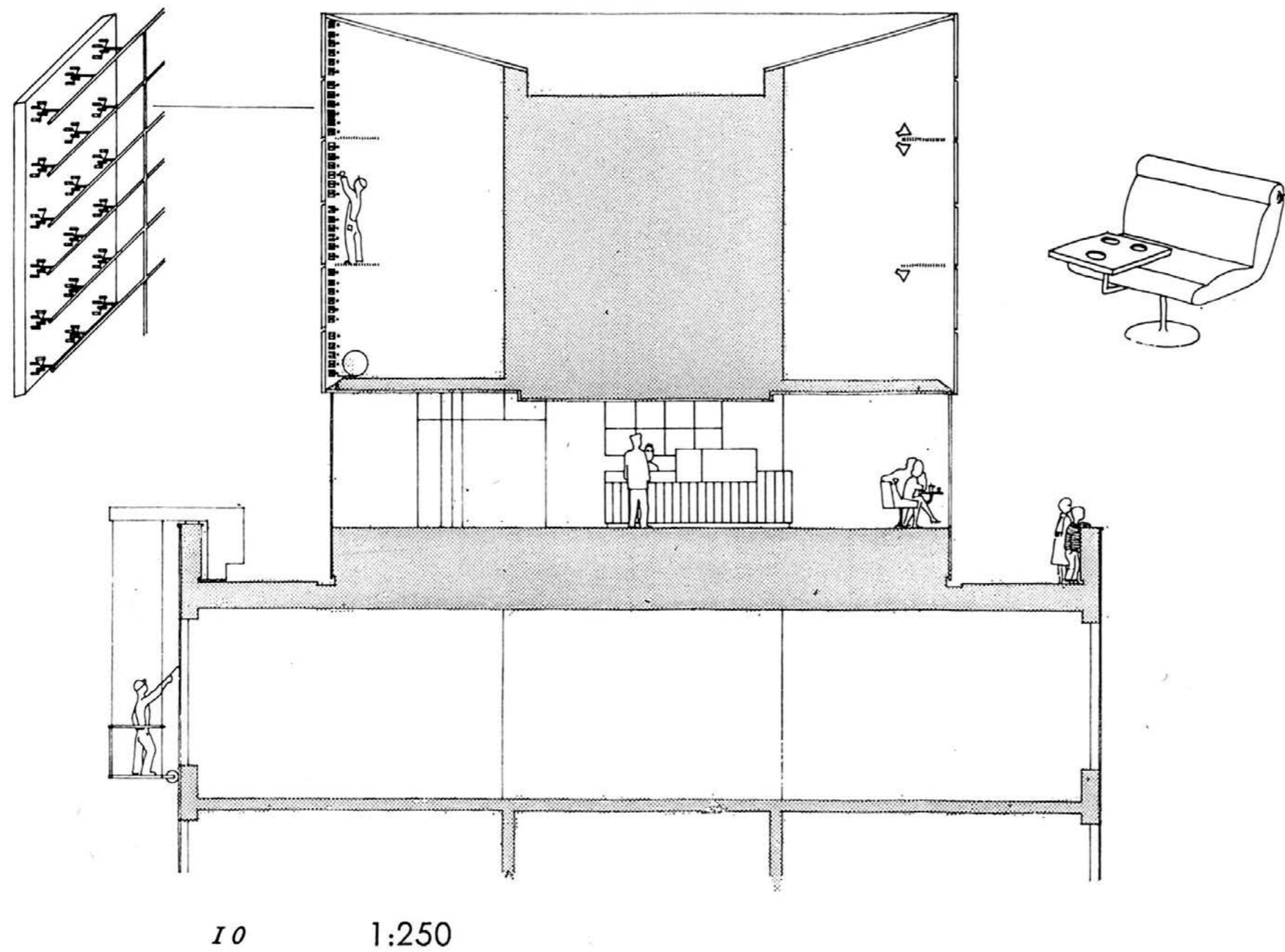

Normaalikerros, pohjapiirros (Asuntosäätiö, 11. kerros). julkaistu 1961 Arkkitehti-lehdessä

1:250

Kattokerroksen kahvila kalustettuna, pohjapiirros julkaistu 1961 Arkkitehti-lehdessä

Kattoterassi. Kuva Eero Troberg, Arkkitehtuurimuseo

Kattokerroksen kahvilan ja mainostornin leikkaus, piirros julkaistu 1961 Arkkitehti-lehdessä.

Kuva Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo

Kuva Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo

Kuva Eero Troberg, Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo

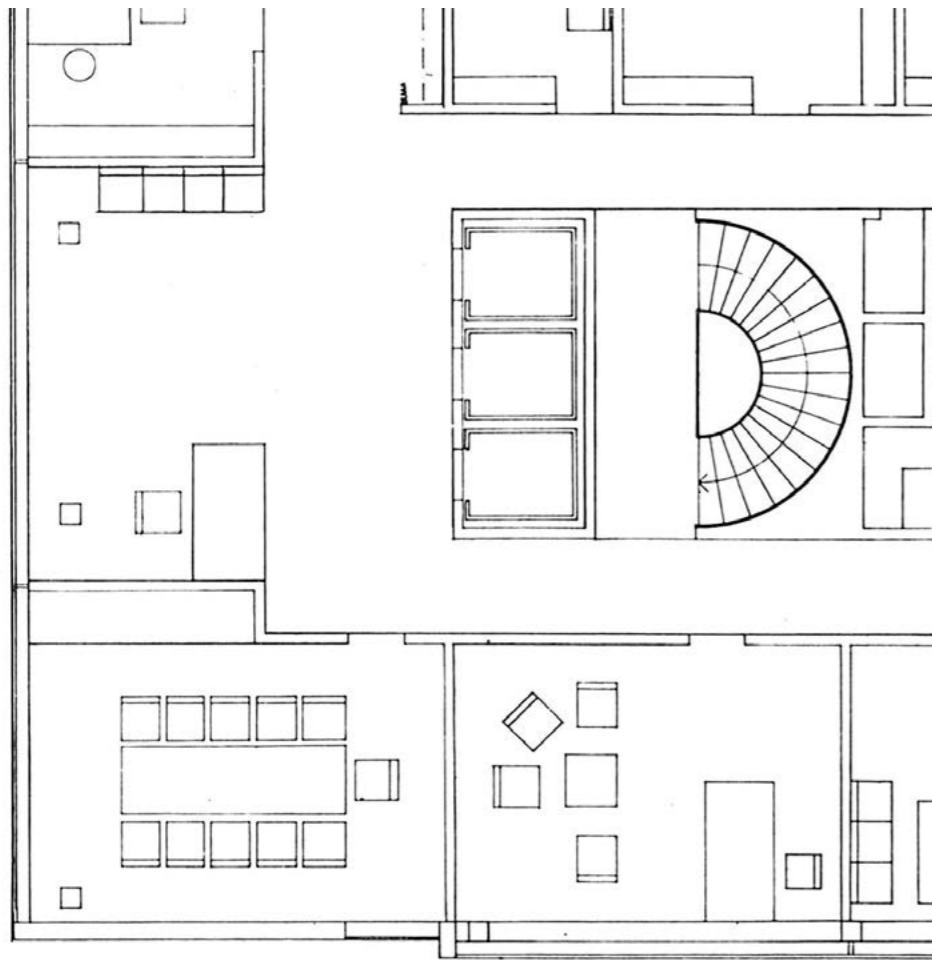
Pankkisalini (PYP) kalustoa. Kuva Arkkitehtuurimuseo

Hissiaula, Kuva Arkkitehtuurimuseo

Hissiaula. Asuntosäätiön toimisto Keskustornin 11. kerroksessa. Toimisto sijaitsi tornitalossa 1961-1986. Kuva Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo

Hissiaula, neuvotteluhuone ja johtajan huone, 11. kerros, pohjapiirros julkaistu 1961 Arkkitehti-lehdessä

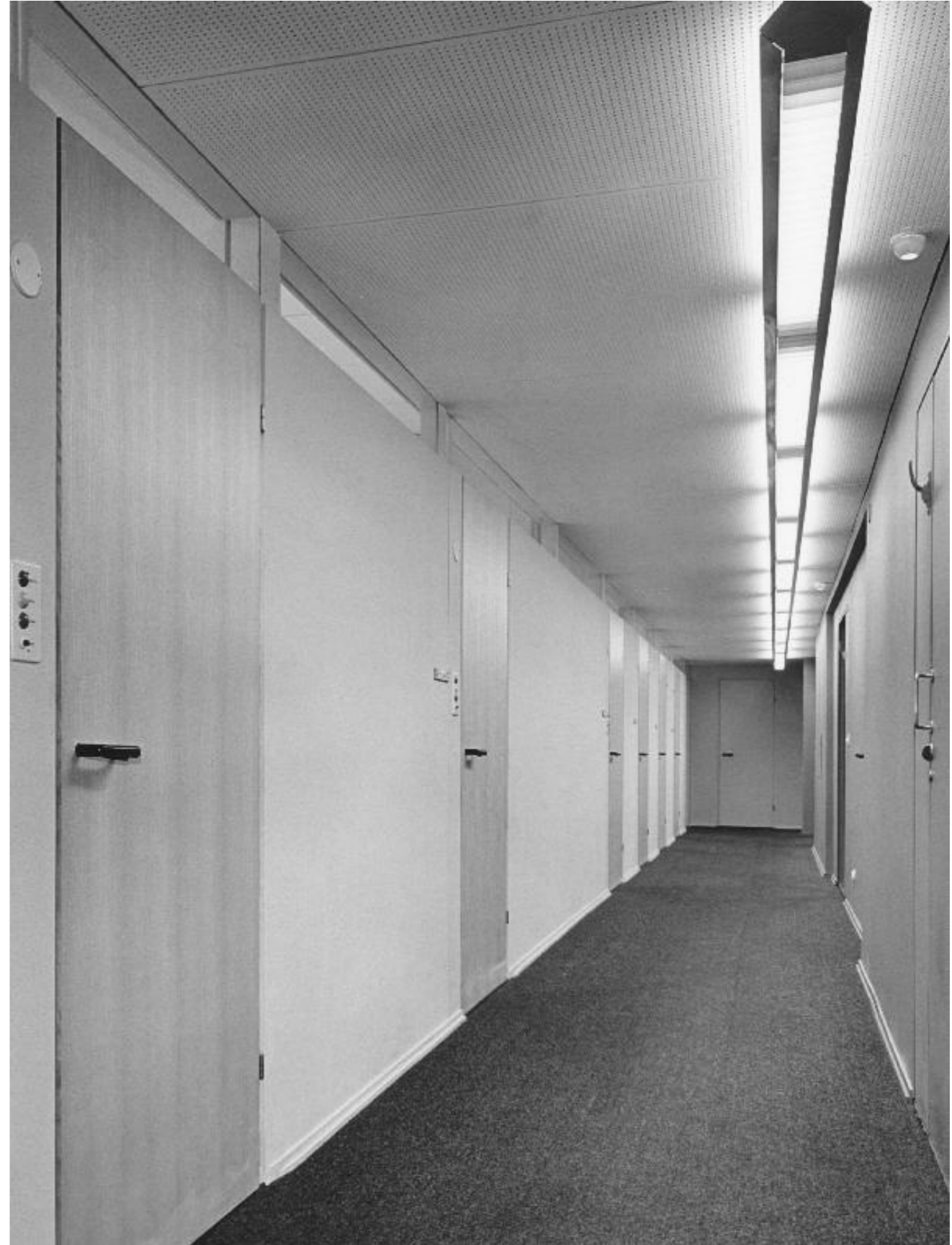
Asuntosäätiön toimiston neuvotteluhuone Keskustornin 11. kerroksessa. Kuvassa Artekin kalusteet, lasisto Nuutajärvi/ Kaj Franck. Kuva on julkaistu 1961 Arkkitehti-lehdessä. Kuva Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo

Johtajan huone, kuva 1961 Eero Troberg, Arkkitehtuurimuseo

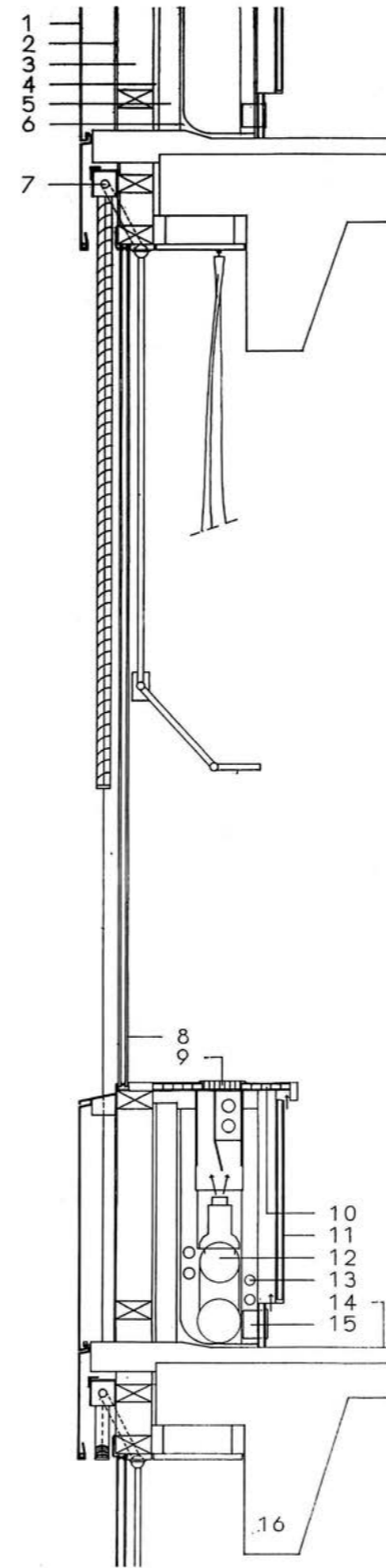
Kuvassa on todennäköisesti Miss Suomi vuodelta 1957 vierailulla toimistokerroksessa, kuva Asuntosäätiö, kuvaaja Tuovi Nousiainen, Espoon kaupunginmuseo.

Toimistokäytävä, kuva Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo

Toimistokerroksen ikkuna ja ulkopuolisen sälekaihtimen säätövipu, kuva 1961
Eero Troberg, Arkkitehtuurimuseo

Seinäleikkaus, detaljipiirustus julkaistu 1961 Arkkitehti-lehdessä.

Tapiolan uimahallin urakkasopimuksen allekirjoitustilaisuus 1963 (1964). Kuva Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo

Heikki von Hertzen esittelee Tapiolan pienoismallia amerikkalaisille yhdyskuntasuunnittelijoille Asuntosäätiön toimistotiloissa .Kuva on julkaistu *Tapiola tänään* 35/1965 -lehdessä. Kuvateksti: ”Amerikkalaisten yhdyskuntasuunnittelijoiden joukko, joka ennen Tapiolaan tuloaan oli käynyt tutustumassa englantilaiseen ja ruotsalaiseen kaupunkisuunnitteluun, keskittyneenä Tapiolan kaupunkikeskuksen pienoismallin tarkasteluun.” Kuva Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo.

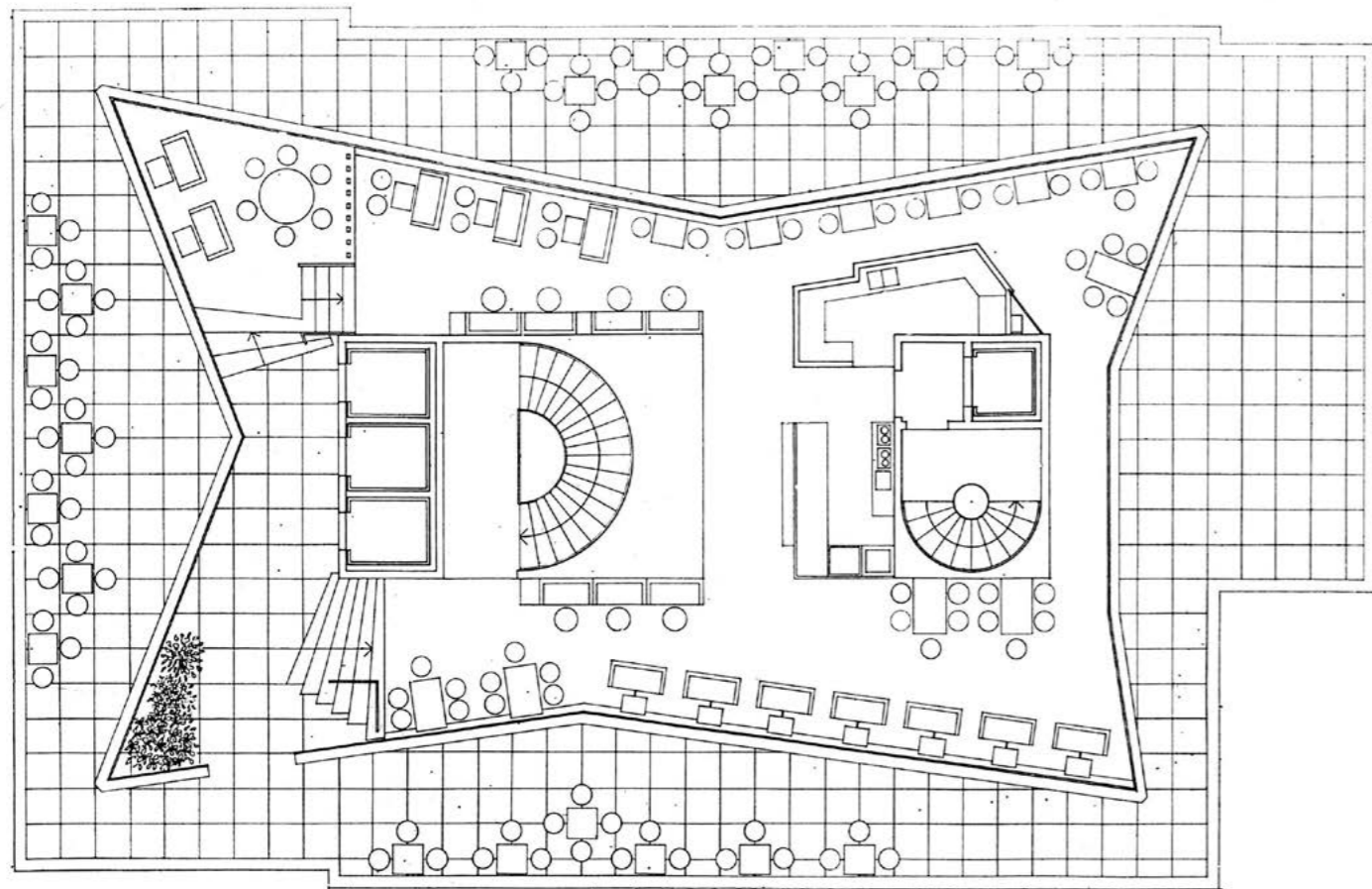

SALT-valtuuskuntien johtajien rouvat ravintola Linnunradassa Tapiolan keskustornissa. SALT-valtuuskuntien johtajien rouvien vierailu Tapiolassa 24.11.1969. Kuva Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo.

Ravintola Linnunrata ja näköalakahvila

Keskustornissa toimi parikymmentä vuotta Ravintola Linnunrata, joka Itkosen mukaan oli liike-elämän suosima ravintola, valtiovierailujen näköalapaikka mutta myöskin tapiolalaisten kantapaikka. Aluksi oli vaikea löytää ravintolatilalle vuokralaista ja odoteltaessa pyrittiin löytämään vuokralaista edes näköalakahvilaan vauhdittamaan muutakin vuokrausta. Tarjouksen perusteella valittu kahvilanpitäjä aloitti Kultakukkonimisen kahvilan toiminnan Asuntosäätiön sisustamisessa tiloissa. Ravintolanpitäjäksi löytyi Adlonin ravintolanjohtaja, jonka kanssa laadittiin sopimus, joka antoi hänelle etuoikeuden kahvilahuoneiston vuokraamiseen entisen vuokrasopimuksen päättyessä. Linnunrata sai anniskeluoikeudet ja avattiin marraskuun viimeisenä päivänä 1962. Kahvilan nimeksi tuli Cafe Linnunrata.¹

¹ Itkonen 1994, 64-80

Kattokerros kalustettuna, pohjapiirros julkaistu 1961 Arkkitehti-lehdessä

Sisustusarkkitehti Lasse Ollinkarin suunnitteleman kahvilan sisustuksen väri- ja materiaali-suunnitelma. Aarne Ervin kokoelma, Arkkitehtuurimuseo

Terassikahvila 13. kerroksessa. Kuva Eero Troberg, Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo

Terassikahvila 13. kerroksessa. Kuva Arto Hallakorpi, Arkkitehtuurimuseo

Näkymä terassille. Kuva Arto Hallakorpi, Arkkitehtuurimuseo

6. KÄYTTÖ, MUUTOKSET JA KORJAUSTYÖT

Heikki von Hertzen vieraineen Tapiolan keskustornin kattoterassilla, Taustalla Taskumatti-talot. Kuva Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo

Valtiovierailu Tapiolassa, Heikki von Hertzen ja YK:n pääsihteeri U Thant Keskustornin kahvilan terassilla 1962. Kuva U.A. Saarinen, Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo.

Tapiola veti puolensa kansainvälisiä vierailijoita, niin turisteja kuin valtiovieraita, joille oli tapana esitellä puutarhakaupunkia Keskustornin kahvilan näköalaterassilta. Uolevi Itkonen luettelee Keskustornissa käyneitä valtiovieraita, mm. YK:n pääsihteeri U Thant on kuvattu näköalaterassilla kesällä 1962 ja Persian shaahipariskunta ravintola Linnunradan näköalaikkunan ääressä 1970.

Itkonen mukaan suuret turistijoukot koettiin ongelmaksi: ”tilanne muodostuu lähes mahdottomaksi, kun Tapiolan

keskustaan saapui yhtä aikaa toistakymmentä linja-autoa. Parhaimmillaan niitä oli jopa yli kaksikymmentä. Monisatapäinen turistijoukko odotti pääsyä terassille.” Hissien kapasiteetti ei riittänyt, pahimmillaan hissiaulassa jonottivat sekä turistit, talon työntekijät että ravintola- ja kahvila-asiakkaat. 1970-luvulla Keskustornin vierailut vähenivät. Korkeatasoisena pidetyn ravintolan maine alkoi hiipua ensimmäisen ravintolayrittäjän luovuttua, eivätkä uudet ravintolajarjoittajat onnistuneet jatkossa

säilyttämään tasoa. Linnunradasta tehtiin diskoteekki ja yläkerran kahvilasta olutravintola.

Maaliskuussa 1989 pidetyssä yhtiökokouksessa päätettiin muuttaa 12. kerroksen käyttötarkoitus ravintolasta konttoritilaksi Tapiolan Studio Arkkitehdit Oy:n esityksestä. Toukokuussa päätettiin muuttaa myös 13. kerroksen kahvilatila toimistoksi.¹

¹ Itkonen 1994, 64-80

Muutokset kerroksissa

Keskustornin kerrosten muutosten tarkastelussa aineistona on käytetty rakennuslupahakemuksiin liittyviä muutospirustuksia. Vain osa muutoksista ovat todennäköisesti edellyttäneet rakennuslupaa. Oheiseen luetteloon on kirjattu kerroksittain tehtyjä muutoksia, joille on haettu lupa, lisäksi mainitaan pääsuunnittelija.

Uolevi Itkonen on kirjassaan nostanut esiin julkisivuratkaisun teknisiä ongelmia, joihin yritettiin löytää ratkaisua vuosien mittaan.

Julkisivun ja ulkoseinän tekniset ongelmat

Itkosen mukaan uudenaikaisen tornitalon suunnittelu oli tehtävänä sen verran uusi, että kaikkia lämmöneristyksen ja ulkoseinärakenteiden tiiveyteen liittyviä ongelmia ei vielä osattu ottaa huomioon. Suuret ikkunat aiheuttivat suuria lämpötilavaihteluita, huolimatta belgialaisista lämpölaseista. Ulkoseinärakenteeseen integroidut ulkopuoliset sälekaihtimet eivät kestäneet voimakkaita tuulia, vaan ne jouduttiin myöhemmin poistamaan ja vaihtamaan sisäpuolisiin kaihtimiin.

Julkisivun ulkopuolen huoltoa varten kuulunut kelkka ei toiminut toivotulla tavalla.

Ulkoseinän ongelmat kärjistyivät keväällä 1970 jolloin havaittiin, että vettä tunkeutui rakenteiden lävitse talon sisätiloihin sateella ja kovalla tuulella. Ongelmaa yritettiin korjata asentamalla muovikalvo julkisivuelementtien taakse. Kun vuoto-ongelmat jatkuivat, tilattiin rakenneasiantuntijalta etelä-, itä- ja länsipuolen julkisivujen korjaussuunnitelma. Korjaustavasta ei syntynyt yksimielisyyttä ilman lisäselvityksiä ja suoritettiin käytännön kokeilua ruiskuttamalla vettä paineella julkisivuun.

Kokeen perusteella todettiin, että vettä ”imeytyi sisään seinärakenteen ja karmin välistä”, ts. tuuli pääsi painamaan vettä seinärakenteiden läpi. Korjauskeinoksi esitettiin julkisivulevyjen puisten kiinnityskehikkojen uusimista ja vuorauspaperin käyttöä tuulen- ja sateensuojana. Kustannussyistä korjattiin kuitenkin aluksi vain eteläsivu.

Vakavaksi ongelmaksi muodostui julkisivun alumiinilevyjen irtoaminen, mikä vauhditti päätöstä julkisivujen peruskorjauksesta. Turkulaisen Ohutlevyasennus Oy:n kanssa laadittiin neljäksi vuodeksi korjausten ja levyjen uusimisen asennusohjelma. Eteläsivu uudistettiin 1987, itäsivu 1988, länsisivu 1989 ja pohjoissivu 1991.

Näköalaterassia kiertävän kaiteen korottamiseksi 600 mm anottiin lupaa.

Henkilöhissien uusiminen

Henkilöhissien uusiminen suoritettiin 1986, kun hissien tekniset ongelmat ja vanhentunut tekniikka olivat jo kauan aiheuttaneet huolta.¹

¹ Itkonen, 81-97

Muutokset kerroksittain

Kellari 1974 muutos

	1982 muutos, Heliövaara
1. kerros	1969 muutos, PYP-pankki 1982 muutos, Sampo Tapiola 1988 muutos, Säästöpankki
2. kerros	1968 muutos, arkkitehti Kalevi Lankinen 1972 muutos, Tapiolan Lämpö 1982 muutos, Sampo Tapiola
5. kerros	1988 C-lupa, muutos (Ervin alkup. pohjapiirros) 2014 muutos (”saneeraus”)
6. kerros	1986 muutos, Tapiolan studio, Mauri Tommila
7. kerros	1981 muutos, Hakaniemen poliklinikka
9. kerros	1984 muutos
12. kerros	1989 ravintolan muutos toimistotiloiksi
13. kerros	1984 muutos 1989 kahvilan muutos toimistotiloiksi, Indomus 1999 muutos, CasaNova
14. kerros	1984 muutos, kahvila ym. 1989 muutos, toimistokäyttö, Indomus 1999 muutos, CasaNova
15. kerros	1984 muutos, konehuoneet

Toimistokerrosten julkisivut

1984	Ikkunoiden kalvopäilyste
1987-1991	Levyverhouksen korjaaminen ja uusiminen

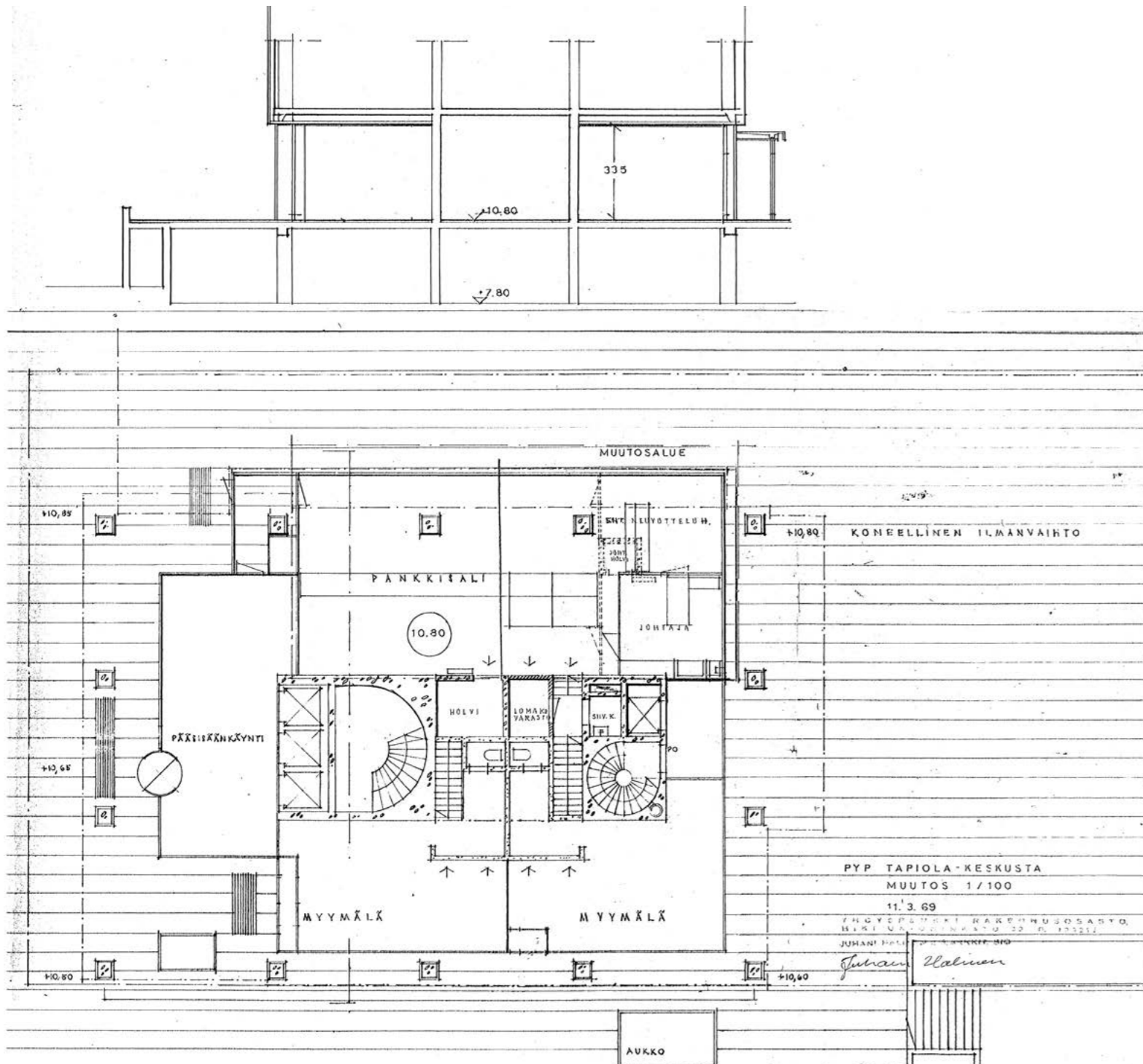
6. Muutokset

1. kerros

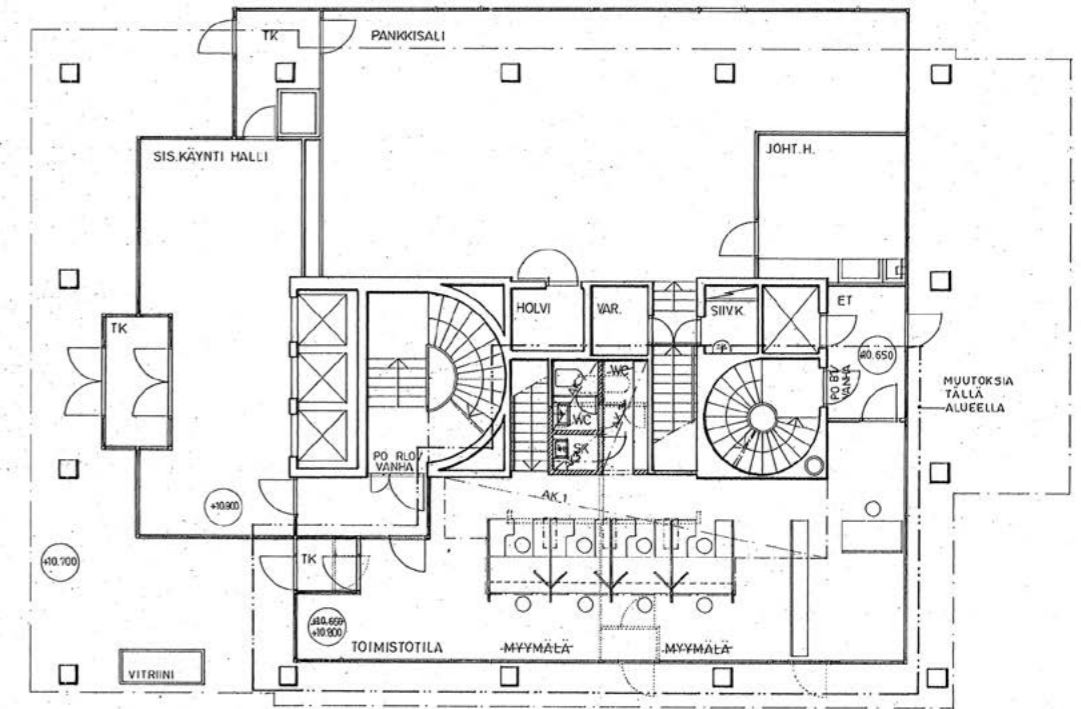
1969 muutos, PYP-pankki

1982 muutos, Heliövaara

1988 muutos, Säästöpankki

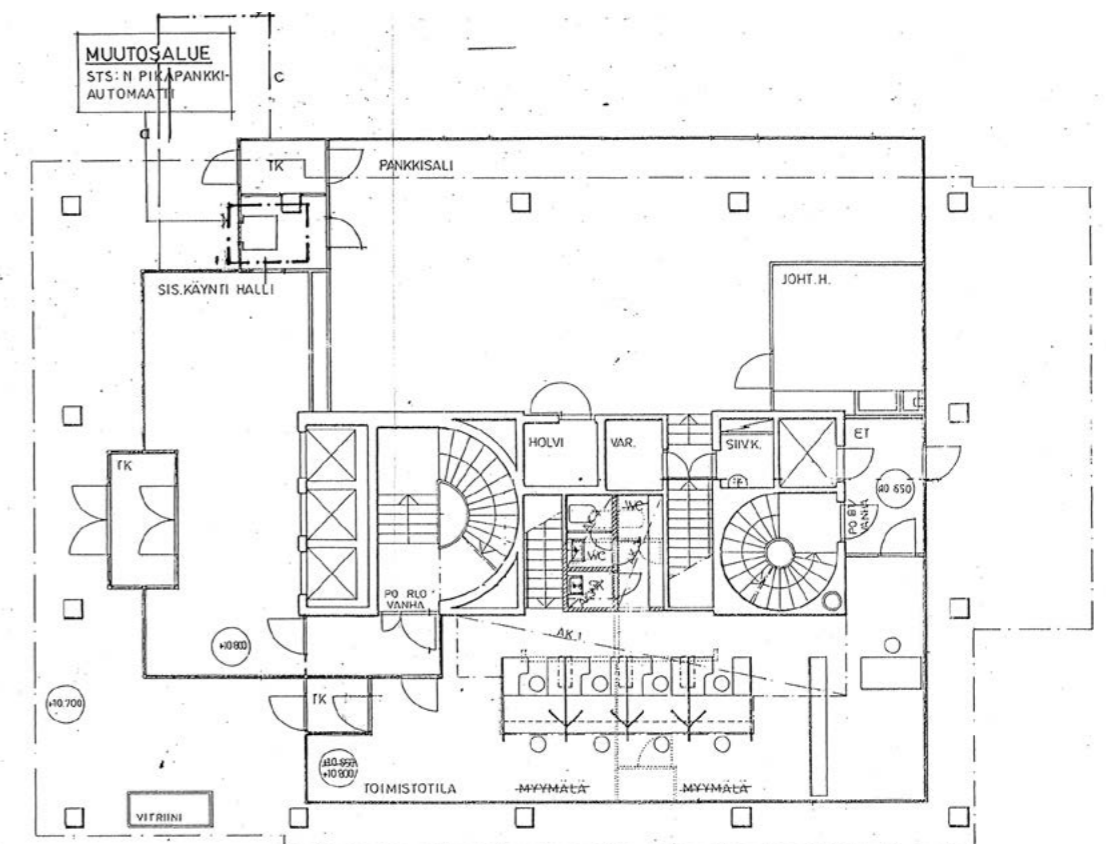

1969 muutos, PYP-pankki

ALASLASKETUT KATOT:
 AK 1: ALUMIINIRITILÄ (YLÄPUOLELLA VANHA ALUMIINIPANEELI)
 AK 3: KIPSILEVY; METALLIKANNAKKEET

1982 muutos, Sampo Tapiola

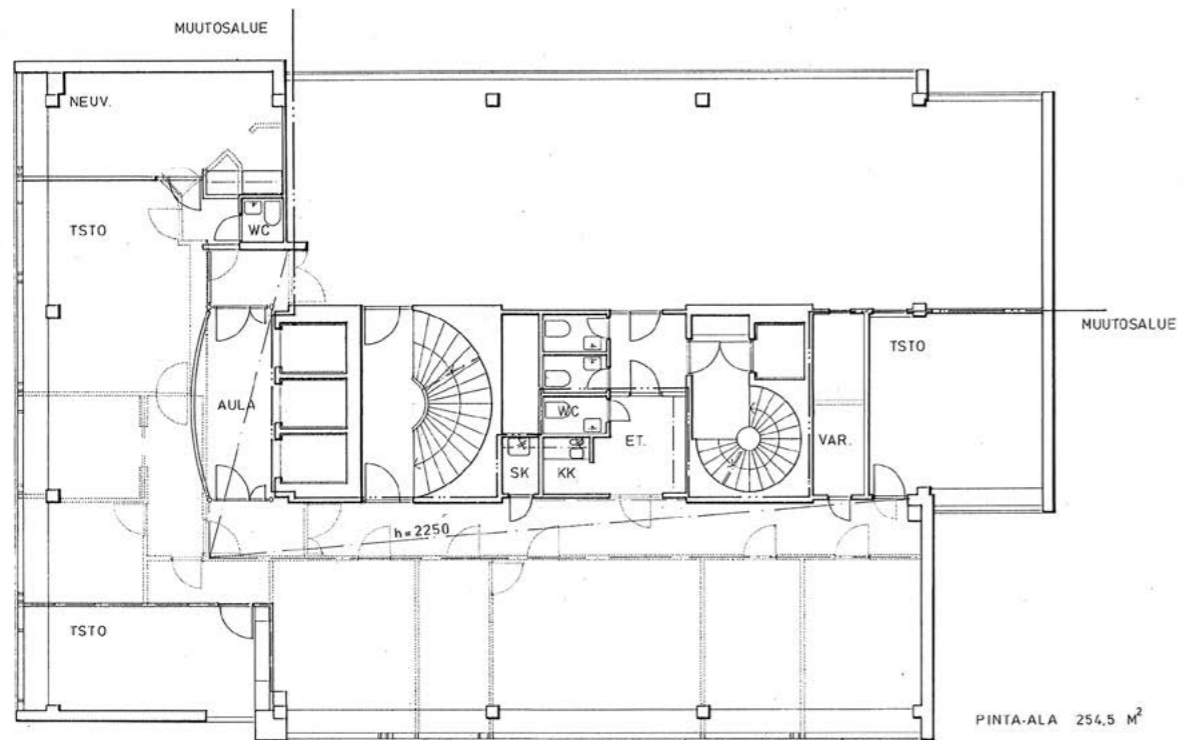

1988 muutos, Säästöpankki

6. Muutokset

6. kerros

1986 muutos, Tapiolan studio, Mauri Tommila

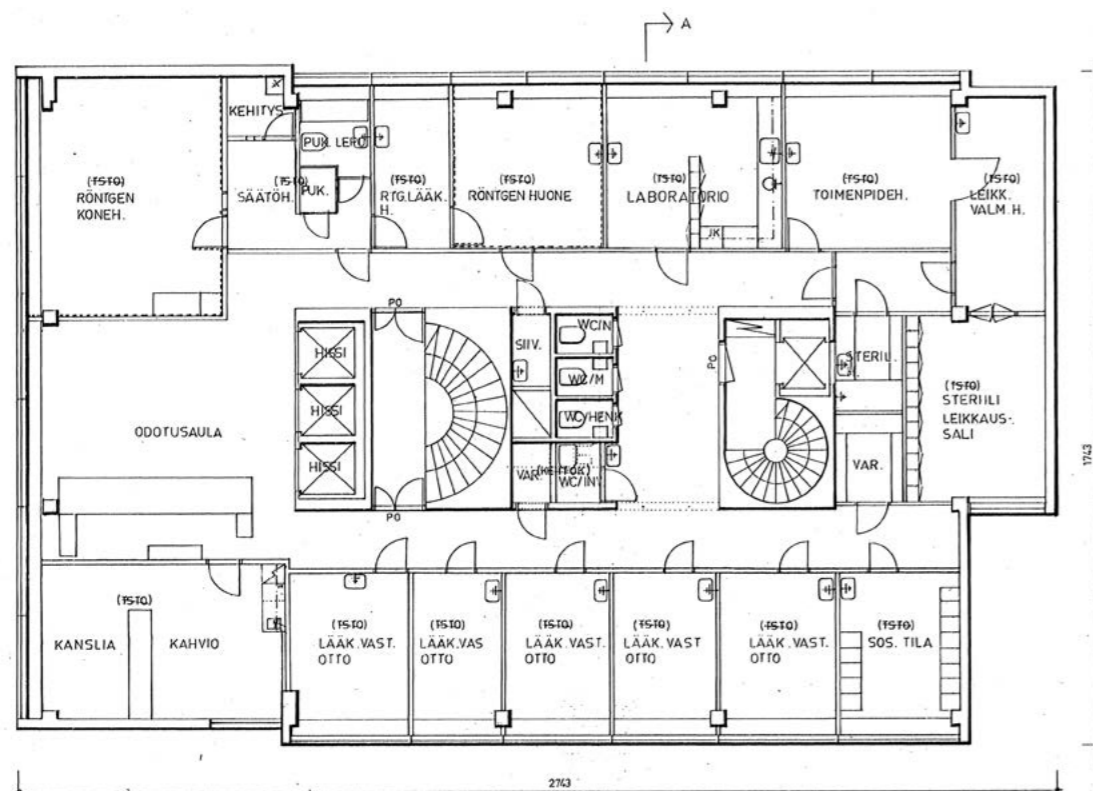
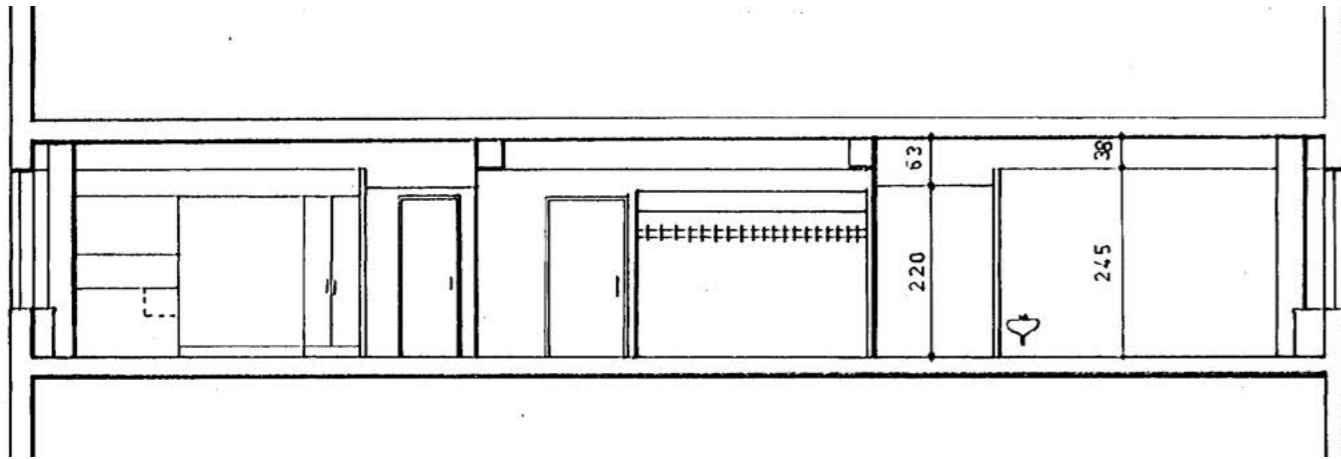

1986 muutos, Tapiolan studio, Mauri Tommila

6. Muutokset

7. kerros

1981 muutos, Hakaniemen poliklinikka

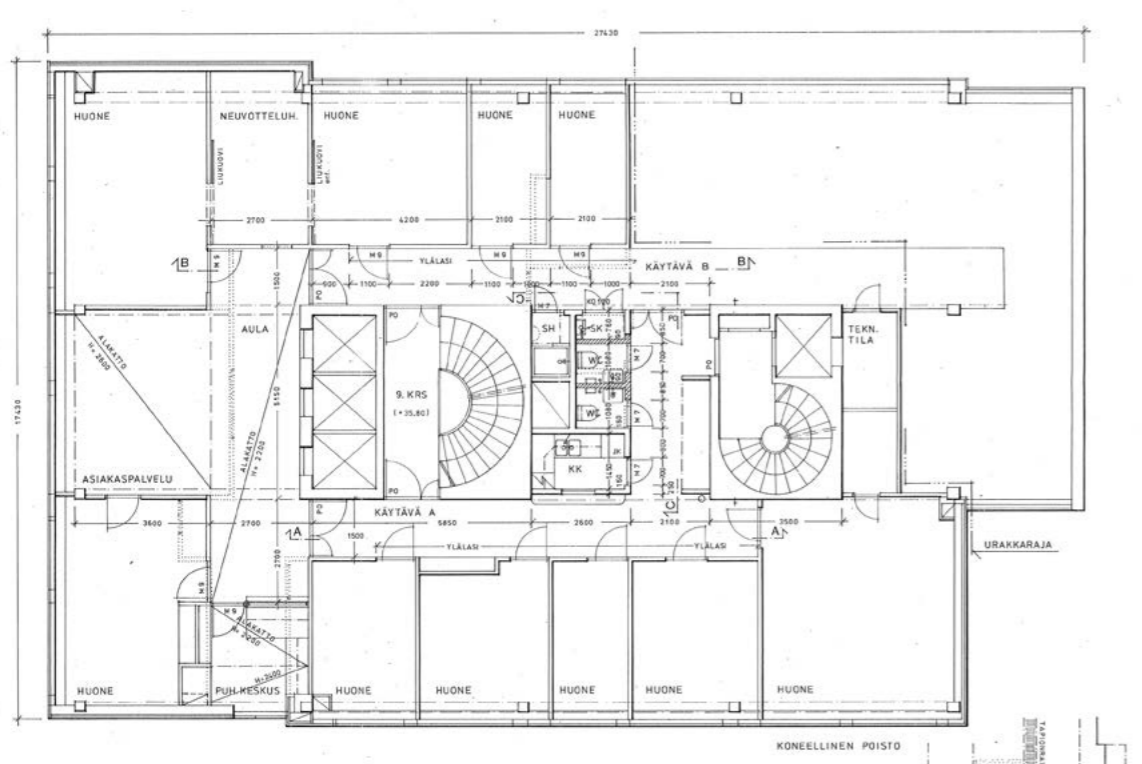

1981 muutos, Hakaniemen poliklinikka, arkk. P. Ingervo

6. Muutokset

9. kerros

1984 muutos

1984 muutos

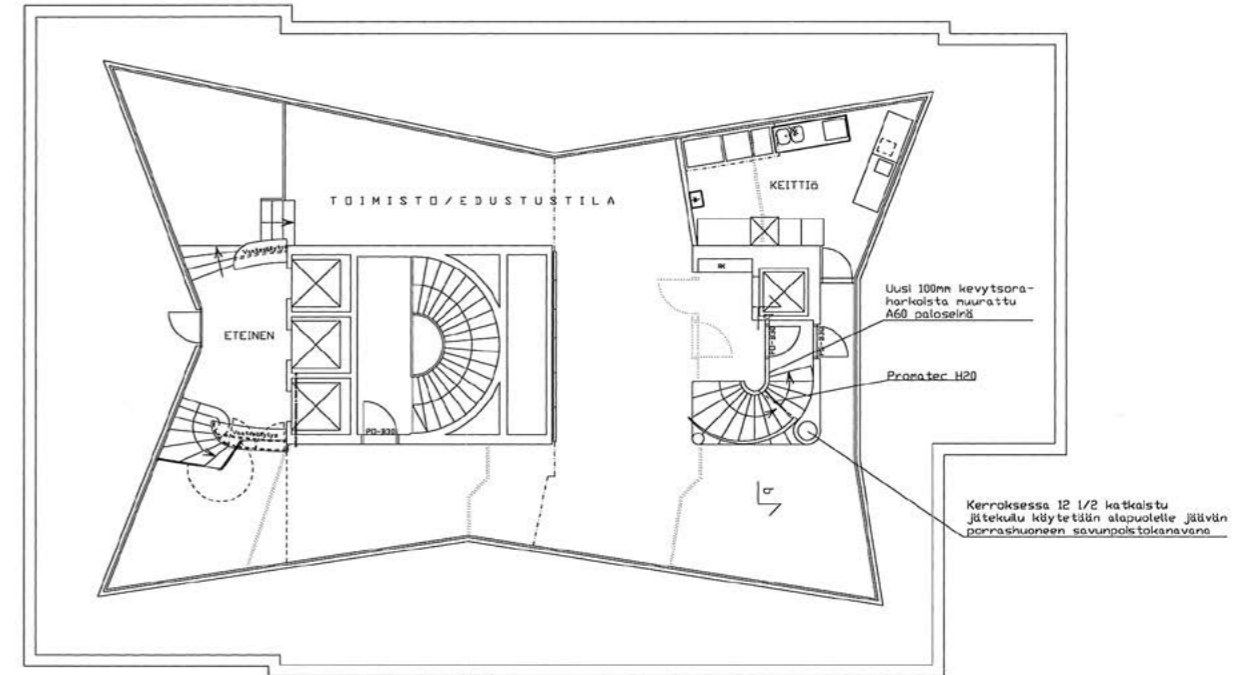
6. Muutokset

13. kerros

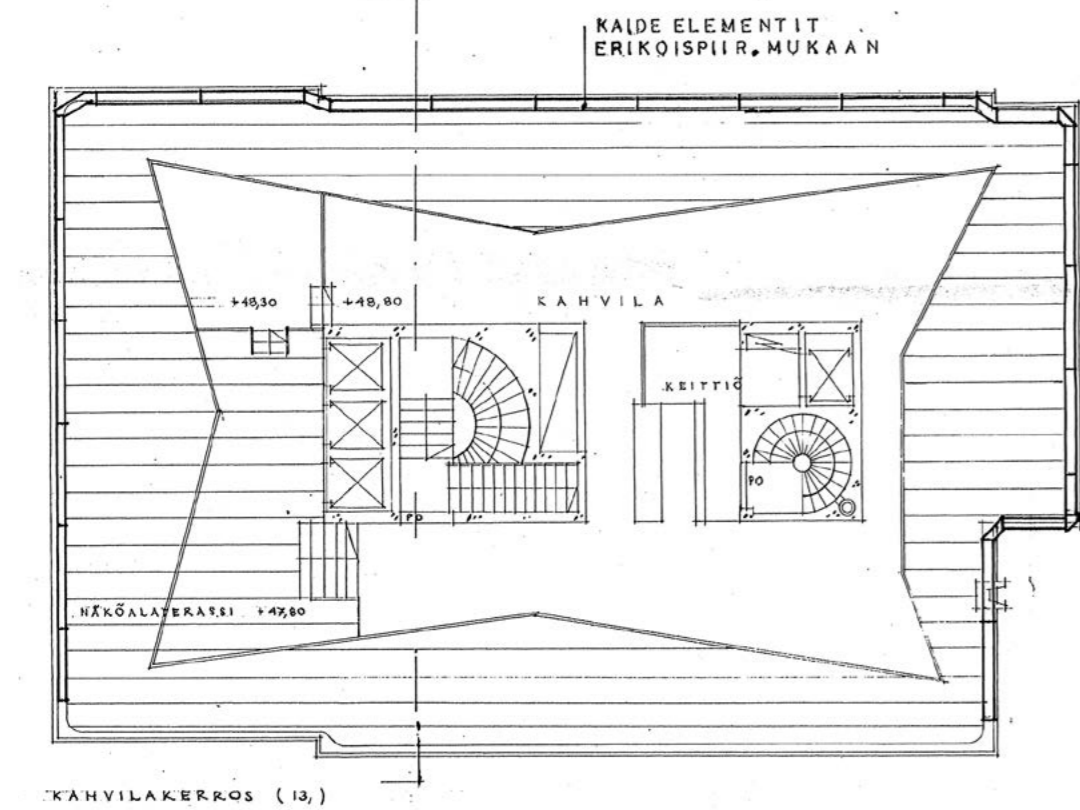
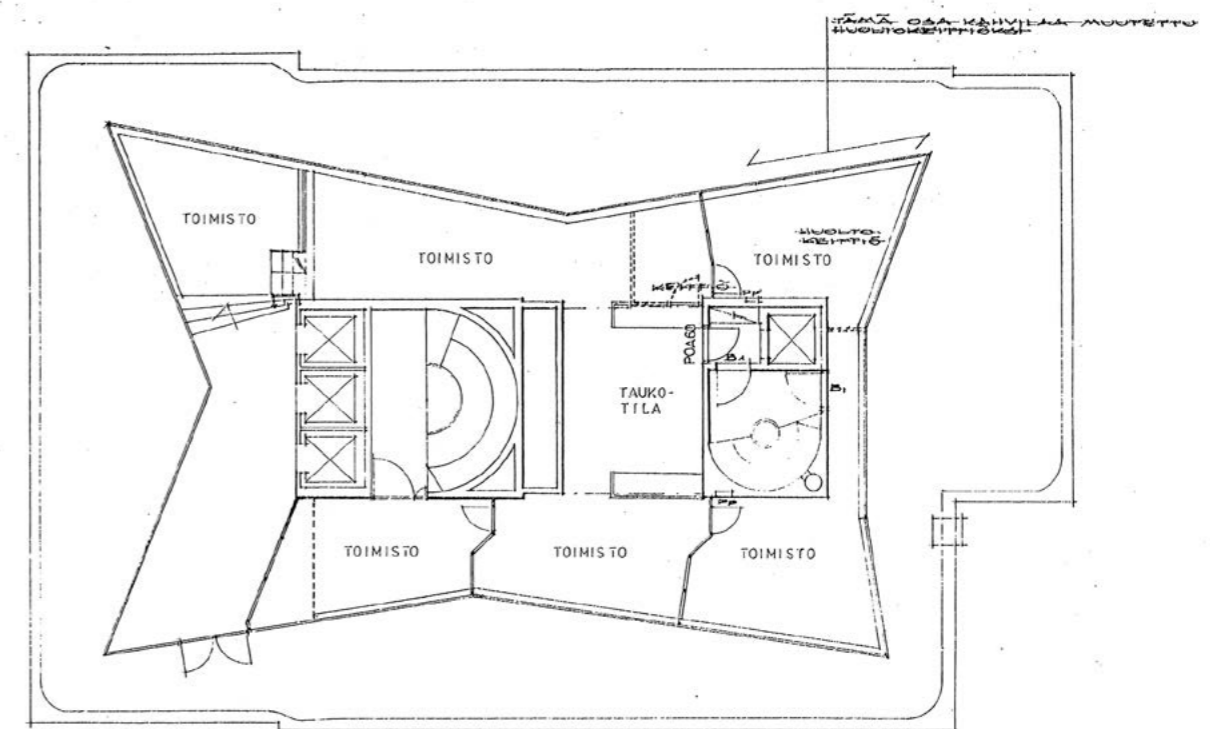
1984 muutos

1989 muutos toimistotiloiksi

1999 muutos, CasaNova

1999 muutos, CasaNova

1984 muutos

1989 muutos toimistotiloiksi

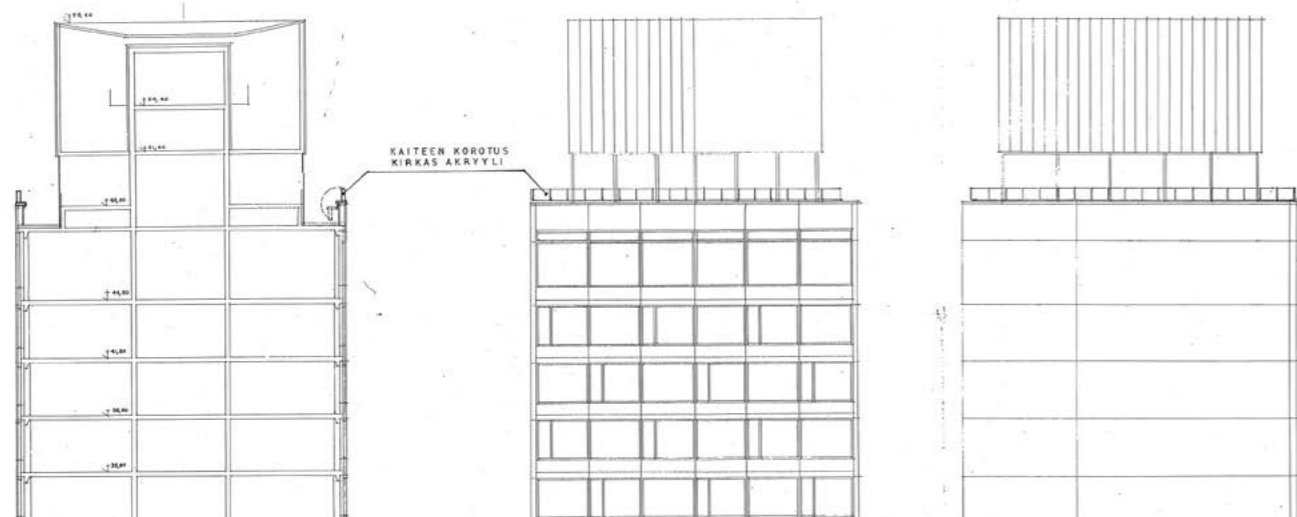
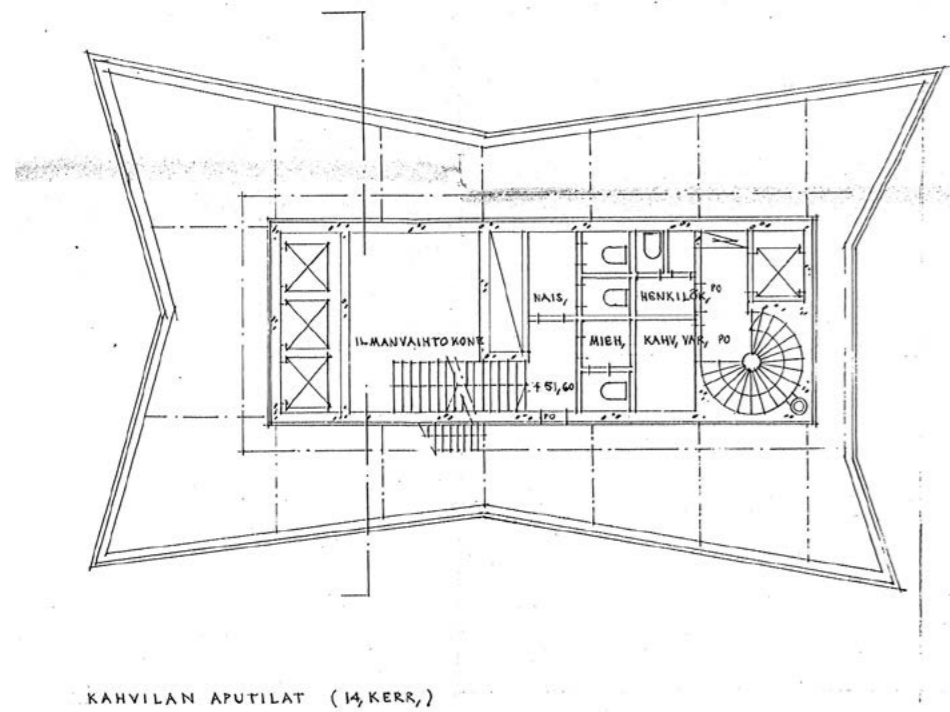
6. Muutokset

14. kerros

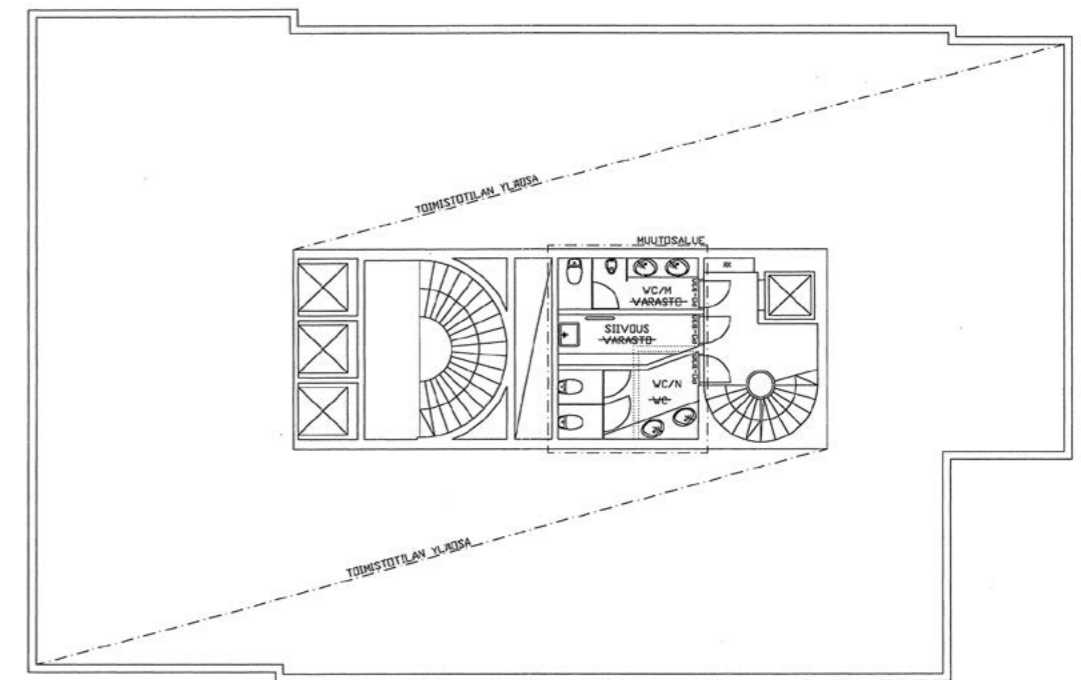
1984 muutos, kahvila ym.

1989 muutos toimistotilojen käyttöön, Indomus

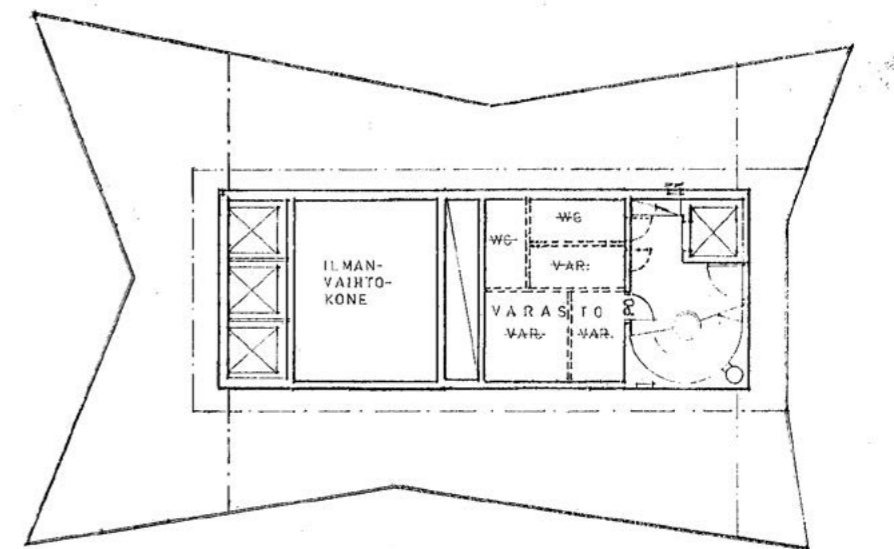
1999 muutos, CasaNova

1984 muutos, kahvila ym.

1999 muutos, CasaNova

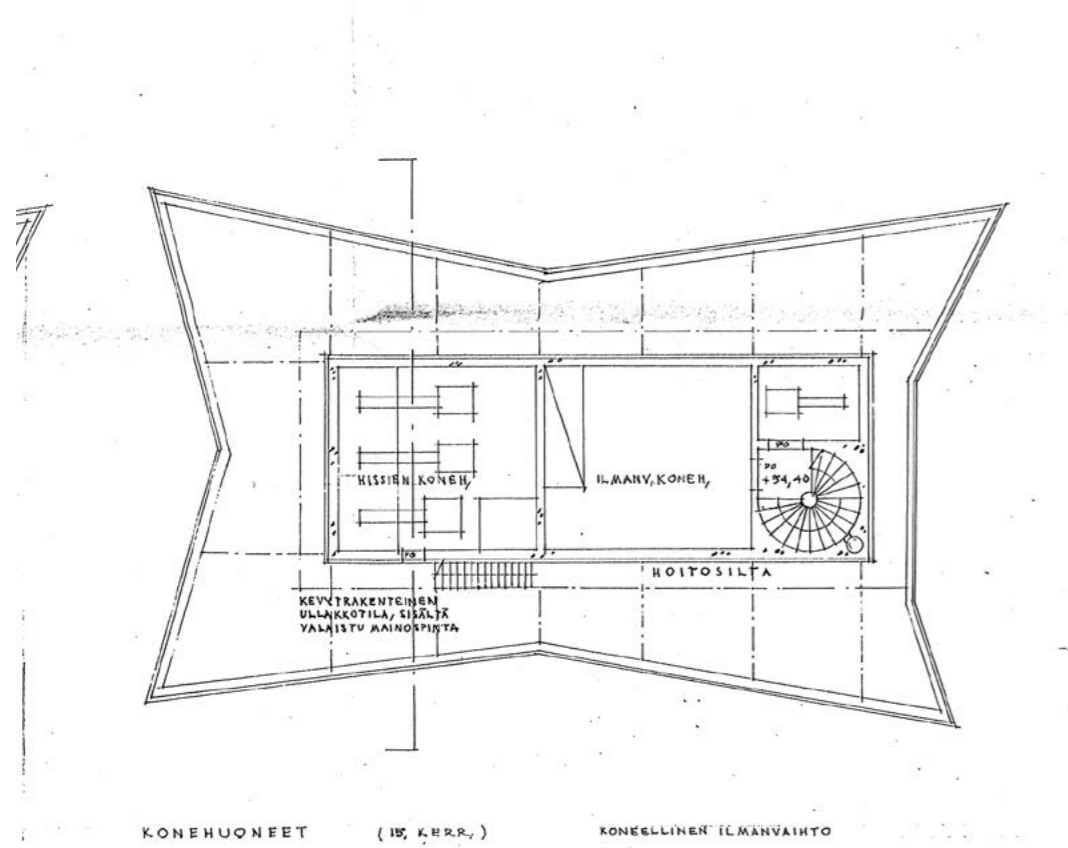

1989 muutos toimistotilojen käyttöön, CasaNova

6. Muutokset

15. kerros

1984 muutos, konehuoneet

1984 muutos

7. KESKUSTORNIN OMINAISPIIRTEET JA SÄILYNEISYYS

7.1. Keskustorni Tapiolan kaupunkikuvassa

Seuraavilla aukeamilla tarkastellaan Keskustornin näkyvyyttä ja asemaa kaupunkikuvassa.

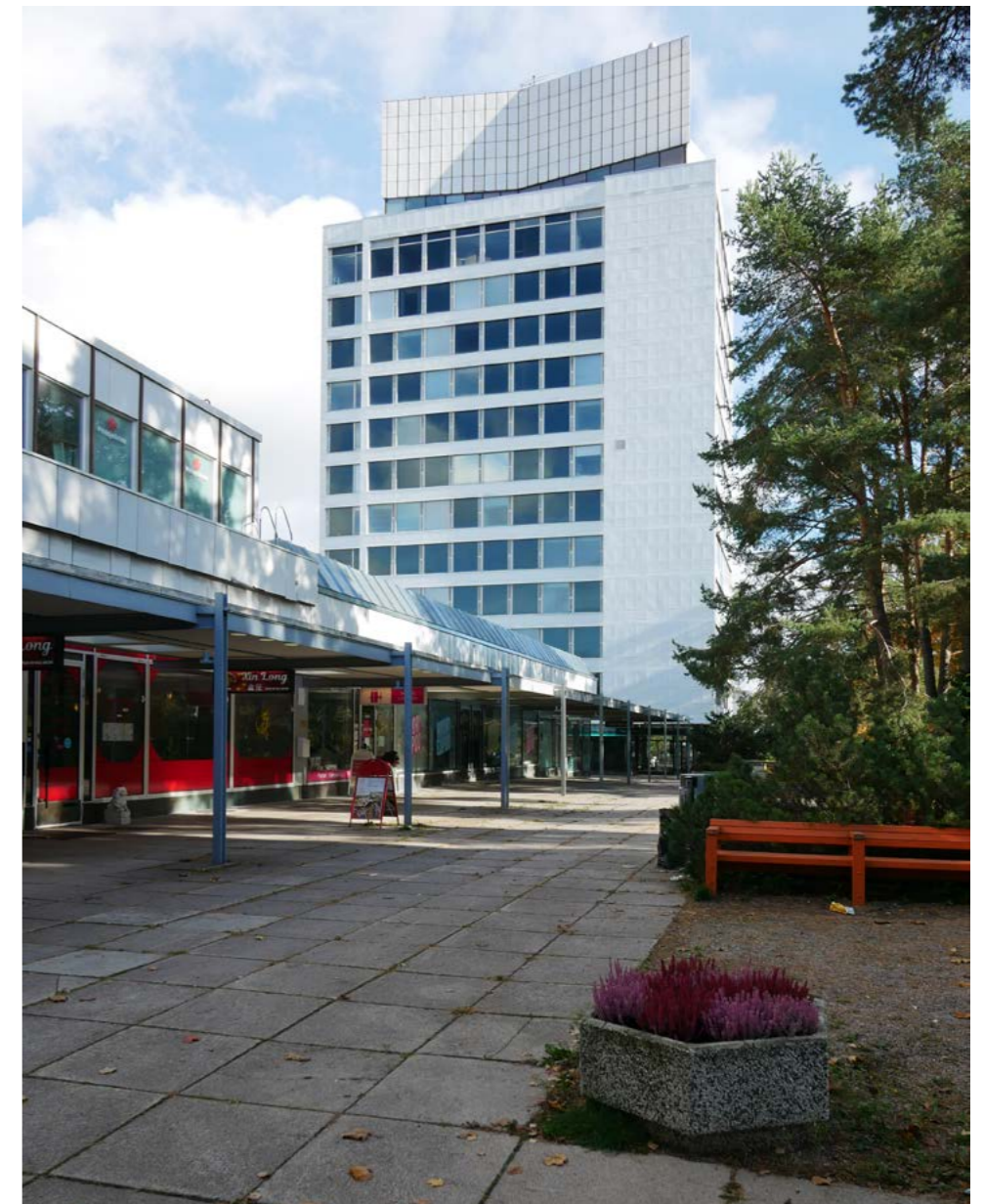
Rakennuksen pohjoispuolella on Kulttuurikeskukseen rajautuva Arne Ervin aukio, koillisessa on Kulttuuriauukio. Itäpuolella on Keskusaltaan suuntaan avautuva, osittain istutettu aukio, jossa on komeita mäntyjä ja joka jatkuu etelään uusien liikerakennusten pohjoissivulle saakka. Lounaispuolella on Tapiontorin rehevä sisäpiha.

Ulkoalueet on taitavasti suunniteltu ja toteutettu kokonaisuutena, johon liittyy portaita, muureja, laatoituksia, istutuksia, valaistusratkaisuja ja kadunkalusteita.

Keskustorni on alun perin suunniteltu Tapiolan keskuksen maamerkiksi, jonka tulee näkyä eri suunnilta keskusta lähestyttäessä, etäältä ja läheltä. Tornin yläosan sisältä valaistu, taitteinen muovilevyverhous on tarkoitettu ”majakaksi”.

Keskustorni iltavalaistuksessa n. 1969. Kuva Atte Matilainen, Asuntosäätiö, Espoon kaupunginmuseo.

Näkymä Tapiontorin suunnalta 2022. Katos yhdistää Keskustornin Tapiontoriin. Laatoitus jatkuu tornin sisääntuloaulan lattiana.

Keskustorni osana liikekeskuksen idänpuoleista edustusjulkisivua

Keskustorni ja kulttuurikeskus kuvattuna kaakosta 2020, kuvaaja Minna Alantie, Espoon kaupunginmuseo

Näkymä liikekeskuksen itäpuolella sijaitsevan pysäköintialueen suunnalta kohti Keskustornia. Näkymää kehystävät komeat männyt.

Näkymä Aarne Ervin aukiolta luoteeseen, oikealla kulttuurikeskuksen eteläpääty ja uusi lasinen paviljonki, pysäköintilaitoksen sisäänkäynti.

Keskustorni kuvattuna luoteesta Kulttuuriaukion ylitse, vasemmalla Kulttuurikeskuksen torinpuoleinen julkisivu.

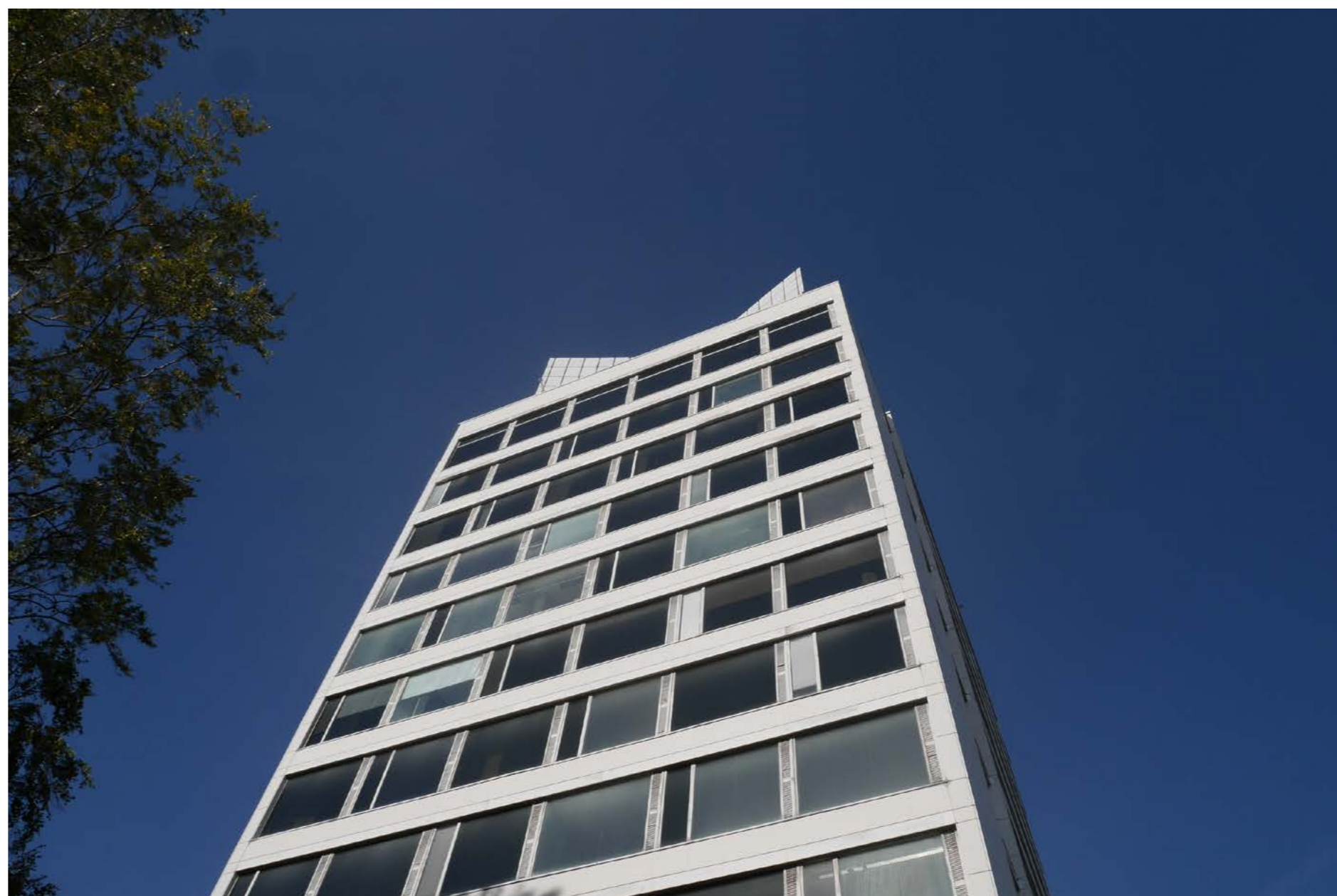

Tapiontorin myymäläkeskuksen pohjoinen huoltopiha-alue, taustalla Keskustorni.

7.2. Julkisivut

Alkuperäiset, valkoiseksi maalatut julkisivukasetit on vaihdettu uusiin vuosina 1987-1991. Ikkunoiden eteen laskettavat ulkopuoliset sälekaihtimet olivat Keskustornin valmistumisen jälkeen käytössä parikymmentä vuotta. Ne osoittautuivat kuitenkin erityisesti tuulisella säällä niin hankaliksi käyttää, että Tapiolan Lämpö Oy:n oli useaan otteeseen kiellettävä niiden käyttö. Lopulta ne vaihdettiin sisäpuolisiin sälekaihtimiin.

Tapiolan Keskustornin arkkitehtuuriin on vaikuttanut sveitsiläissyntyisen arkkitehti Le Corbusierin esittämä viiden kohdan ohjelma modernille arkkitehtuurille: pilotis-aihe, kattoterassi, pilarirungon mahdollistama vapaa pohjaratkaisu, nauhaikkunat ja kantavista rakenteista vapaa julkisivu.

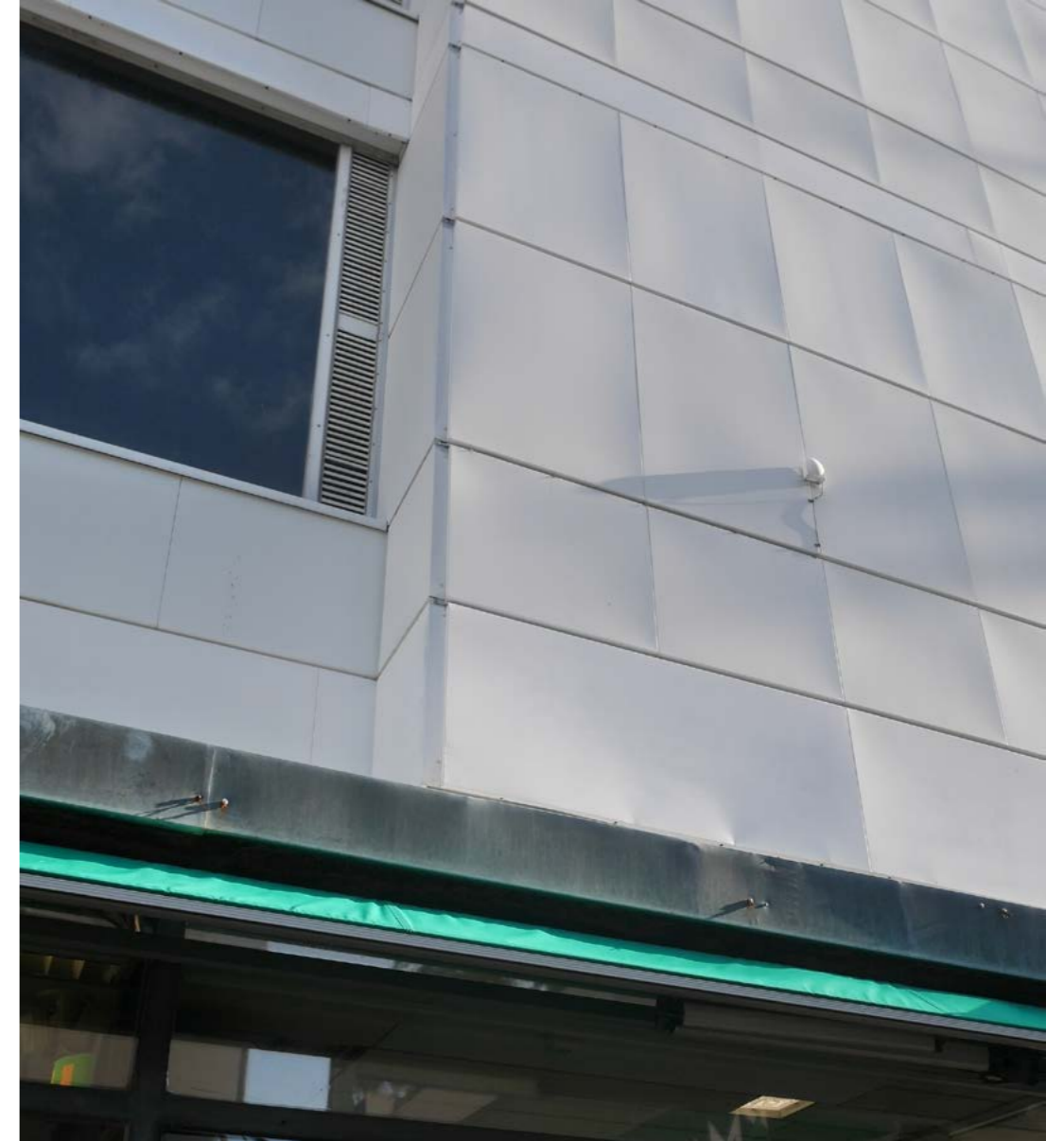
Sisään vedetyn pohjakerroksen päällä kohoava yksitoistakerroksinen toimisto-osa ja sen päältä kohoava veistoksellinen huippu toteuttavat modernilla tavalla amerikkalaisen arkkitehti Louis Sullivanin esittämää periaatetta tornirakennuksen kolmi- jaosta.¹

1 Louis Sullivan 1896, The tall office building artistically considered

Tornin huippu kohoaa edelleen maamerkkinä Tapiolan keskustan vanhempien liikerakennusten yläpuolelle.

Yksityiskohtia

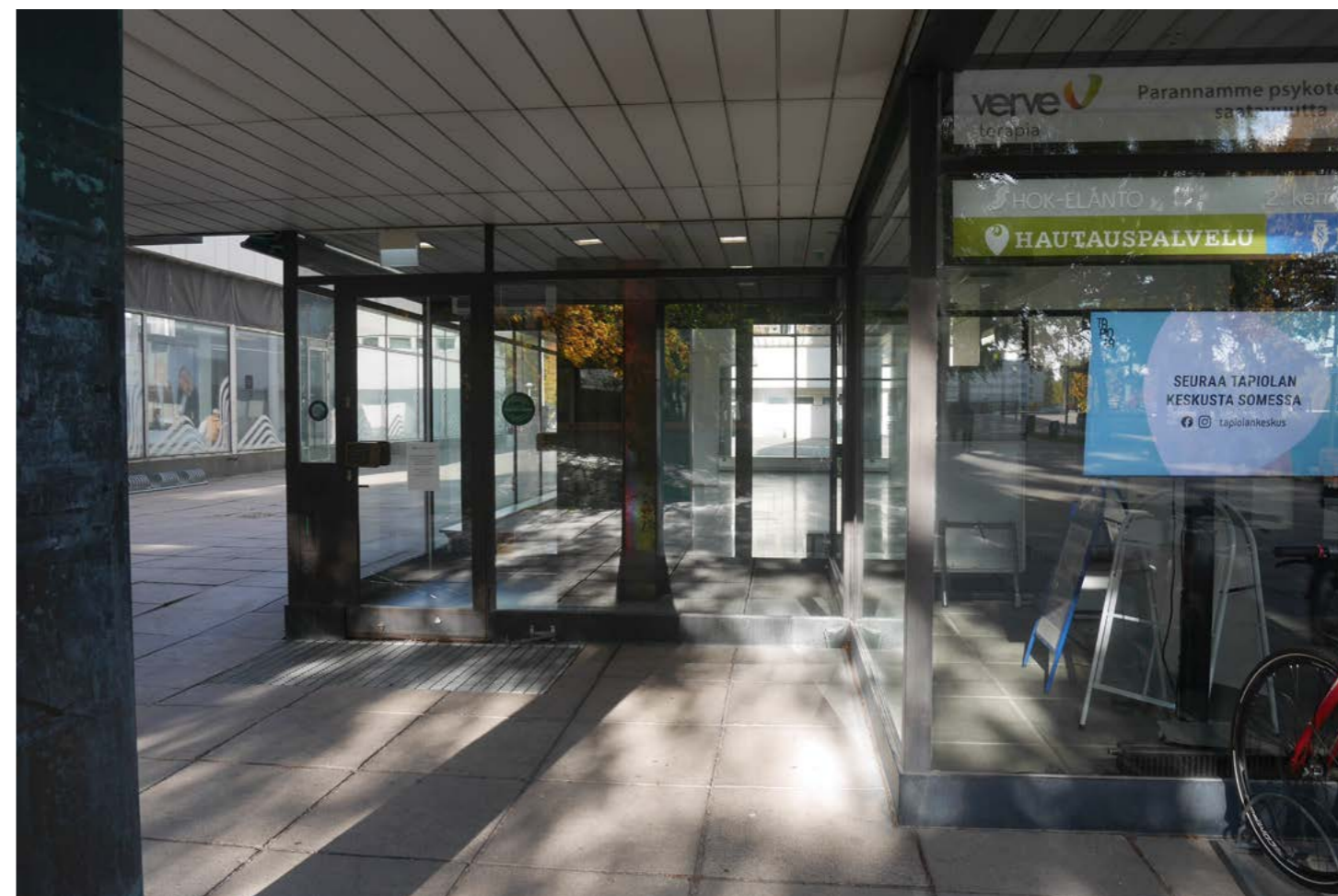

7.3. Sisätilat

Pohjakerros - sisä- ja ulkotilojen välinen yhteys

Sisääntuloaulassa sisä- ja ulkotilan välissä on vain ohut lasilevy, jota korostaa lattian ja sisäkaton (alakaton) päällysteiden jatkuminen ulkoseinän molemmin puolin.

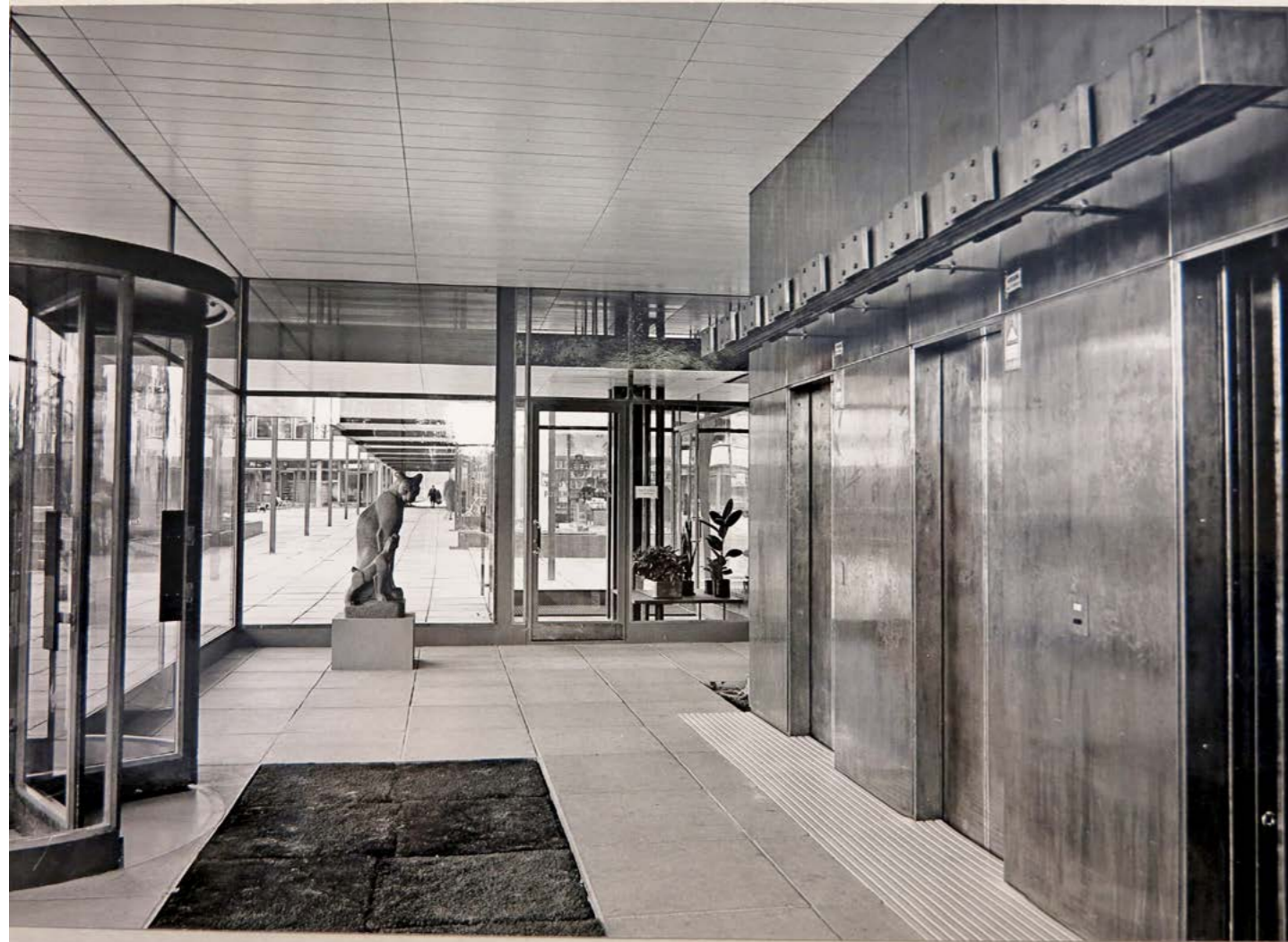
Sisään vedetyn julkisivun eteen muodostuu pilaririvin kehystämä katettu etutila.

Sisään vedetyn pohjakerroksen alakaton levyverhous jatkuu sisältä ulos.

”Lipan” etureunan katveeseen on alkuperäisten detaljipiirustusten mukaan suunniteltu markkii-sikotelo.

Hissiaula Keskustornin valmistuessa, kuva Arkkitehtuurimuseo

Hissiaula vuonna 2022. Pyöröovi vaihdettiin suorakulmaiseksi tuulikaapiksi viimeistään 1970-luvulla. Lattian betonilaatoitus on säilynyt.

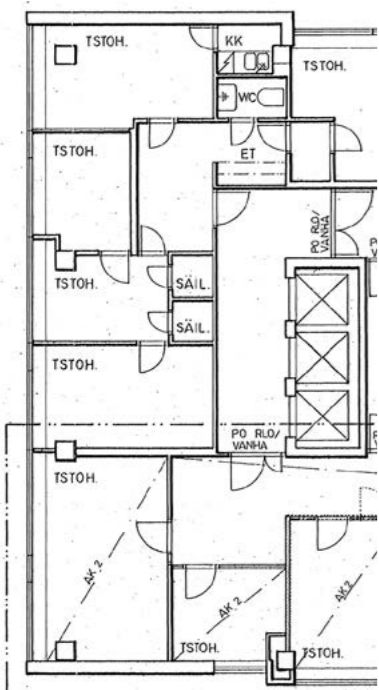

1. kerros entinen pankkisali

Pilaririvi ja lähes lattiasta kattoon ulottuvat sirorakenteiset ikkunat - sisätilan yhteys ulkotilaan - on pohjakerroksen leimallisia ominaispiirteitä.

2. kerros

Uusin muutoslupa on vuodelta 1982

2. kerros

4. kerros, hissiaula

4. kerrokseen ei ole haettu muutoslupaa. Hissiaula ulottuu eteläjulkisivun saakka kuten ”normaalikerroksissa”.

5. kerros

5. kerroksen uusin muutoslupa on vuodelta 2014. Hissiaula on kapea käytävä.

5. kerros

Länsisivun toimistokäytävän eleettömät peruspiirteet ovat säilyneet, yläikkunanauha on levytetty umpeen. Käytävän lattiapinnoitteena on alkuperäinen vinyylilaatta.

Ikkunaseinän säilynyt perusratkaisu leveine ikkunalautoineen, jonka alla on talotekniikan asennuskotelo.

5. kerros

Uudempaa muutosvaihetta edustava lasiväliseinä.

Käytävän oven alkuperäinen sovitus levyseinään ilman peitelistoja.

5. kerros

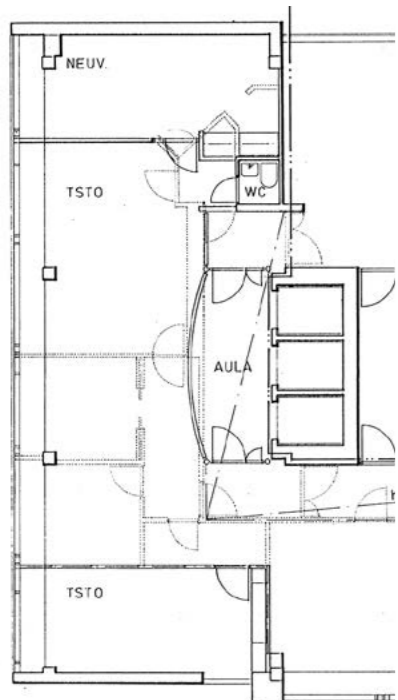

Säilyneitä väliseinä- ja alakattorakenteita. Käytäväseinän yläikkuna on peitetty.

Käytävien alakatoissa on alun perin käytetty rei'itettyjä levyjä.

6. kerros

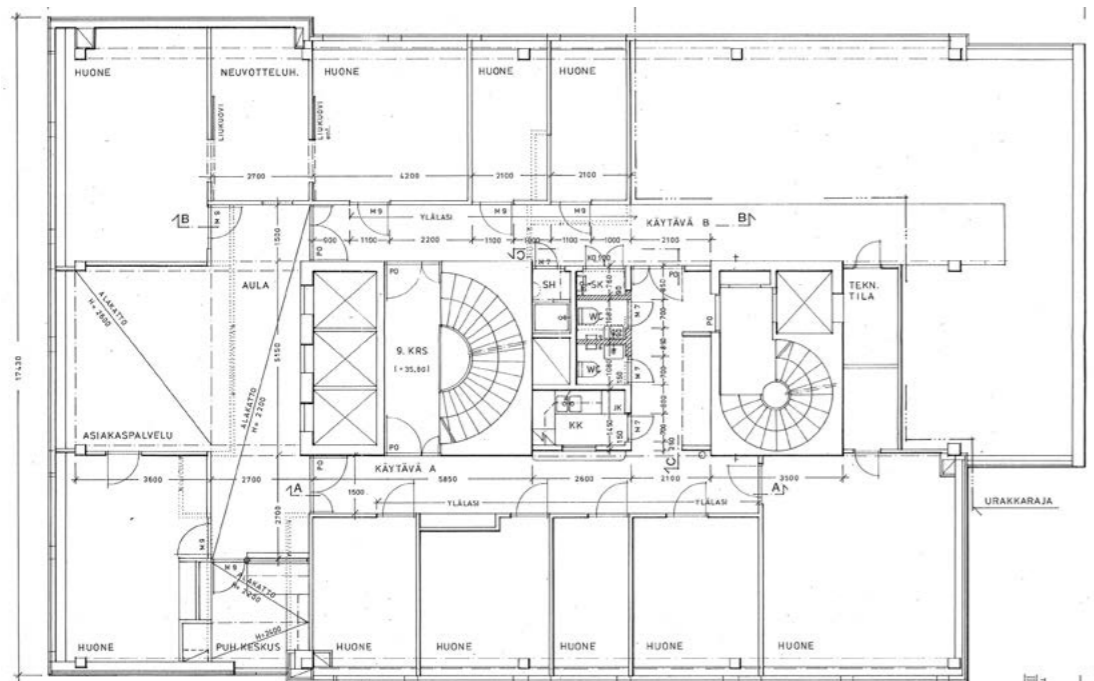
Uusin rakennuslupa on vuodelta 1986, muutos oli Tapiolan studion suunnittelema.

8. kerros

8. kerroksen hissiaulan rajaa väliseinä, jonka yksityiskohdat näyttävät vastaavan Aarne Ervin osapiirustuksia.

9. kerros

9. kerroksen muutoksille on haettu lupaa viimeksi 1984. Hissiaulan rajaa teräslasiseinä, joka ei vastaa ko pääpiirustusta.

10. kerros

10. kerroksen toimistotilojen muutoksille ei ole lupahakemuksia. Kerroksessa on säilynyt ikkunaseinään ulottuva hissiaula.

11. kerros

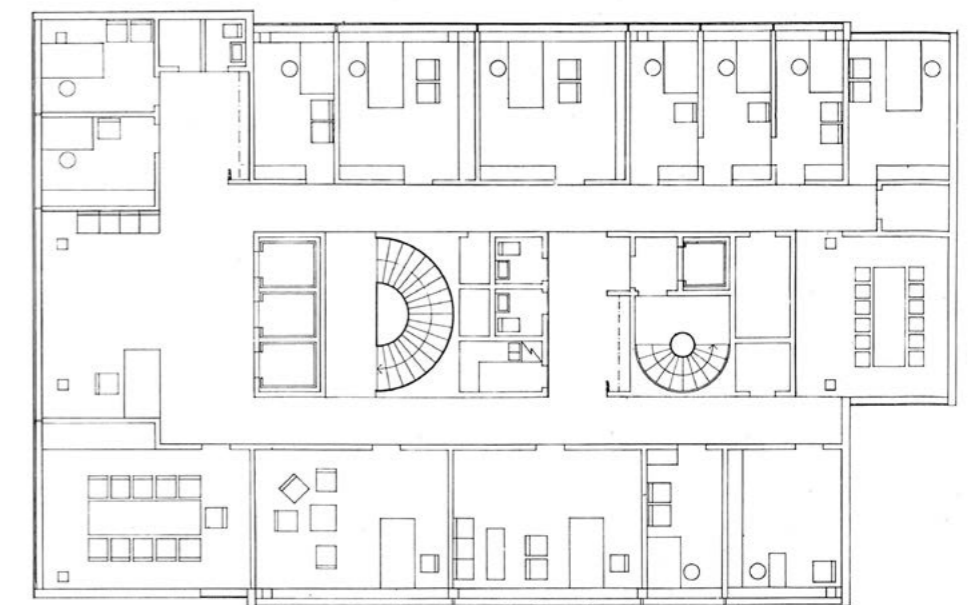

Kerroksissa toistuva tunnusomainen säilynyt, kuparilla ja tummaksi petsatulla puuverhouksella päällystetty hissirintama.

11. kerros

11. kerroksessa on ollut Asuntosäätiön toimisto, josta on säilynyt runsaasti edustavia valokuvia. Toimistotilojen muutoksille ei ole lupahakemuksia. Kerroksessa on säilynyt ikkunaseinään ulottuva hissiaula. Alkuperäiset valaisimet ovat säilyneet aulan katossa.

Asuntosäätiön toimistotilat, 11. kerros,. julkaistu 1961 Arkkitehti-lehdessä

11. kerros

Ominaispiirteitään säilynyt käytävätila yläkkuinoineen ja lakattuine ovineen. Lattiapäällysteenä on alkuperäinen vinyylilaatta.

Toimistokäytävä, kuva Asuntosäätiö, Espoon kaupungin museo

12. kerros

Vuonna 1989 päätettiin muuttaa 12. kerroksen käyttötarkoitus ravintolasta konttoritilaksi. Suunnittelusta vastasi Tapiolan Studio Arkkitehdit Oy. Lasitiiliseinä, väliseinät ja väliovet ovat tästä muutosvaiheesta.

12. kerros

Toimistokerroksen ikkuna ja ulkopuolisen sälekaihtimen säätövipu, kuva 1961
Eero Troberg, Arkkitehtuurimuseo

Ikkunan tuuletusluukku ja säleikkö. Ulkopuoliset sälekaihtimet on poistettu 1980-luvun alussa.

8. YHTEENVETO

Täydennetään

Keskustorni on alun perin suunniteltu Tapiolan keskuksen maamerkiksi, jonka tulee näkyä eri suunnilta keskusta lähestyttäessä, etäältä ja läheltä. Tornin yläosan sisältä valaistu, taitteinen muovilevyverhous on tarkoitettu kauas näkyväksi ”majakaksi”.

Tapiolan Keskustornin arkkitehtuuriin on vaikuttanut sveitsiläissyntyisen arkkitehti Le Corbusierin esittämä viiden kohdan ohjelma modernille arkkitehtuurille: pilotis-aihe, kattoterassi, pilarirungon mahdollistama vapaa pohjaratkaisu, nauhaikkunat ja kantavista rakenteista vapaa julkisivu.¹

Sisään vedetyn pohjakerroksen päällä kohoava yksitoistakerroksinen toimisto-osa ja sen veistoksellinen huippu toteuttavat modernilla tavalla amerikkalaisen arkkitehti Louis Sullivanin esittämää periaatetta tornirakennuksen kolmijaosta.²

Sisääntuloaulassa sisä- ja ulkotilan välissä on vain ohut lasilevy, jota korostaa lattian ja sisäkaton (alakaton) päällysteiden jatkuminen ulkoseinän molemmin puolin.

Muutokset ja säilyneisyys

Täydennetään tekstiä

Alkuperäiset, valkoiseksi maalatut julkisivukasetit on vaihdettu uusiin vuosina 1987-1991. Ikkunoiden eteen laskehtavat ulkopuoliset sälekaihtimet olivat Keskustornin valmistumisen jälkeen käytössä parikymmentä vuotta. Lopulta ne vaihdettiin sisäpuolisiin sälekaihtimiin.

Aarne Ervi

Tapiolan ensimmäisessä vaiheessa Ervi suunnitteli Tapiolan itäisen lähiön elokuvateatterin (1955), asuinkerrostalo Mäntytornin (1954), myymäläkeskuksen ja kaksi pienkerrostaloa. Ervin Tapiolan keskustaan suunnittelemissa rakennuksissa ovat liikekeskus Tapiontori (1961), Keskustorni (1961) ja Kauppiastavaratalo Heikintori (1968), liiketalo Raitinlukko (1966), uimahalli (1965), terveystalo (1966), urheilutalo (1967) ja Tapiola Gardenhotelli (1974).³

1 Cinq points d'une architecture nouvelle, Le Corbusier 1927

2 Louis Sullivan 1896, The tall office building artistically considered

3 Lahti 2010, 150-152

LÄHTEET

PAINETUT LÄHTEET

Aarne Ervi - tilaa ihmiselle. Eriika Johansson, Juhama Lahti, Kristiina Paatero toim. Suomen rakennustaiteen museo 2010.

Aarne Ervi, Tapiolan keskusta. Arkkitehti 1961 /12, 192-199

Espoon kulttuurikeskus. Rakennushistoriaselvitys ja arkkitehtuurianalyysi. Arkkitehdit Mustonen Oy 2020-2021. Espoon kaupunki ISBN 978-951-857-920-8

von Hertzen, Heikki 1985, Raportti kaupungin rakentamisesta, Helsinki 1985

Itkonen, Uolevi, Keskustorni Tapiolan keskustorni OY 1994

Lahti, Juhana, Aarne Ervin moderni - kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. Taidehistoriallisia tutkimuksia 34. Taidehistorian seura. Helsinki 2006

Lahti, Juhana 2003, *Tapionraitti – kävelykeskustan selkäranka*, 58 – 83 kirjassa Tapiola elämää ja arkkitehtuuria, toim. Tuomi, Timo ja Paatero, Kristiina, Rakennustieto Oy 2003.

Lahti, Juhana, ”Tapiolan keskustasuunnitelma (1954), Julkaisussa Yhdyskuntasuunnittelu 2014 : 3, s.57-62 <https://www.yss.fi/journal/tapiolan-keskustasuunnitelma-1954/>

Nikula, Riitta 1993, Rakennettu maisema Suomen arkkitehtuurin vuosisadat, Keuruu 1993

Ruokonen, Ria: Tapiolan maisemasuunnittelu. Teoksessa Sankaruus ja arki – Suomen 50-luvun miljö. SRM Helsinki 1994.

Ruokonen, Ria: Kädenjälkiä maisemassa – Tapiolan viheralueet. Teoksessa Tapiola, elämää ja arkkitehtuuria. Rakennustieto Helsinki 2003

Sipinen, Arto, ”Espoon kulttuurikeskus”, 44- 50, Arkkitehti 12 1989.

Solla, Pertti toim. 1970, Raportti rakennetusta ympäristöstä, Aarne Ervin arkkitehtuuria, Helsinki 1970

Tuomi, Timo, Tapiola, puutarhakaupungin vaiheita ja arkkitehtuuriopas. Espoon kaupungin museo 1992.

Tuomi, Timo, Tapiolan puutarhakaupunki, 7-28 kirjassa Tapiola elämää ja arkkitehtuuria, toim. Tuomi, Timo ja Paatero, Kristiina, Rakennustieto Oy 2003.

Tapiolan kulttuurikeskuksen, Kulttuuriauktion ja niiden ympäristön arkkitehtuurikilpailu. Kilpailuohjelma 21.6.2018-26.10.2018. Espoon kaupunki

VERKKOJULKAISUT

www.mfa.fi/kokoelmat/tietopakettit/tapiola/

www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1359

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy: Kiinteistö Oy Tapiolan Kulttuuriauktion / Marimekkotalo, Rakennushistorian selvitys 2022

Tapiolan kulttuurikeskuksen, Kulttuuriauktion ja niiden ympäristön arkkitehtuurikilpailu. Kilpailuohjelma 21.6.2018 - 26.10.2018

TIETOKANNAT

Maanmittauslaitos, paikkatietoikkuna

Espoon kaupunki, karttapalvelu

Espoon kaupunki, arska-palvelu

Finna-palvelu

ARKISTOT

Espoon kaupungin museo

- Asuntosäätiön valokuvakokoelmat

Espoon kaupunginarkisto

Arkkitehtuurimuseon arkisto

